Редакційна колегія:
БАКАЄВ Л.О.,
доктор економічних наук, професор,
заступник директора Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України;
БІЛОУСОВ М.М.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії
України при Міністерстві закордонних справ України;
ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
всесвітньої історії та міжнародних відносин
Інституту історії НАН України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГОРІН О.О.,
кандидат історичних наук,
заступник Міністра закордонних справ України;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України,
ректор Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, ректор Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних
відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових
наук України,член-кореспондент НАН України, директор
Інституту законодавства Верховної Ради України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом
Інституту історії України НАН України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту
міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;
МОТИЛЬ О.Дж.,
професор політології, заступник директора Університету
Рутгерс (Нью-Джерсі, США);
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН
України, академік Української академії політичних наук;
ПОДАЛЯК Н.Г.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії
України при Міністерстві закордонних справ України;
ПОТАШНИК С.І.,
професор, Герой України, голова Правління
ВАТ "Укргідроенерго"
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор
Дипломатичної академії України при Міністерстві
закордонних справ України;
ШКЛЯР Л.Є.,
доктор політичних наук, професор, заступник голови ВАК.

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної
академії України при Міністерстві закордонних справ України
протокол № 5 від 30 червня 2009 року.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:
Ольга Таукач, Юлія Валєєва, Володимир Семенов, Леся
Савчин, Лариса Аврамчук, Валерій Гришаков, Ірина Роговенко.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції.
Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання
на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе
відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал
червень–липень 2009, № 6-7. Виходить щомісяця.
Засновники – Міністерство закордонних справ України,
Дипломатична академія України при Міністерстві
закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал
Міністерства закордонних справ України "Політика і час".
Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.
Телефон/факс: 38 044 279 39 18
Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua
www.uaforeignaffairs.com
Видавець: ДП "Політика і час"
Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР
від 29 грудня 2008 р.
Друк: ТОВ "Вістка".
Тираж 1000 примірників.
Відпускна ціна редакції – 10 гривень.
Передплатний індекс: 74402.
"Зовнішні справи", 2009.

На наших обкладинках:
1 стор. – малюнок Михайла Шлафера, керівника міжнародного
конкурсу карикатуристів «Карлюка» (м. Полтава)

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Історична наука за своїм призначенням – це міст, який пов'язує минуле з днем сьогоднішнім і з днем прийдешнім. Історія того, що відбувається з нами нині, на думку когось із великих, – це історія того, що з нами було і що неодмінно відбудеться.

Хоча, за визначенням французького просвітителя Шарля Луї де Монтеск'є: „Історія – це низка вигаданих подій з приводу тих, що реально відбулися".

Напевно, саме тому історична наука, яка насправді складається виключно з безперервної низки перемог і поразок, котрих зазнавали учасники битв, починаючи з колискового періоду розвитку людства, перетворилася на довічне поле бою між давніми та сучасними літописцями подій.

Канонади цих історичних баталій (чи то у формі святкових салютів, чи то – прощальних пострілів у небо) триватимуть, допоки їх учасники знову й знову редагуватимуть реальні факти, отримуючи віртуальні перемоги один над одним.

Той, хто переміг, і той, хто зазнав поразки, мають різне бачення причин і наслідків результату двобою.

Локальні бої – за острів, за газ, за місце в парламенті, за участь у престижному саміті тривають щодня, заполоняючи наше життя дедалі новими міфами та легендами.

Є давня історична притча.

Того дня, коли Олександр Македонський став володарем світу, він плакав, закрившись у своїй кімнаті.

Начальники його війська перебували у розпачі – великий полководець завжди показував приклад мужності, навіть у смертельно небезпечних ситуаціях.

– Чому ти плачеш? – запитали його вірні воїни.

Македонський відповів:

– Тепер, коли я переміг, то зрозумів, що програв. Зараз я перебуваю у тому самому місці, де й був, коли розпочав це безглузде завоювання світу. Це стало зрозумілим мені лише тепер, тому що раніше в мене була мета, і я рухався до неї. Нині мені немає, куди йти, і немає, кого завойовувати. Я відчуваю страшенне спустошення, бо програв.

Олександр Великий помер у Вавилоні, трохи не доживши до 33-х років.

Коли його несли до місця поховання, руки полководця вільно звисали з обох боків носилок. Таким був його заповіт – він хотів, щоб усі бачили, що він залишає цей світ із порожніми руками.

Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити „Зовнішні справи" ви можете у наших партнерів:

- **ДП „Преса" Тел./факс: +38 (044) 289-07-74**
- **ТОВ „НВП „Ідея", вул. Артема, 84, м. Донецьк Тел. +38 (062) 304-20-22**
- **ООО Фірма „Періодика" Тел.+ 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі "24 nonstop" та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com**
- **АТЗТ „Самміт" (Київ, 044), 521-40-50 (багатокан.), 521-23-75**
  ТОВ „Самміт-Кременчук" (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755
  філія ТОВ «Самміт-Кременчук" (Полтава, 0532), 63-68-40
  ДП „Самміт-Дніпропетровськ" (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12
  АТЗТ „Самміт-Харків" (Харків, 0577), 142-260, 142-261
  ДП „Самміт-Крим", 0652), 516-355, 516-356
  філія ДП „Самміт-Крим" (Ялта, 0654), 32-41-35

або придбати вроздріб у редакції журналу „Зовнішні справи" за адресою: 01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18. Відпускна ціна видання – 10 гривень.

ЗМІСТ

ПОЛІТИКА

5 Скандинавські пріоритети

6 Швеція приймає виклик

9 Відгомін Полтавської битви

11 Стан лімітрофності

14 Інтрига одного призначення

16 Таїна дзеркального світосприйняття

ЕНЕРГЕТИКА

19 Зелена енергія блакитного ресурсу

БЕЗПЕКА

22 3:1 на користь Румунії

ЕКОНОМІКА

27 АСЕАН і глобальна фінансово-економічна криза

30 Антикризові заходи Європейського Союзу

34 Кластери: спільна стратегія розвитку для транскордонних регіонів

ОСВІТА

38 Патріотизм, помножений на професіоналізм – запорука української дипломатії

39 На шляху завдовжки 10 років

ДОСЛІДЖЕННЯ

40 Біля Бранденбурзьких воріт

41 Оглядаючи контури інформаційного суспільства

ГЕОПОЛІТИКА

45 Угро-фінський чинник

ІСТОРІЯ

50 Житомирський “Гегевальд”

АРХІВАРІУС

54 Ad fontes

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

55 Нові видання Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України

5 o`clock

56 Від туристичних маршрутів Чернігівщини – до розширення міжнародної співпраці

КУЛЬТУРА

58 Позитивний імідж України на крилах поезії

62 Голуби миру над полем бою

Скандинавські пріоритети

З 1 липня Швеція перебрала на себе повноваження Головування у Євросоюзі, прийнявши цю естафету від Чеської Республіки. “Завдання перед нами постає не з легких. Я сподіваюся, що ми разом подолаємо всі осінні виклики”, – заявив прем’єр-міністр Швеції Фредрік Райнфельдт. Серед таких “осінніх” викликів Швеція, і разом з нею всі країни Євросоюзу, головними визначають подолання економічної кризи та кліматичні зміни, а з політичної точки зору – завершення ратифікації нової Лісабонської угоди Євросоюзу.

Швеція продовжить зусилля, які були розпочаті чеським головуванням Євросоюзу із втілення “реабілітаційного пакета” заходів економічного та фіскального характеру для подолання наслідків глобальної економічної кризи, оздоровлення фінансового ринку та в цілому європейської економіки, створення нових робочих місць. Серед головних завдань шведського головування в економічному блоці – соціальний захист і зниження рівня безробіття, яке значно зросло внаслідок кризи і, за соціологічними опитуваннями, стійко утримує перше місце у переліку проблем, які найбільше хвилюють європейців. Позицію ЄС з цих питань Швеція представить на саміті “великої двадцятки” восени.

Наступний пріоритет – боротьба проти кліматичних змін і підготовка до міжнародної конференції, яка відбудеться у Копенгагені у грудні поточного року та має окреслити міжнародно-правові рамки регулювання парникових викидів в атмосферу після того, як чинний Кіотський протокол вичерпає термін своєї дії.

Інші пункти програми шведського головування є “традиційними”, але від того не менш важливими – реалізація енергетичної стратегії ЄС, яка передбачає двоєдине завдання зменшення шкідливих викидів в атмосферу та підвищення ефективності виробництва та використання енергії, зміцнення енергетичної безпеки Євросоюзу й зменшення його залежності від імпорту енергоресурсів, вдосконалення європейського законодавства в сфері регулювання міграційних потоків тощо.

Крім того, Швеція планує зосередитися на розробці та схваленні Стратегії розвитку Балтійського моря, посиленні співпраці в сфері юстиції, а також продовженні переговорів з Хорватією та Туреччиною щодо членства в ЄС.

Серед зовнішньополітичних пріоритетів шведського головування – продовження розвитку трансатлантичних відносин, реалізація стратегії Євросоюзу щодо Балтійського регіону. Серед напрямів діяльності, які прямо стосуються України та інших країн Східної Європи, – розвиток та реалізація Східного партнерства, ініціативи, співавтором якої більше року тому виступила саме Швеція разом із Польщею. “Ми надалі підтримуватимемо “Східне партнерство” і сподіваємося досягти прогресу в переговорах з Україною стосовно угоди про асоціацію, яка, як ми сподіваємося, приведе до угоди про створення зони вільної торгівлі, що матиме величезне значення для майбутнього. У тому ж напрямі ми продовжуватимемо переговори про нову угоду з Росією”, – сказав міністр закордонних справ Швеції Карл Більдт на прес-конференції в Брюсселі, присвяченій презентації програми головування Швеції в ЄС.

Про забезпечення безперебійного постачання російського газу до споживачів у ЄС на прес-конференції в Києві говорив посол Швеції в Україні Стефан Гуллігрен.

“Надзвичайно важливо, щоб більше не відбулося таких перерв у поставці енергоносіїв до споживачів у Європейському Союзі, як це сталося на початку цього року. Це буде одним із пріоритетів головування Швеції у тісній співпраці з Європейською комісією з тим, щоб уникнути такої ситуації”, – сказав він.

За словами посла, він розуміє проблеми, які стоять перед Україною, але Україна має здійснити реформи в сфері енергетики. Як сказав С.Гуллігрен, у Європейському Союзі розуміють, що це складне питання, і готові надавати підтримку зусиллям України в цій сфері.

“Це те питання, де кожен має взяти свою частину відповідальності на власні плечі. З нашого боку ми зробимо те, що залежить від нас”, – сказав посол.

Відповідаючи на запитання, чи мають вноситися зміни у контракти, він зазначив: “Це не наше питання, ми маємо забезпечити безперебійне постачання енергоносіїв”.

За словами С.Гуллігрена, існують контракти між українсько-російськими компаніями щодо газопостачання, а також між російським “Газпромом” і європейськими компаніями, і, на переконання посла, уряд не повинен втручатися у ці питання і вирішувати, чи мають переглядатися ці контракти.

“Проблема не в тому, що відсутні контракти чи якісь договірні відносини, проблема в тому, щоб на основі цих контрактів забезпечити постійне постачання газу для споживачів в Європі”, – додав посол Швеції.

Головування Швеції в Європейському Союзі триватиме до кінця року, після чого перейде до Іспанії.

Ю. ВАЛЄЄВА

8 квітня 2009 р. Центр Разумкова за підтримки Шведського агентства з міжнародного співробітництва та розвитку (SIDA) провів круглий стіл “Шведська модель для України: “за” і “проти”.

На знімку (справа наліво): **заступник Міністра закордонних справ Костянтин Єлісєєв, Надзвичайний та Повноважний Посол Швеції в Україні Стефан Гуллгрен, директор міжнародних програм Центру Разумкова Валерій Чалий**

Швеція приймає виклик

Євген ПЕРЕБИЙНІС, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Королівстві Швеція

Вдруге у своїй історії Швеція стала біля керма Європейського Союзу. Ситуацію, в якій починається шведське головування, важко назвати сприятливою для системної роботи з реалізації тих завдань, які стоять перед Європейським Союзом. Швидше, навпаки – працювати доведеться, мабуть, в найскладніших для Європи та світу умовах за останні кілька десятиліть.

«Приймаючи виклик» – саме так рішуче Швеція сформулювала девіз свого головування. Насправді викликів кілька і кожний з них вимагає невідкладних відповідей:

– найважча з 30-х років минулого століття світова фінансова і економічна криза, яка загрожує перерости у кризу зайнятості;

– загроза глобальних кліматичних змін, яка стає чимдалі більш реальною;

– невизначеність щодо долі Лісабонської угоди та пов'язаного з нею глибокого реформування діяльності європейських інституцій.

Крім того, безумовний вплив на початок роботи новообраного Європарламенту та наступне призначення нового складу Єврокомісії. Шведське головування також готове оперативно реагувати на неочікувані надзвичайні події та кризи, які можуть виникнути в другому півріччі.

Ці виклики Швеція розглядає водночас як нові можливості для консолідації Європи, що має дозволити Європейському Союзу вийти з кризи сильнішим. Саме досягненню цієї мети підпорядковані основні пріоритети шведського головування в ЄС:

– **Економіка та зайнятість.** Головна мета – відновлення довіри до фінансових ринків, подолання негативних наслідків кризи, зокрема, зростання безробіття, вироблення довгострокових рішень, спрямованих на відновлення стійкого економічного зростання, створення нових робочих місць, забезпечення відкритості ринків.

– **Клімат.** Головна мета – досягнення консенсусу як в рамках ЄС, так і в глобальному масштабі щодо необхідності подальшого обмеження викидів парникових газів. Зокрема, успішне проведення конференції ООН щодо кліматичних змін в Копенгагені в грудні ц.р., підвищення енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії.

– **Юстиція та внутрішні справи.** Головна мета – прийняття Стокгольмської програми, яка визначатиме пріоритетні напрями співпраці в ЄС на рівні поліцейських, митних та рятувальних служб, взаємодії у сфері кримінального і цивільного права, надання притулку, міграції та візових справ на період 2010–2014 років.

– **Стратегія ЄС щодо Балтійського регіону.** Головна мета – поглиблення співробітництва восьми держав ЄС, які належать до цієї частини Європи, перетворення балтійського басейну на економічно динамічний та конкурентоспроможний регіон. Одне з пріоритетних завдань – сприяння підвищенню екології Балтійського моря.

– **ЄС, його сусіди та світ.** Головна мета – зростання ролі ЄС як глобального гравця, його здатності ефективно реагувати на загрози та виклики сьогодення. Поглиблення відносин із сусідніми країнами та регіонами. Одним із пріоритетів у цьому контексті є початок імплементації «Східного партнерства». Зміцнення трансатлантичного діалогу, зокрема, відносин зі США, активізація ролі ЄС на Близькому Сході та в Африці, подальше розширення ЄС, яке має важливе значення для забезпечення миру та прогресу у відкритій та об'єднаній Європі.

– **Новий Європейський парламент, Європейська комісія та Лісабонська угода.** Головна мета – створення умов для швидкої та ефективної імплементації Лісабонської угоди (у разі, якщо вона вступить в силу в нинішньому році), забезпечення безпроблемного функціонування новообраного парламенту та новопризначеної Єврокомісії.

Період шведського головування є надзвичайно важливим не лише для Європи, а й для України, яка обрала інтеграцію до Європейського Союзу своєю стратегічною метою.

Нашими основними пріоритетами у співробітництві з ЄС у цей період є:

– досягнення максимально можливого прогресу в переговорах щодо Угоди про асоціацію, включаючи створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі;

– активізація діалогу в міграційно-візовій сфері, зокрема, прийняття т.зв. дорожньої карти запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС;

– максимально ефективна з точки зору національних інтересів України реалізація політики ЄС «Східне партнерство»;

– інтеграція енергетичних ринків України та ЄС. Приєднання України до Договору про енергетичне Співтовариство, реалізація положень Спільної заяви за результатами Міжнародної конференції з питань модернізації газотранспортної

системи України від 23 березня 2009 року.

Кульмінацією у відносинах між Україною та ЄС під час шведського головування має стати черговий саміт, який відбудеться 4 грудня в Києві та в якому візьме участь Прем'єр-міністр Швеції Фредрік Райнфельдт.

Наша держава розраховує досягти вагомого прогресу у відносинах з ЄС саме зараз, коли його очолює країна, яка не лише розуміє, а й багато в чому поділяє амбітні плани України, з якою ми маємо тісні двосторонні відносини та активне співробітництво по всіх напрямах.

Сьогодні Швеція є одним із найближчих партнерів України не лише у Скандинавському регіоні, а й у Європейському Союзі загалом. З часу здобуття Україною незалежності відносини між нашими державами незмінно характеризуються високим рівнем взаєморозуміння в політичних питаннях, інтенсивними торговельно-економічними контактами, послідовною взаємною підтримкою в рамках міжнародних організацій. Основою для цього є спільне бачення нашими державами пріоритетів міжнародного та регіонального співробітництва, а також відповідей на ті виклики, які стоять перед світовою спільнотою загалом та європейцями, зокрема.

Політична складова наших двосторонніх відносин набула особливої динаміки впродовж останніх кількох років. У цьому плані 2008 і 2009 роки можна сміливо вважати етапними в розвитку українсько-шведського співробітництва. Більшість двосторонніх візитів, які відбулися протягом цього часу, можна охарактеризувати словом «перший». Головною подією, безумовно, став державний візит в Україну Короля Швеції Карла XVI Густава та Королеви Сільвії (30 вересня – 3 жовтня 2008 року) на запрошення Президента України В.Ющенка. Слід зазначити, що це був не лише перший візит шведського Короля, а й перший в історії сучасної України державний візит іноземного монарха. Сам факт його проведення став важливим сигналом представникам політичних та бізнесових кіл не лише Швеції, а й всієї Європи про успішність здійснюваних в нашій державі демократичних і ринкових реформ та важливість налагодження з нею якнайтіснішого співробітництва.

20–21 листопада 2008 року відбувся офіційний візит до Швеції Прем'єр-міністра України Ю.Тимошенко, який став логічним продовженням переговорів у рамках візиту до Києва шведського Короля, сприяв практичному наповненню досягнутих раніше домовленостей.

29–30 травня 2009 року відбувся (знову ж таки – перший) офіційний візит спікера шведського Риксдагу (парламенту) П. Вестерберга в Україну, який дав значний поштовх розвитку міжпарламентського співробітництва між двома країнами.

У березні й травні 2009 року, відповідно в рамках саміту Європейської народної партії в Брюсселі та інавгураційного саміту «Східного партнерства» у Празі, відбулися двосторонні зустрічі Президента України В.Ющенка з Прем'єр-міністром Швеції Ф. Райнфельдтом.

Упродовж останніх двох років було проведено також цілу низку зустрічей і переговорів на рівні керівників зовнішньополітичних відомств України та Швеції, а також інших міністерств і відомств.

Динамічно розвивається двостороннє торговельно-економічне співробітництво. Ще з початку 90-х років минулого століття шведський бізнес посів провідні

позиції в Україні. Ціла низка великих компаній, таких як «Асеа Браун Бовері (АББ)», «Альфа Лаваль», «Астра Зенека», «Атлас Копко», «Електролюкс», «Ерікссон», «Оріфлейм», «Сканія», «Тетра Пак», «Вольво», тоді прийшла на український ринок з наміром закріпитися тут, як то кажуть, «всерйоз і надовго».

Швеція – наш найбільший торговельно-економічний партнер у Північній Європі. Обсяги двосторонньої торгівлі щороку ширшають, поступово поліпшується структура українського експорту. Водночас наше занепокоєння викликає постійно зростаюче від'ємне сальдо двостороннього товарообігу, що обумовлено багатьма факторами, насамперед, недостатньою присутністю українських компаній на шведському ринку.

За підсумками 2008 р., товарообіг товарами та послугами між Україною та Швецією вперше перевищив позначку в 1 млрд. дол. США і становив 1009,7 млн. дол. США, що на 25% більше порівняно з аналогічним періодом минулого року. Обсяги експорту українських товарів та послуг до Швеції становили 165,8 млн. дол. США, що на 71% більше порівняно з аналогічним періодом 2007 року; обсяги імпорту збільшились на 18% і становили 843,9 млн. дол. США.

Триває активний розвиток двостороннього співробітництва в інвестиційній сфері. Впродовж двох останніх років обсяг шведських інвестицій в економіку України збільшився майже в десять разів – зі 137,3 млн. дол. США станом на 1 січня 2007 р. до 1263,0 млн. дол. США станом на 1 січня 2009 р. Це сталося, в першу чергу, за рахунок збільшення інвестицій у фінансову сферу та переробну промисловість. Шведські прямі приватні інвестиції в економіку України сьогодні становлять 3,5% від загального обсягу іноземних інвестицій.

Однією з найперспективніших сфер двостороннього співробітництва є енергетична галузь, зокрема, використання відновлюваних джерел енергії, енергозбереження. Тут Швеція є безумовним світовим лідером (в енергетичному балансі країни 26% припадає на відновлювальні джерела). Слід зазначити, що саме ці напрями є пріоритетними для нової Стратегії співробітництва з Україною на 2009–2013 рр., яка була затверджена урядом Швеції у грудні 2008 року. Стратегія передбачає надання Швецією Україні технічної допомоги у розмірі в середньому 25 млн. дол. США щорічно на реалізацію проектів у сферах раціонального використання енергетичних ресурсів та збереження навколишнього середовища, а та-

кож демократичних перетворень, зокрема в питаннях євроінтеграції.

Підвищення енергоефективності в комунальному господарстві України є також пріоритетом й у співробітництві з нашою державою в контексті шведського головування в ЄС. Показовими у цьому плані є слова Прем'єр-міністра Швеції Ф. Райнфельдта, який, презентуючи програму шведського головування в Риксдазі, зокрема, наголосив: «Дослідження показують, що, якби енергоефективність в Україні досягла рівня таких країн, як Словенія чи Чехія, Україна змогла б наблизитися до того, щоб стати незалежною від імпорту газу з Росії».

Не слід забувати також історичний контекст відносин між українцями і шведами. Очевидно, що пошук передумов тих чи інших сучасних процесів у глибинах століть є не завжди коректним. Історія знає чимало прикладів того, як затяті друзі під впливом тих чи інших факторів ставали не менш затятими суперниками, а колишні вороги – щирими партнерами. Однак історія українсько-шведських відносин дозволяє зробити висновок про те, що дух партнерства та союзництва наші народи пронесли через століття. Хоча військово-політичний союз між гетьманом І. Мазепою та шведським Королем Карлом XII 300 років тому й завершився трагічною поразкою, проте він став першим і надзвичайно важливим кроком на шляху України до незалежності. Швеція – на той час одна з найвпливовіших європейських країн, підтримала прагнення українців бути вільними. І ми це дуже цінуємо. Такої міжнародної підтримки нам дуже не вистачало на початку XX століття, коли через агресію більшовиків, з одного боку, та байдужість Заходу – з іншого, молодій Українській державі так і не судилося зберегти свою незалежність.

Так само не вистачало нам рішучості Європейського Союзу та Заходу загалом на початку 90-х (як, втім, і власної рішучості), щоб одразу ж після здобуття Незалежності стати на шлях реальної інтеграції до ЄС. Після розпаду СРСР Україна, на відміну від держав Центральної Європи та Балтії, значною частиною членів ЄС не сприймалася як потенційний учасник Євросоюзу. Така позиція особливо була й деякою мірою продовжує залишатися притаманною насамперед т.зв старим членам ЄС. Спроби наших близьких сусідів і партнерів, які вступили до ЄС на початку нинішнього століття, ініціювати дискусії щодо необхідності надання нашій державі чіткої європейської перспективи, на жаль, протягом тривалого часу не давали результату. Було очевидно, що реальний прогрес у цьому питанні можливий, якщо вдасться зламати наявні стереотипи щодо України в державах старої Європи. І зробити це можливо лише за підтримки принаймні в деяких із них.

Однією з таких країн стала Швеція. Будучи послідовним прибічником більш активного залучення України до європейських процесів, саме Швеція взяла на себе роль активного провідника євроінтеграційних інтересів України в Європі, яка особливо чітко викристалізувалася після президентських виборів 2004 року. Сьогодні дискусією щодо можливого членства України в ЄС вже нікого не здивуєш. Є палкі прибічники такої перспективи, є й послідовні опоненти. Та головне – ця мета чітко сформульована самою Україною. А дорогу, як відомо, здолає той, хто йде.

Бажання Швеції активно сприяти тіснішій взаємодії ЄС з країнами Східної Європи, зокрема, Україною, пояснюється здатністю політиків цієї країни бачити розвиток європейських процесів у більш широкому контексті, бути більш далекоглядними, коли йдеться про майбутнє Європи та світу. В Стокгольмі добре розуміють, що Україна є одним з ключів до безпеки і стабільності в регіоні Східної Європи, відповідно й всього континенту. Тому в інтересах Європи, а отже, й Швеції, сприяти Україні в її зближенні з Європейським Союзом, поглибленні розвитку демократичних процесів у нашій державі, без якої європейська архітектура буде нестійкою та неповною.

Слід зазначити, що підтримка євроінтеграційних прагнень України у Швеції виявляється не лише на урядовому рівні, а й серед підприємницьких кіл, громадських організацій. За даними європейського соціологічного агентства «Євробарометр», 58% шведів готові підтримати членство України в ЄС, що є одним з найвищих показників серед країн Євросоюзу.

Практичним втіленням цих тенденцій стала шведсько-польська ініціатива «Східне партнерство», спрямована на поглиблення євроінтеграційних процесів в шести країнах-партнерах Східної Європи, безумовним лідером серед яких є Україна. Ця ініціатива, схвалена на саміті у Празі 7 травня ц.р., стала найбільш амбітним європейським проектом щодо східного виміру зовнішньої політики ЄС – теми, яку багато хто в Європейському Союзі раніше намагався не помічати. Адже говорити про реальну інтеграцію країн Східної Європи до ЄС було не прийнято, розмови обмежувалися лише співробітництвом. «Східному партнерству» певною мірою вдалося подолати інтеграційне «табу» щодо східноєвропейських держав. І нехай відповіді на запитання про перспективу їх членства в ЄС Європа все ще уникає, механізми інтеграції у «Східному партнерстві» справді закладені, й досить вагомі.

У міжнародній практиці для характеристики найвищого рівня відносин між країнами часто застосовується термін «стратегічне партнерство». Щодо українсько-шведських відносин, цей термін ніколи не вживався. Однак за своїм духом та своєю суттю відносини між Україною і Швецією, на мою думку, сьогодні мають стратегічний характер. І виявляється він, насамперед, у наших спільних підходах до бачення майбутнього Європи та України як невід'ємної складової європейського співробітництва.

Ми щиро бажаємо успіху шведському головуванню в пошуку відповідей на ті виклики, які стоять сьогодні перед Європейським Союзом. Тому що його успіх стане, водночас, й успіхом України.

Відгомін Полтавської битви

Попри доволі нервову політичну увертюру, яка супроводжувала підготовку до 300-річчя Полтавської битви, господарі свята та численні гості з різних країн зустріли його всенародно та цивілізовано, як і личить відзначати епохальну подію історичного масштабу – ювілей найбільшої в Північній війні битви між військами царства Російського під командуванням Петра І та шведською армією Карла XII. Офіційно в Україні святкування має назву „300-річчя подій, пов'язаних з військово-політичним виступом гетьмана Івана Мазепи та укладанням українсько-шведського союзу".

Незважаючи на гучні заяви перших осіб держав напередодні події, до Полтави ніхто з них не приїхав. Від імені Президента України Віктора Ющенка на урочистості прибула заступник глави Секретаріату Президента Марина Ставнійчук. „Українська держава вшановує сьогодні пам'ять українців, пам'ять росіян і пам'ять шведів, – передала вона слова Віктора Ющенка. – Українська держава, як і кожна країна, у цій події має своє місце. Ми вшановуємо пам'ять загиблих козаків, які віддали своє життя в ім'я незалежності України". М.Ставнійчук зазначила, що для України Полтавська битва, в яку вона вступила під проводом гетьмана Івана Мазепи, мала важливе значення. „Вона дала нашій країні історичний шанс – здобуття суверенності та самостійності", – наголосила заступник глави Секретаріату Президента, підкресливши, що, на жаль, результатом цієї битви стала поразка національно-визвольного змагання. Та, водночас, „це перемога українського духу в боротьбі за свою свободу", – додала вона. Історія, за словами заступника глави Секретаріату Президента України, "вчить нас бути набагато розумнішими та мудрішими. Сьогодні й Україна, і Росія, і Швеція мають спрямовувати зусилля на мирну співпрацю, порозуміння та на благо своїх країн та народів". Як приклад співпраці трьох країн М.Ставнійчук відзначила спільну роботу з відновлення пам'яток історії поля Полтавської битви.

У Москві ювілей відзначався як річниця славної перемоги Росії. На святкування до Полтави прибув голова Адміністрації Президента РФ Сергій Наришкін. „Під Полтавою, – сказав він, – поховані солдати, селяни, міські жителі, які захищали нашу землю. І я переконаний, що Росія і Україна пам'ятатимуть і вшановуватимуть пам'ять цих людей". С. Наришкін сказав, що це місце однаково святе як для росіян, так і українців. І саме після Полтавської битви в Російській державі відбулися реформи, які дозволили їй вийти на якісно новий сучасний рівень. Тому, за його словами, ця перемога для Росії – надважлива подія.

Надзвичайний і Повноважний Посол Швеції в Україні Стефан Гуллгрен наголосив на сумних, але корисних уроках для Швеції від поразки під Полтавою. „Швеція, яку ми знаємо сьогодні, – це Швеція, якою ми пишаємось, і Полтава була одним із етапів на цьому шляху", – сказав Пан Посол. „Для нас бути присутніми тут – це можливість пригадати минуле та подумати про сьогоднішній день, – підкреслив він. – Ми прийшли сюди, щоб віддати данину пам'яті загиблим, не зважаючи на походження і причину, яка привела на це поле бою". Пан Посол зазначив, що історію не можна назвати об'єктивною наукою, оскільки її сприйняття різне для кожного з нас. „Через 100 років після Полтавської битви ми досягли загальнодержавного консенсусу в Швеції. Національні інтереси суспільства забезпечуються за рахунок суспільства, яке існує для людей та їхнього достатку. Сьогодні Швеція – країна, яка має природні кордони, визначені географічним та історичним шляхом, країна, яка живе в мирі сама із собою, зі своїм минулим та зі своїми сусідами", – завершив виступ пан Стефан Гуллгрен.

Загалом же всі гості зійшлися в головному – полеглі заслуговують пам'яті нащадків, а сучасним українцям, росіянам і шведам слід жити у дружбі.

Низку заходів 27 червня розпочали урочиста літургія та передзвін в усіх храмах міста. Міський голова Андрій Матковський, керівник адміністрації президента Російської Федерації Сергій Наришкін, Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Швеція в Україні Стефан Гуллгрен, Надзвичайний і Повноважний Посол Фінляндії в Україні Кристер Міккелссон, представники іноземних делегацій, широкі верстви громадськості поклали квіти до пам'ятника Келіну і захисникам Полтави, пам'ятника українським загиблим козакам, пам'ятника шведам від шведів, пам'ятника на Братській могилі російських воїнів. Представники влади та офіційні делегації відвідали службу в Сампсонівському храмі.

Відтак відбулося урочисте відкриття Ротонди пам'яті полеглих учасників Полтавської битви. Її освятив архієпископ Полтавський і Миргородський Пилип разом із керівниками сусідніх єпархій та архієпископом Бєлгородським і Старооскольським Іоанном. Міський голова Андрій Матковський, виступаючи перед велелюдним зібранням, відзначив: ротонда стала символом примирення і взаєморозуміння народів, які сходилися колись на полі бою. Заступник глави Секретаріату Президента України Марина Ставнійчук, вітаючи полтавців з ювілеєм, визнала: кожен з учасників Полтавської битви має право на власне трактування доленосної події.

Кожен з достойників, а серед них були і радник Президента Російської Федерації Віктор Черномирдін, і заступник міністра закордонних справ РФ Григорій Карасін, і голови ОДА Валерій Асадчев та обласної ради Олександр Удовиченко, тричі вдарили у дзвін під склепінням, віддаючи шану загиблим.

Ротонду спроектував завідувач кафедри основ архітектури Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка Валерій Трегубов. „Зведенням цієї Ротонди ми віддаємо честь та данину пам'яті всім учасникам Полтавської битви, не зважаючи на те, на якому боці вони воювали, якої національності були та яку країну захищали", — сказав автор нового пам'ятника. Висота споруди до верхівки хреста – 12 метрів, до верхівки купола – 9,5 метрів. Однією віссю вона спрямована на головний вхід першого музею історії Полтавської битви, іншою – на Алею пам'яті, яка з'єднує 5-й відновлений редут і музейне містечко.

Ротонда складається з трьох пілонів, об'єднаних трьома арками. На внутрішніх площинах пілонів – смальтова мозаїка, що зображає прапори України, Росії, Швеції. Вони зорієнтовані у бік столиць названих країн. Автор мозаїки – дійсний член Академії архітектури Леонід Тоцький. Під прапорами – тримовний напис „Час лікує рани. Вічна пам'ять хоробрим воїнам, полеглим у Полтавській битві 27 червня 1709 року".

У центрі ротонди на гранітному трисходинковому стилобаті – гранітна колона, увінчана мармуровою скульптурною композицією роботи полтавця Сейрана Маргаряна „Злітаючі голуби", яка символізує мир та пам'ять про душі полеглих. Купол ротонди вкритий бляхою з нержавіючої сталі (під „свіжу мідь"). Під куполом – дзвін вагою 450 кілограмів, виготовлений у Донецьку.

На полі Полтавської битви у день 300-річчя події був розгорнутий найбільший прапор України розміром 45 на 30 метрів. І ще, як стало відомо, у рамках ювілейних заходів відбулося урочисте підписання ухвал про партнерське співробітництво між містами Полтава (Україна), Краснодар (Росія), Кристіанстад (Швеція). У цьому факті – чи не найцінніша перспектива нашої подальшої спільної історії.

Володимир СЕМЕНОВ

Продовження теми – на стр. 62

Стан лімітрофності

**Євген РЯБІНІН, кандидат політичних наук,
Маріупольський державний університет,
кафедра міжнародних відносин і зовнішньої політики**

Nowadays the foreign policy of Ukraine is characterized by constant failures. It could be explained by several factors, that is the political division of the country as for the foreign policy preferences, lack of professional politicians and permanent political crisis in the country. Politial elite should be replaced completely, if we want the country to get back to the Premier League of the world policy.

Останнє десятиріччя XX століття ввійде до історії значними геополітичними змінами. Імперії стають частиною історії, зникають держави, на політичній карті світу з'являються нові країни, які повинні обирати свій зовнішньополітичний вектор, оскільки перед кожною з них на конкретному етапі розвитку постає питання про необхідність об'єднання з тими чи іншими силами у військовий, економічний чи політичний блок. Тобто країна має відповісти на запитання – інтегруватися їй в те чи інше об'єднання із ймовірною частковою втратою самостійності у вирішенні питань державної політики, але з подальшим економічним процвітанням, чи перебувати в стані політичного та економічного анклаву, не інтегруючись в жодні об'єднання та орієнтуючи свою економіку виключно на внутрішній ринок, незалежний від економічних криз світового господарства. Другий варіант є безперспективним, бо, як свідчить історія, таке "одомашнення" економіки веде до економічного й технологічного регресу з наступним можливим колапсом країни.

Серед нових політичних реалій кінця минулого століття – поява України на світовій політичній арені як незалежної держави.

Існування незалежної України має велике значення не лише для українського народу, а й впливає на ситуацію в глобальному масштабі. Насамперед поява України змінила геополітичний баланс в Європі, внаслідок чого політична карта була кардинально трансформована. За своїм геополітичним значенням поява незалежної України на карті Європи може зрівнятися з інтеграцією об'єднаної Німеччини до європейських структур у 90-х роках. Вливання Німеччини до Європи зняло питання про домінуючу державу на заході. Поява України мала аналогічний ефект на Сході і, таким чином, видозмінила геополітичну будову всієї Європи. Та, як з'ясувалося згодом, Україна втратила той потенціал, який давав їй можливість бути східноєвропейським регіональним лідером.

Не можна не погодитися з вітчизняними вченими, зокрема з директором Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса НАНУ Ю.Левенцем, у тому, що "Україна як держава та українці як етнонаціональне і політичне товариство до цього часу знаходиться на роздоріжжі

Мал. Олега Смаля («Карлюка»)

в пошуках своєї національної ідеї. Факт появи державної незалежності, з одного боку, і відсутність внутрішньої консолідації нації, з іншого, актуалізують сакраментальне питання: бути чи не бути українській державі? І хоча це питання сьогодні не має кричущої гостроти, необхідність проаналізувати внутрішньодержавні чинники, що впливають на послаблення Україною її впливів на міжнародній арені, назріла давно”.

Отже, перш за все, перманентна політична криза, яка розпочалася в кінці 2004 року, ще раз доводить той факт, що українська держава є дуже крихкою і може не винести наслідків непродуманих дій вітчизняних політиків і втручання іноземних держав у внутрішні справи країни. Спостерігаючи за українською внутрішньополітичною кризою, впливові держави лише вичікують, коли вони зможуть мати справу зі стабільною країною. Газова криза 2008 року та судовий вердикт стосовно острову Зміїний ще раз засвідчили, що Україна, на жаль, сьогодні є об’єктом, а не суб’єктом міжнародної політики.

Іншою проблемою України є її лімітрофне розташування. Лімітрофність України може бути визначена наступною типологією:

– в геополітичному – Україна знаходиться між ЄС і Росією;

– в економічному – між країнами з ринковою, соціально орієнтованою економікою Заходу та економікою Росії, що тільки розвивається;

– у духовно-моральному – між тоталітарним ідеологічним минулим і невиразним правовим майбутнім, складові якого, а саме, громадянське суспільство, правова держава, мало хто собі уявляє через відсутність належної інформаційної кампанії;

– в ціннісному – між східною та західною цивілізаціями. Тут слід зазначити, що в Україні перехрещуються цінності як східної, так і західної цивілізацій. Проте, ані східні інтерпретації взаємодії громадянина і держави (“людина – гвинт державного організму”), ані некритичне сприйняття опорних точок західного антропоцентризму (“абсолютний пріоритет прав громадянина”) сьогодні не є прийнятними для українського суспільства. Семюєль Гантінгтон у своїй праці „Зіткнення цивілізацій” також наголошує на тому факті, що Європа закінчується на берегах Дніпра, а далі починається Азія. Країна, дві частини якої належать до різних цивілізацій, приречена існувати в стані латентного конфлікту щодо вибору зовнішньополітичного вектора.

Наступною проблемою, яка заважає успішно здійснювати зовнішньополітичний вектор – є кардинально протилежні погляди щодо української зовнішньої політики. Цю розбіжність, на нашу думку, можна пояснити, як вже наголошувалося, неофіційним поділом України на східну та західну за політичними симпатіями, проросійську і прозахідну, відповідно. Цей висновок нам дозволив зробити аналіз результатів президентських і парламентських виборів 1994, 1999, 2004 та 1998, 2002, 2006, 2007 років відповідно: Західна Україна голосує за кандидатів і партії з прозахідною політикою, а Східна Україна – за партії з відкрито проросійським вектором, зазначеним в їх передвиборних програмах.

Вибір між Заходом і Сходом для України – це постійний вибір аргументів для переконання тієї чи іншої частини суспільства. Для одних людей очевидним є те, що необхідно зближуватися з сусідами – пострадянськими державами, з якими нас об’єднує історія, культура, традиції. З цими державами у нас багато спільного, ми часто робимо однакові помилки, часто йдемо однаковим шляхом. Прагнення іншої частини суспільства – найшвидше входження до Європи – це шлях до тієї цивілізації, до якої ми належимо. Зближення з Європою – це спо-

Мал. Михайла Шлафера («Карлюка»)

сіб оволодіти новими технологіями, зацікавити інвесторів, вийти на нові ринки товарів і праці, скористатися передовими соціальними і державними механізмами для розбудови держави. Європа здатна дати нам цінний досвід прав і свобод, стандартів сучасної держави. Одним із вирішень цієї проблеми, на наш погляд, є вибір активного нейтралітету та вагома заявка України на регіональне лідерство у Чорноморському регіоні, спроможність до чого Україна втрачає з кожним роком внаслідок перманентної політичної кризи. Ситуацію погіршують різні політичні сили, які, не маючи концептуальних програм розвитку держави, посилюють націоналістичне протистояння регіонів.

Однак, попри: постійні зміни зовнішньополітичного вектора держави, який став заручником політичних сил при владі, головним пріоритетом розвитку України, на наш погляд, є розробка і реалізація концепції, спрямованої на створення соціально орієнтованої, економічно стабільної держави.

І тут не можна не погодитися з українським вченим Ф. Рудичем, який вважає, що "щоб не трапилося, Україна в своєму розвитку повинна досягти таких критеріїв, як стабільність інститутів, які гарантують принципи демократії і законності в країні, наявність функціонуючої ринкової економіки, її конкурентоспроможність, адаптацію до законодавчої бази ЄС..."

Ще однією нагальною проблемою, яка заважає Україні здійснювати успішну зовнішню політику, є специфіка національної політичної еліти.

Для того, щоб зрозуміти ситуацію з політичною елітою України, пропоную стисло згадати основні пункти теорії еліт.

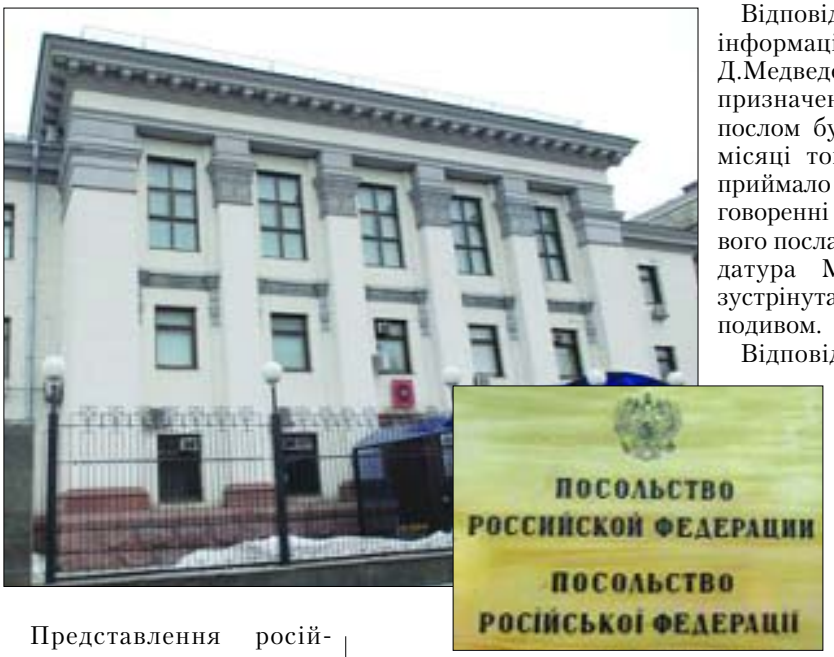
Теорією еліт у XX столітті займалися такі видатні політологи, як В. Парето, Г. Моска та Р. Міхельс. Згідно з їхнім баченням, правляча еліта знаходиться у процесі постійної трансформації, в результаті чого здійснюється постійний обмін, циркуляція еліт. Для розвитку еліти та країни в цілому потрібне постійне оновлення політичної верхівки, завдяки чому з'являтимуться нові обличчя, нові ідеї, формуватиметься нова політика. Політичні вершки суспільства, сконцентровані виключно самі на собі, згодом втрачають свої політичні та ідеологічні впливи, а отже, можуть бути примусово замінені. Соціальна стабільність неможлива без оновлення політичної еліти. Якщо еліта стає закритою, єдиний шлях для її оновлення – це переворот чи революція. Усі ці вищезазначені риси притаманні українській політичній еліті сьогодення. Еліта є закритою, потрапити новим політикам до елітного клубу практично неможливо. Одна з причин – пропорційна система виборів, яка унеможливлює потрапляння до парламенту політиків нової генерації. Після введення виключно пропорційної системи виборів стало ще важче новим обличчям увійти до політичного елітного клубу. Для цього необхідно мати фінансову підтримку або політичні „дружні зв'язки". Більшість партій стали бізнес-підприємствами, а не розробниками та реалізаторами програм, які поліпшили б становище всередині країни та вивели б державу на новий рівень зовнішніх зносин. Тому багато професіоналів та освічених людей знаходяться поза українським політикумом. Запровадження виборів за відкритими списками нічого кардинально не змінить, оскільки в партійних списках залишаться ті самі прізвища, із різницею лише в порядковому номері, за яким вони потраплять до парламенту. Повернення до змішаної системи виборів зі збільшенням кількості мажоритарних округів (наприклад, 70% мажоритарна система та 30% пропорційна) може вирішити чимало проблем, оскільки кардинальна зміна політичної еліти стане каталізатором переродження не лише політичних сил, а й способу політичного мислення.

Політична еліта – це меншість суспільства, що становить собою достатньою мірою самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену особливими психологічними, соціальними і політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні і здійсненні рішень, пов'язаних з використанням державної влади або впливом на неї. На жаль, сьогодні ми не бачимо конкуренції чи конфлікту програм, а спостерігаємо за конфліктом між персоналіями, що є ознакою закритості та безперспективності подальшого функціонування таких „еліт". Нездатність вирішувати внутрішні питання призводить до поразок на зовнішній арені та переходу країни до все нижчого ешелону світової політики.

Тільки вирішення проблеми перманентної політичної кризи шляхом тотальної зміни політичної еліти, зменшення впливу радикально націоналістичних тенденцій є єдиним засобом виведення України на новий рівень розвитку, створення можливості зайняти лідируючі позиції у Чорноморському регіоні та ввійти до елітарного клубу впливових гравців світової політики.

Інтрига одного призначення

Представлення російським президентом кандидатури Михайла Зурабова на посаду посла РФ в Україні загалом сприйнято як досить несподіваний крок Кремля. Примітно, що про це стало публічно відомо лише 22 червня 2009 року (публікація газети «Коммерсантъ» із посиланням на близьке до Кремля джерело), хоча В.Черномирдін натякнув про це раніше – на прес-конференції за підсумками завершення своєї місії на посаді посла в Україні 19 червня.

25 червня М.Зурабов пройшов процедуру затвердження в комітеті Ради Федерації у справах СНД і комітеті Держдуми у справах СНД і зв'язків із співвітчизниками.

Специфіка рішення про призначення М.Зурабова полягає як у повній відсутності в нього дипломатичного досвіду, так і в неоднозначній репутації в російських політичних колах.

М.Зурабов народився в 1953 р. За освітою інженер-кібернетик, кандидат наук. З 2007 р. – радник президента РФ.

У 2004–2007 рр. обіймав посаду Міністра охорони здоров'я та соціального розвитку РФ. До цього був головою правління Пенсійного фонду, страхової компанії МАКС.

Під час перебування на посту міністра, у 2005 р., займався проведенням реформи соціального забезпечення, яка, на думку експертів, була добре підготовлена, але бездарно проведена. У результаті в Росії прокотилася хвиля соціальних бунтів, яка створила загрозу відставки уряду М.Фрадкова.

Згідно з даними газети «Коммерсантъ», у списку претендентів на посаду посла в Україні також фігурували глава «Росатома» Сергій Кирієнко, заст. голови адміністрації президента РФ Олексій Громов і спецпредставник президента РФ з міжнародного енергетичного співробітництва, член ради директорів «Газпрому» Ігор Юсуфов.

Відповідно до кулуарної інформації з адміністрації Д.Медведєва, рішення про призначення М.Зурабова послом було прийняте три місяці тому. МЗС РФ не приймало ніякої участі в обговоренні кандидатури нового посла. Причому, кандидатура М.Зурабова була зустрінута в апараті МЗС із подивом.

Відповідно до неофіційних оцінок представників адміністрації Президента РФ, посол в Україні не розглядається як політична фігура: газові переговори ведуться на рівні президентів, урядів, «Газпрому» і газових партнерів на Україні, посол у більшості випадків – лише транслятор позиції керівництва.

Раніше перший заст. голови комітету Держдуми у справах СНД К.Затулін характеризував можливе призначення Зурабова як помилку: у нього немає дипломатичного досвіду, він не політик, «у кращому випадку менеджер». Це важливо, оскільки основні розбіжності з Україною пов'язані з гуманітарними питаннями – проблемами російської мови, історії, православної церкви. Ніхто не знає навіть, якого Зурабов віросповідання. Призначення Зурабова в Київ Затулін пояснював його близькістю до вищих владних кіл і тим, що «у Кремлі нічим особливим він нині не займається».

Джерело, близьке до МЗС РФ, відзначало амбіційність Зурабова, який не був задоволений посадою президентського радника і хотів отримати посаду губернатора (газета «Ведомости», 22.06.09).

За першими оцінками, у парламенті України призначення Зурабова сприйняте як зниження статусу України. Висловлюються припущення, що новий посол, якщо він обійме свою посаду, не матиме авторитету серед лояльно налаштованих щодо Росії українських громадян. Утім, за оцінками експертів, В.Черномирдін також не приділяв особливої уваги питанням «м'якого впливу» і публічної дипломатії, але мав авторитет у середовищі еліти й мав підтримував довірчі контакти у владних структурах і економічних колах.

Аж до 26 червня залишалося не зрозумілим, чи отриманий від МЗС України агреман на призначення М.Зурабова послом. Глава парламентського комітету Верховної Ради України з закордонних справ Олег Білорус заявив, що «процес одержання Зурабовим агреману буде тривалим і завершиться не раніше за середину жовтня» («Известия», 25.06.09). Однак, ситуація прояснилася. 26 червня прес-секретар МЗС України В.Кирилич повідомив, що Росія направила Україні запит на отримання агреману для призначення М.Зурабова новим російським послом у Києві.

Якщо процедура призначення посла затягнеться, заміна посла може бути використана як привід для додаткового загострення і без того складних відносин із Москвою. При цьому, із погляду інтересів офіційного Києва і з урахуванням дуже ймовірного повторення газової кризи в другій половині 2009 р., переривання офіційного дипломатичного каналу вважається явно недоцільним.

Оцінка українського експерта

Анатолій ЗЛЕНКО (Міністр закордонних справ України (1990–1994 рр., 2000–2003 рр.)

«Призначення Михайла Зурабова послом в Україну – факт, який майже відбувся, і який уже ніхто не заперечує. Та мені, як дипломату, досить складно коментувати таке політичне призначення. Я вважав би за краще, щоб таку посаду в такій країні, як Україна, зайняв дипломат, а не, можна сказати, бізнесмен за своєю природою. У цьому плані я можу не погодитися (з такою кандидатурою), але з другого боку – це вибір Російської Федерації», – сказав А.Зленко.

Водночас екс-міністр вважає передчасним прогнозувати потенціал М.Зурабова на дипломатичній службі. «Це політичне призначення і в нього, звісна річ, вкладається якийсь певний сенс – або розвивати активніше торговельно-економічні відносини, або налагоджувати бізнес-зв'язки з відповідними структурами. Можливо, ставляться якісь інші цілі перед цією людиною. Та хто б не став послом – Зурабов, Іванов, Петров чи Сидоров – для нас дуже важливо, щоб ця людина була лояльна до України, щоб вона відповідала за свої вчинки та дії, сприяла розвитку стратегічного партнерства між Росією і Україною, щоб вона була здатна нормалізувати українсько-російські відносини», – пояснив він.

На думку А.Зленка, на сьогодні Україна і Росія мають активізувати торговельно-економічні відносини, а також розглянути можливість перегляду принципів поставок природного газу в Україну.

«Мені хотілося б, щоб у зв'язку з цим він (Зурабов), як свіжа людина, подивився, проінвентаризував українсько-російські відносини, зробивши особливий акцент на проблемі поставки енергоносіїв, можливо, запропонував би нову формулу, яка задовольнила б обидві сторони на взаємоприйнятній основі. Звісно, є й інші питання, які сьогодні стримують нормальний розвиток відносин, насамперед – антидемпінгові заходи, вилучення різних видів продукції з торгівлі. Таких питань накопичилися багато – то молочні, то цукеркові війни розпочинаються», – додав екс-глава зовнішньополітичного відомства України.

«Ми, звичайно, вітатимемо призначення нового посла Російської Федерації, але водночас, ми будемо також уважно придивлятися до цієї людини. Адже вже на перших порах можна визначити, з чим людина їде до нашої країни, з якою місією, які завдання перед нею поставлені. Ми відкриті для діалогу, готові до співпраці. І хотілося б, щоб ця співпраця розвивалася на взаємоприйнятній і, головним чином, рівноправній основі», – підкреслив А.Зленко.

Оцінки і коментарі російських експертів

Леонід ІВАШОВ (президент Академії геополітичних проблем, генерал-полковник): «Якщо поїде Зурабов, то Росія в очах України опускається нижче за саму Україну». М.Зурабов – ізгой, який приніс багато бід росіянам. Його не сприйме населення. Українці знають усі зурабовські «монетизаційні» маневри, виверти та афери. І звичайно, співвітчизники в посольство не ходитимуть.

Костянтин ЗАТУЛІН (депутат Держдуми РФ) через рішення Кремля представити кандидатуру М.Зурабова на узгодження в Держдуму РФ із приводу його призначення на посаду посла РФ в Україні зробив спеціальну заяву для ЗМІ. У заяві вказано: «Хоч би яким було має особисте ставлення до попереднього досвіду Зурабова, його достоїнств і недоліків, тепер усе визначається фактом рекомендації, даної йому Президентом Російської Федерації. Не було, і в цьому випадку, переконаний, не буде прецеденту, відповідно до якого депутатський корпус відмовив би Президенту в призначенні на посаду послом того, кого Президент вважає потрібним... Ми судитимемо про роботу Михайла Зурабова на цій посаді, виходячи не з упереджень, а з результатів. Усі ми розуміємо відповідальність пережитого моменту на Україні, у російсько-українських відносинах. І зараз не тільки в мене, а й у багатьох моїх колег не бракує бажання підтримати перші кроки Михайла Зурабова на новому для нього поприщі, допомогти його відповідальній місії. Якщо він вважає це для себе можливим і необхідним».

Сергій МАРКОВ (депутат Держдуми РФ): Той тип посла, який представляв В.Черномирдін – «потужний господарник із величезними зв'язками в бізнес-еліті – на сьогодні не затребуваний. Звичайно, потенціал економічного співробітництва Росії та України величезний, але він блокується політичними засобами, і потрібно зняти це блокування, тобто створити політичні передумови для економічного співробітництва. Якщо цей новий посол буде успішний, тоді можна буде посилати людину, котра займалася б, насамперед, економічним співробітництвом».

За словами С.Маркова, у М.Зурабова «є плюси і мінуси». Плюси – у тому, що він «дуже ефективний, дуже працездатний менеджер. Адже добре відомо, наприклад, що йому були пред'явлені претензії з законом про монетизацію пільг, але він не несе відповідальності за розробку цього закону. Всю повноту політичної відповідальності несе Олексій Кудрін, а Зурабов зі всією енергією намагався мінімізувати збиток».

По-друге, він людина з досвідом політики не стільки публічної, скільки з досвідом у сфері політичних технологій. Саме така людина нині й потрібна в Україні, оскільки Україна вступила в період найгострішої політичної боротьби, чвар, інтриг. І потрібна людина, котра могла б зі всією енергією займатися цими проблемами.

По-третє, що дуже важливо, він пострадянська людина і за своїм віком, за своїм досвідом він загалом та в цілому відповідає тим людям, які зараз мають владу на Україні. Ющенко, Тимошенко, Яценюк, Ахметов – усі вони люди такого типу.

Ще один плюс полягає в тому, що в нього найтіснішим чином пов'язана економіка, політика, усі ці хитромудрі проекти і т.п. Це теж характеристика сучасного українського політичного життя та української політичної еліти. Можна сказати, що Зурабов багато в чому перебуває в 90-х роках, однак й українська еліта перебуває в 90-х роках. Зурабов відповідає їхньому соціокультурному профілю.

Мінусом є, по-перше, дуже суперечлива репутація Зурабова. Він пішов із посади міністра під тиском величезної критики. Тому не зрозуміло, чи буде в нього підтримка всередині російського суспільства. По-друге, у нього мінус у тому, що йому потрібно буде взаємодіяти з суспільством українським. Наш головний союзник на Україні – це українське суспільство. А оскільки в нього така суперечлива репутація, то у відносинах із суспільством, певне, він буде змушений залишатися в рамках еліти й там концентрувати свою роботу.

За матеріалами української та російської преси

Таїна дзеркального світосприйняття

Угорський стаж Надзвичайного і Повноважного Посла України Дмитра ТКАЧА перевищує 23 роки. Саме він стояв біля витоків українсько-угорських двосторонніх відносин ще за радянських часів. Він називає українсько-угорські зносини своїм дитям і надзвичайно ревно відстежує всі злети і прорахунки. Сьогоднішнім станом контактів Посол задоволений. Серед плюсів називає активний політичний діалог між двома країнами, потужну угорську підтримку нашого членства в ЄС і НАТО та підписання Угорщиною першої угоди з нами про спрощений перетин кордону для мешканців 50-кілометрової прикордонної зони, всупереч жорсткій критиці Брюсселя. Глибинне знання угорських політичних та економічних реалій, а також культурних і духовних пластів угорського народу, дозволило Дмитру Ткачу написати монографію „Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій". Цей монументальний труд здобув найвищу оцінку екс-Президента Угорської Республіки Арпада Ґьонца, який побачив себе в „українському дзеркалі", створеному думками й багаторічними спостереженнями першого Посла України в Угорщині. Угорці – нація унікальна, розуміння її самобутності та несхожості дає можливість спілкуватися однією – дзеркальною – мовою.

Дмитро Ткач: Угорська мова – це особлива мова. Це мова дзеркальна. Якщо ми кажемо :"Я сиджу за столом", то угорці кажуть „Сиджу столом за". Вони світ сприймають дзеркально, тому підходи до них мають бути особливими. І якщо ми прагнемо жити в європейському демократичному суспільстві, маємо розуміти особливості кожної національності. Сьогодні угорці надзвичайно занепокоєні ситуацією, яка складається в освітній сфері угорської національної меншини в Україні. Міністерство освіти видало розпорядження щодо посилення навчання національних меншин української мови. Свого часу проблему поганого знання української мови ставив перед Президентом України й мер міста Будапешта, і Президент Угорщини. Президент дав відповідне доручення Міністерству освіти, однак вжиті заходи були не однозначно оцінені в Угорщині. Попри всі наші роз'яснення, тут вважають, що посилене вивчення української мови призведе до звуження можливостей вивчення угорської мови та асиміляції угорців. Напруга нині посилилася у зв'язку з тим, що нинішній рік був останнім, коли тестування відбувалося для угорських дітей двома мовами – українською та угорською. З наступного року мова тестів буде одна – українська. Тож батьки масово забирають дітей з угорських шкіл і віддають в українські. До того ж для угорських шкіл є одні вимоги до знання українською, а для українських – інші, хоча тести для всіх випускників – однакові. 80–85% угорських дітей живуть в угорськомовному середовищі.

Я був на практиці в Берегівському районі Закарпатської області, коли навчався в Дипломатичній академії, – там не чути жодної мови, окрім угорської. Тож до цієї проблеми треба підходити відповідально. Під час квітневого візиту Віктора Ющенка до Республіки Угорщина Президенти домовилися, що два міністри зустрінуться і шукатимуть компроміс. І я дуже сподіваюся на те, що вони його знайдуть, оскільки ця проблема угорською стороною піднімається першою на всіх офіційних зустрічах на всіх рівнях. Не газ, не енергетика, а саме освітянське питання. А в нашому Міністерстві освіти цього не розуміють.

Зі свого боку ми теж поставили низку проблемних питань перед угорською стороною. Вони не такі гострі та не такі великі. Скажімо, якщо хтось із представників української діаспори в Угорщині забажає скласти іспит українською мовою, то

Відзначення 13-ї річниці Конституції України 29 червня 2009 року

в нього немає кому іспит прийняти. Це теж проблема, оскільки в Угорщині мешкає 6 тисяч українців. Українська громада розпорошена по всій країні, але діє злагоджено. Тут зареєстроване Державне самоврядування українців Угорщини, яке очолює Ярослава Хортяні, яка також є головою Європейського конгресу українців і Першим заступником

Голови Всесвітнього конгресу українців. Українців Угорщини, не зважаючи на надзвичайно складну процедуру, визнано національною меншиною. Вони видають свій журнал „Громада". Я кожному послу побажав би такої активної громади. Я радий і щасливий, що в мене є отакі партнери, такі друзі, з якими ми тут робимо всю роботу спільно – від поетичних вечорів, присвячених Тарасу Шевченку, Івану Франку і святкових концертів до організації заходів пам'яті жертв Голодомору і чорнобильських конференцій.

За безпосередньої участі української діаспори посольство встановлює пам'ятники та пам'ятні дошки, пов'язані з історією та культурою України. У найближчих планах у нас – встановлення дошки на тому приміщенні, де було відкрите перше дипломатичне представництво України у 1919–1920 роках. І, нарешті, маю надію відкрити пам'ятник Григорію Сковороді в Токаї – він там прожив 6 років.

Уже стало хорошою традицією, що під час візитів Президента України, відкриваються меморіальні знаки. У 2007 році Віктор Ющенко відкрив в Угорщині пам'ятник Тарасу Шевченку, який визнано одним із найкращих в Європі.

Під час цьогорічного візиту ми відкрили пам'ятник жертвам Голодомору. Угорці надали для монументу найкраще місце в центрі столиці, через яке щодня проходять тисячі туристів. Це – безпосередньо поруч із пам'ятником угорському поетові Шандору Петефі навпроти православної церкви. Ідею, яку ми розробили разом із українською громадою, – свічка пам'яті з білого мармуру з терновим вінком зі сталі чорного кольору – втілив у життя професор Львівської національної академії мистецтв Олександр Звір.

Українсько-угорський діалог завжди характеризувався особливою відвертістю та відкритістю. Не став винятком з цього правила й цьогорічний візит Президента України, під час якого Віктор Ющенко обговорив двостороннє економічне, гуманітарне, культурне співробітництво з Президентом, Прем'єр-міністром і Головою Державних зборів Республіки Угорщина.

Головним, першочерговим завданням нашої взаємодії має стати збереження та розвиток високого рівня торговельно-економічних відносин. Нагадаю, що у 2008 році товарообіг між нашими країнами перевищив показник у 2,5 млрд. доларів, що є серйозним обсягом, і нам необхідно його у цьому році хоча б зберегти за умов фінансової економічної кризи. Важливим для нас є інтенсифікація співробітництва в політичній, гуманітарній сферах, поглиблення обмінів досвідом роботи. Адже обидві країни однаково зацікавлені в розвитку та поглибленні двосторонніх відносин, здійсненні наших прагнень. Я переконаний, що спільні зовнішньополітичні та економічні пріоритети України та Угорської Республіки дадуть змогу нам і надалі розвивати активний діалог та підтримувати дружні й добросусідські відносини, які традиційно існують між нашими державами.

Хочу підкреслити, що уряд Гордона Байнаї чітко задекларував, що він продовжуватиме той зовнішньополітичний курс, який проводили його попередники.

Зовнішня політика Угорщини щодо України є послідовною та відповідає інтересам нашої держави. Угорщина є прибічником розширеної Європи, і її пріоритетом є її повне об'єднання. Угорська держава зацікавлена в тому, щоб якомога більше країн Європи відповідали політичним та економічним критеріям членства в ЄС і стали повноправними членами Європейського Союзу. Членство Угорщини в ЄС дозволило країні отримати величезну допомогу – 20 мільярдів доларів на післякризову реабілітацію економіки. Угорщина значно постраждала від кризи, у них вкрай складна ситуація в металургійній промисловості, в хімії, машинобудуванні. Скрізь іде спад, як в усій Європі. Це вимагає від посольства постійного пошуку таких сфер взаємодії, в яких можна розраховувати на розвиток.

Ускладнює роботу нестабільна політична ситуація в самій Україні. Адже добре працюється тим послам, які мають надійні тили та чітке розуміння того, що він робив вчора, робить сьогодні й над чим працюватиме завтра. А нам надзвичайно складно орієнтуватися у вітчизняних складних ситуаціях, до того ж на відстані. Та маю надію, що найближчим часом в нашому українському домі все буде гаразд.

Свій оптимізм Дмитро Ткач знаходить у творчості. Одного разу він втратив роботу через свої політичні переконання. І тоді вирішив оволодіти мистецтвом кераміки, що, на його переконання, і мало повернути душевну рівновагу та дзеркальне веселкове сприйняття реальності. Тобто, що радісніше ти сприймаєш життя, то щасливішим себе відчуваєш!

Мистецьким наставником безробітного дипломата став відомий кераміст Петро Печорний, завідувач кафедри кераміки Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені М.Бойчука. А поетичний світ Катерини Білокур наповнив неповторною колористикою композиції та пейзажі Дмитра Івановича. Доктор мистецтвознавства, академік Академії мистецтв України Олександр Федорук побачив у його

палітрі „цнотливо збережену одвічну мудрість ткачів, вишивальниць, майстрів народного розпису, писанкарок, закроєну правду, за яку варто завжди постояти!".

Постоїмо із величезним захопленням і вдячністю.

Ольга ТАУКАЧ

На честь дипломатичної місії

Меморіальна дошка на честь першої дипломатичної місії України в Азербайджані з'явилася в Баку. У церемонії відкриття дошки взяв участь Президент України Віктор Ющенко разом із дружиною пані Катериною Ющенко. Президент України висловив щиру вдячність Президенту Азербайджанської Республіки Ільхаму Гейдар-огли Алієву, державному керівництву Азербайджанської Республіки і владі міста Баку та всім ініціаторам й організаторам увіковічення пам'яті про діяльність першої дипломатичної місії незалежної України в Азербайджані у 1919–1920 роках. Президент нагадав, що одразу після того, як 22 січня 1919 року споконвічні українські землі об'єдналися в соборній державі – Українській Народній Республіці, 8 лютого того самого року в Баку керівник Особливої дипломатичної місії Української Народної Республіки в Азербайджанській Демократичній Республіці Іван Красковський вручив вірчі грамоти Міністру закордонних справ Азербайджану Фаталі Хану Іскендер-огли Хойському. „Це свідчить про те, що у XX столітті, коли формувалися перші вільні держави, – Азербайджан і Україна, протягом короткого часу між ними були встановлені офіційні дипломатичні відносини", – сказав Президент. „Це була демонстрація того, наскільки й у ті часи два народи, дві держави уважно слідкували за визвольними змаганнями, взаємно підтримували один одного", – додав Віктор Ющенко. Він підкреслив, що сьогодні встановлено глибокі зв'язки між Україною та Азербайджаном не лише на рівні вищого керівництва держав, а й на міжлюдському рівні.

Зелена енергія блакитного ресурсу

Українська гідроенергетика, підвалини якої були закладені у 50-х –70-х роках минулого століття, сьогодні переживає своє друге народження. На діючих гідроелектростанціях Дніпровського каскаду: Київській, Канівській, Кременчуцькій, Дніпродзержинській, Дніпровській, Каховській ГЕС, Київській гідроакумулюючій електростанції та Дністровській ГЕС проводиться наймасштабніший проект їх одночасної реабілітації, що дозволяє максимально ефективно використовувати водні ресурси. Фінансова участь Світового банку в реалізації цього без перебільшення унікального проекту стала його першою інвестицією в Україні. Про результати 15-річної співпраці експертів Світового банку та українських фахівців розповіли учасники прес-конференції – голова Правління ВАТ „Укргідроенерго" Семен Поташник, директор Світового банку в справах України, Білорусі та Молдови пан Мартін Райзер і провідний спеціаліст з питань енергетики Світового банку пан Деян Остоїч.

Семен Поташник: Коли ми почали працювати над проектом реабілітації гідроелектростанцій у грудні 1993 року, потужність компанії становила 4,3 мільйонів кіловат. Ми очікували, що після проведеної роботи, по-перше, підвищиться тривалість ефективної та надійної експлуатації агрегатів щонайменше на 40 років за умов надійної та безпечної експлуатації. Безумовно, ми ставили перед собою завдання вирішити й екологічні проблеми, головним чином, збереження чистої води, яку споживає майже 30 мільйонів громадян України. Крім того, ми мали збільшити потужність гідроелектростанцій приблизно на 300 тисяч МВт – тобто фактично отримати стільки ж електрики, скільки виробляла Київська ГЕС до початку реабілітації. Проект надзвичайно економічно привабливий. За підрахунками експертів, він окуповується впродовж 4 років і починає приносити чистий прибуток.

Під час першого етапу реабілітації ГЕС були проведені міжнародні тендери, підписані контракти на поставки нового сучасного обладнання. Це були непрості роки, як і для самої України, так і для роботи Світового банку в Україні. Перша фаза проекту тривала до 2001 року. Сума першого кредиту Світового банку становила близько 40 мільйонів доларів, 65 мільйонів надала Державна компанія „Дніпрогідроенерго", і гранти на 10 мільйонів виділили уряди Швейцарії та Канади. За рахунок цих коштів повністю були реконструйовані 16 гідроагрегатів. На 34 енергоблоках замінені обладнання та системи управління, регулювання та збудження та ін. Завдяки цьому зменшилися шкідливі викиди, що дозволило долучитись до механізмів Кіотського протоколу і отримати додаткове фінансування на Проект реабілітації ГЕС та його екологічної складової. Виробництво безпечної енергії стало одним із головних завдань проекту. Для української екології це стало справжнім проривом.

Семен Поташник: Уже сьогодні за результатам реабілітації ми маємо загальну потужність усіх компаній „Укргідроенерго" близько 4,6 мільйонів кіловат. Тобто ми нині виробляємо близько 8% усієї електроенергії. Це надзвичайно мало. Світові стандарти становлять 15–20%. Це – так звана маневрена потужність, якою потрібно вирівнювати із мінімальними втратами піки навантажень – ранкові та вечірні максимуми та денні й нічні провали. Це – величезна проблема для об'єднаної енергосистеми, вирішити яку мають будівництво гідроелектростанцій та гідроакумулюючих станцій. Стратегія розвитку енергетики України на період до 2030 року передбачає подвоєння виробництво гідроелектроенергії до 18–20 мільярдів кіловат•годин. Проект виконується динамічно. Плани, намічені у травні 1995 року у Вашингтоні на заключному етапі переговорів з керівництвом Світового банку успішно реалізуються. Хоча тоді, враховуючи усю масштабність проекту, його технічну та організаційну складові, високі фінансові показники, у багатьох учасників процесу були сумніви щодо його реалізації. Перший етап довів життєздатність наших планів, і другий етап – він у нас визначений з 2006 року по 2012 – без будь-яких сумніві буде виконаний. Залишилося кілька запитань, які треба з'ясувати щодо поставки імпортного обладнання. Ми імпортуємо лише те, що поки що не виробляється в Україні й за вимогою Світового банку має бути найновішим. Решта – справа рук наших.

Усі нові агрегати ми закуповуємо на ВАТ „Турбоатом" та НВО „Електроважмаш". До виконання Проекту залучені також ВАТ „Укргідропоект", ВАТ „Спецгідроелектромонтаж", Укргідромонтаж, „Гідроелектромонтаж", ЕНПАС-ЕЛЕКТРО, „Запоріжгідросталь", Запорізький трансформаторний завод, Харківський електромеханічний завод, ВАТ „Новокаховський завод „Укргідромех".

Я хочу подякувати в особі пана Мартіна Райзера і пана Деяна Отоїча представництво Світового банку, яке працює тут у Києві, за надзвичайно високу кваліфікацію, а також тих фахівців, з якими ми починали роботу над цим проектом 15 років тому.

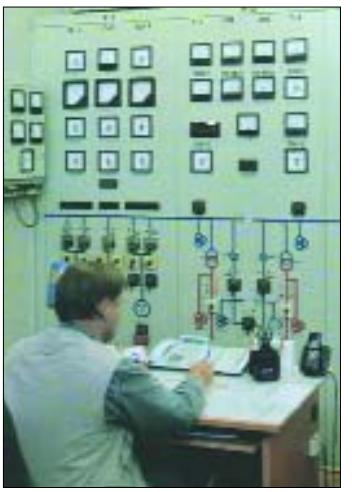
Мартін Райзер: Світовий банк проводить дуже велику роботу в рамках інвестиційних проектів, які мають допомогти розвитку України у довгостроковій перспективі. І на перше місце у цьому списку я поставив би проект, над яким ми працюємо разом із ВАТ „Укргідроенерго". І не тільки тому, що ця робота проводиться вже понад 15 років, а й тому, що завдяки йому Україна отримує більше екологічної енергії і водночас поліпшує стан інфраструктурних об'єктів, побудованих 40–70 років тому. І ми дуже раді, що можемо брати участь у цьому процесі. Повна вартість другого етапу проекту реабілітації гідроелектростанцій України – 500 мільйонів доларів, з яких Світовий банк фінансує 160 мільйонів.

За практикою світових стандартів, під час реалізації спільного проекту, одна сторона бере на себе фінансування 30% його вартості, і близько 70 відсотків видатків бере на себе країна, яка хоче отримати кредит. Українські гроші – це цільова надбавка до тарифу на одну кіловат/годину виробленої Укргідроенерго електроенергії. На першому етапі проекту вона становила близько двох копійок при тарифній вартості півтори копійки за кіловат. Тепер при тарифі на експлуатацію 4,47 надбавка на реконструкцію гідроелектростанцій становить 1,76 копійки.

Завдячуючи проекту реабілітації української гідроенергетики, ціла низка вітчизняних підприємств налагодила виробництво обладнання, яке здатне конкурувати на тендерних процедурах із зарубіжними постачальниками. Українські заводи дедалі частіше перемагають у тендерах на виробництво складного обладнання. Фахівці прогнозують, що українські системи, які забезпечують безпеку гребель, мають всі шанси потіснити на ринку канадські та французькі аналоги. Нині вже завершено монтаж і впровадження систем автоматизованого контролю за земляними греблями на Київській, Кременчуцькій та Каховській ГЕС. Решту робіт буде завершено під час другого етапу.

Семен Поташник: Я все своє життя присвятив гідроенергетиці. Країни, в яких гідроенергетика знайшла свій максимальний розвиток, – найбагатші країни світу. По-перше, гідроенергетика дає найдешевшу енергію, по-друге, знімаються з порядку денного питання газу, нафти, вугілля, іншого органічного пального. І нарешті, найголовніше, – це найчистіша електроенергія, виробництво якої не ставить людство на межу виживання. Я вірю, що настане час, коли в Україні буде використовуватися кожний максимально можливий кубометр води кожну секунду для вироблення кіловат•години. Програма реконструкції та розвитку всіх малих гідроелектростанцій – це питання №1. Із тисячі малих гідроелектростанцій, що дісталися нам у спадок від Радянського Союзу, у нас залишилися одиниці. В Україні більш як 70 тисяч малих річок, напори яких у метр-півтора можна використовувати за рахунок найпримітивніших і дешевих конструкцій. Приклад є в Австрії, Швейцарії, низки інших країн. Якби ми відновили всю малу гідроенергетику, отримали б додатково 600 тисяч кіловат потужності – по суті дві Київські ГЕС. Оскільки станції ці маленькі, й за українським законом їх можна приватизувати, це дозволяє залучати кошти приватних інвесторів. І незабаром цей процес набуде широкого розвитку. Питання №2 – використання басейну річки Тиса разом з іншими багатими ресурсами Закарпаття, де постійний дефіцит покривається дорогою сусідньою електроенергією. Тобто йдеться про максимальне інвестування Світовим банком коштів у ту галузь, яка може дати потужний економічний ефект і створити найбільш сприятливі умови для життя людини. Від нас зараз вимагається тільки наш досвід, знання і вміння це зробити. А гроші на ці цілі знайдуться.

Деян Остоїч: Дніпровський каскад – один із найбільших каскадів у світі, був створений 70 років тому. І перед нинішнім і наступним поколіннями українців стоїть питання, як функціонуватиме цей гігантський каскад у майбутньому? Як створити такі умови, щоб він сприятливо впливав на навколишнє середовища й надавав технічні вигоди. Сьогодні не слід озиратися на 70 років назад і розмірковувати, як склалася би ситуація, якби цього каскаду не існувало. Слава Богу, що його побудували, адже з ним тісно пов'язані індустріалізація та розвиток України. Це – серце українського індустріального комплексу. Реабілітація основного обладнання каскаду ГЕС, за висновками експертів Світового банку, допоможе значно скоротити шкідливі викиди в Дніпро, що позначиться на оздоровленні водного басейну. Цей проект має ще одну складову – поліпшення корпоративного управління всіма напрямами діяльності компанії ВАТ „Укргідроенерго". І тут ми повинні досягти значних результатів. За своєю організацією „Укргідроенерго" зараз знаходиться на найвищому світо-

вому рівні, і я щиро бажав би, щоб в Україні кількість таких компаній зростала.

На нинішньому етапі проекту планується замінити 46 гідроагрегатів зі всім відповідним обладнанням та встановити нові силові трансформатори, які дозволять збільшити потужність ГЕС та виключити вплив механічних елементів у системах контролю, діагностики, попередження виникнення якихось проблем.

Семен Поташник: Ми маємо на другому етапі завершити повністю реконструкцію Київської ГЕС, Дніпродзержинської станції, Каховської станції, найстарішої станції Дніпрогес-1. У нас залишиться 12 машин на Канівській станції, частина гідроагрегатів на Кременчуцькій та Дніпровській ГЕС і значний обсяг робіт, який ми передбачаємо виконати на Дністровській станції. Найважливіше те, що у нас вірить Світовий банк, з яким ми плануємо найближчим часом підписати додаткову угоду на отримання кредиту в 60 мільйонів доларів. Цей документ вже пройшов усі необхідні узгодження і залишились тільки формальності. Це дозволить нам прискорити реконструкцію ДніпроГЕС-2.

Спорудження Дністровського гідровузла, до складу якого входять Дністровська і буферна ГЕС, дасть можливість забезпечити водо- та енергопостачанням промисловість і населення регіону. Тут же будується найбільша не тільки в Європі, а й одна з найбільших у світі гідроакумулююча станція Дністровська, перший гідроагрегат якої буде запущений найближчими днями. Потужність цього гідроагрегату – 420 МВт у насосному режимі та 321МВт – у генераторному. Це відкриє нові можливості участі української енергетики в європейській енергосистемі. Вночі станція працюватиме в насосному режимі, а в добові піки видаватиме електроенергію, вкрай необхідну і вітчизняній і європейській енергосистемі.

Семен Поташник: Об'єднана українська енергосистема може працювати паралельно з Європейською. Та одна з не останніх умов – наявність відповідних пропорцій так званої базової та маневреної енергії, котра здатна перекривати піки навантажень, які так само мають місце як в Європі, так і в Україні. Все залежатиме тільки від того, коли ми зможемо експортувати електроенергію і за якою ціною. Нині в нас переговори тривають із нашими партнерами з Молдови, Румунії, Польщі, Угорщини, і, я думаю, вони будуть успішно завершені.

Енергія води є значно дешевшою від атомної чи теплової. Енергія води – це власний природний ресурс України. Енергія води – чиста енергія, дарована людині самою

природою, щоб зберегти інші джерела від виснажливого використання. Енергія води – це наша з вами енергетична незалежність.

До того ж реалізація такого потужного проекту реабілітації вітчизняної гідроенергетики дозволить Україні вийти на нові технологічні рубежі й розширити можливості нашої країни щодо експорту екологічної енергії на європейські ринки.

Цей проект збільшує резервний потенціал України, відкриває перспективу членства України в об'єднаній європейській енергосистемі.

Масштабний проект реабілітації ГЕС зміг не лише підняти потужність української гідроенергетики. Позитивний досвід відкрив двері до подальшої співпраці зі Світовим банком, який надає фінансові ресурси на тривалий строк та під низькі відсотки. Проект відродження українських гідроелектростанцій триває. Третя фаза має завершитися у 2017 році. В результаті українську гідроенергетику буде повністю відновлено. Наші ГЕС зможуть у рази збільшити виробництво екологічно чистої електроенергії. Окрім того, проект дозволить підвищити безпеку дамб, скоротити ризики затоплення територій та зменшити забруднення води.

Мартін Райзер: Наша організація була створена в 1944 році. З того часу – її головне завдання надавати допомогу різним країнам світу в процесі економічного розвитку. Прибутки, які ми отримуємо від наданих кредитів, ми спрямовуємо знову на допомогу іншим країнам, які цього потребують. Ми надаємо дешеві грошові ресурси, закладаємо дуже низькі відсотки за користування кредитами, і тому Україна може взяти позику у Світового банку на найвигідніших умовах, які більше, окрім нас, ніхто у світі не пропонує. Тому для країни надзвичайно вигідно співробітничати зі Світовим банком. Наша мета – це не просто надання фінансових ресурсів тій чи іншій країні. Наша мета – допомогти країнам знайти хороший шлях для свого розвитку. Ми обираємо такі проекти, які збігаються зі стратегічними пріоритетами країни та є вигідними для країни. Найголовніше для нас – підготовка та впровадження таких значущих проектів – не тільки в Україні, у різних країнах світу. Цією роботою ми займаємося вже понад 60 років, і, я сподіваюся, займатимемося ще мінімум 60.

Підготувала Ольга ТАУКАЧ

3:1 на користь Румунії

Андрій СКЛЯР,
аспірант Дипломатичної академії України
при Міністерстві закордонних справ України

For a long period of time the issue of delimitating the continental shelf and the exclusive economic zones of Romania and Ukraine in the Black Sea had formed an obstacle for both states concerning deepening cooperation in and exploring natural resources of that area.
As the problem was unlikely to be settled in the bilateral format Romania had applied for the judgment to the International Court of Justice and Ukraine agreed to participate in the process. Thus both parties confirmed the jurisdiction of the Court for the relevant case.
Having taken into consideration positions of the states and their arguments the Court established a line of maritime boundary between Romania and Ukraine, although significance of the resolution and its fairness are still under discussion.

3 лютого ц.р. в м. Гаага Міжнародний суд Організації Об'єднаних Націй оприлюднив рішення за результатами розгляду справи "Морська делімітація в Чорному морі. Румунія проти України", яка, за ініціативою румунської сторони, перебувала на розгляді головного судового органу ООН з 16 вересня 2004 року.

Предметом розгляду стало питання розмежування континентального шельфу та виключних економічних зон України та Румунії в Чорному морі, яке впродовж тривалого часу було конфліктним фактором двосторонніх відносин сусідніх країн.

У Договорі про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією від 2 червня 1997 року (т.зв. Великий договір – набув чинності 22 жовтня 1997 року) було передбачено, що проблеми та спори між Договірними сторонами вирішуватимуться виключно мирними засобами відповідно до норм міжнародного права.

Оскільки в додатковій угоді до вказаного Договору було зазначено що, у разі непідписання сторонами Угоди про делімітацію континентального шельфу і виключних економічних зон обох держав у Чорному морі, справа про делімітацію континентального шельфу та виключних економічних зон буде вирішена Міжнародним судом ООН на прохання будь-якої із Договірних сторін, Румунія скористалась такою можливістю для вирішення питання, яке не було врегульоване на міждержавному рівні.

Рішення України щодо участі в цьому процесі було продиктоване як необхідністю дотримуватися зобов'язань у рамках двосторонніх домовленостей, так і тим фактом, що справа могла бути розглянута й без заслуховування її позиції. Адже, згідно зі Статутом Міжнародного суду ООН (стаття 53), якщо одна зі сторін не з'явиться до суду або не надасть своїх аргументів, інша сторона може просити суд про вирішення справи на її користь.

Утім, за інформацією Уповноваженого України в Міжнародному суді ООН В.Василенка, ідея звернення до цієї інстанції з'явилась наприкінці 90-х років XX ст. і належала саме Україні, яка була впевнена у міцності своєї позиції у питанні делімітації морських просторів поза межами державних кордонів. Водночас, запропонована Україною формула передбачала попереднє укладання Договору про режим державного кордону та набуття ним чинності, після ратифікації якого обома сторонами всі територіальні питання і питання державних кордонів були врегульовані у найменших деталях.

Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань (набув чинності 27 травня 2004 року) підтвердив проходження державного кордону відповідно до лінії закріпленої між урядом СРСР та урядом Румунської Народної Республіки від 27.02.1961 р., незмінність лінії державного кордону, а також приналежність острову Зміїний Україні.

Впродовж 1998–2004 років Україна та Румунія провели 34 раунди переговорів (24 раунди переговорів на рівні делегацій та 10 засідань експертних груп) з питання морської делімітації в Чорному морі, які не призвели до серйозних зрушень в позиціях зацікавлених держав. Хоча українська сторона продовжувала виступати за продовження співпраці у двосторонньому форматі для вироблення взаємоприйнятної позиції, безперспективність такого розвитку подій ставала дедалі очевиднішою.

26 серпня 2004 року, за кілька днів до проведення чергового 24-го раунду українсько-румунських переговорів, Уряд Румунії прийняв рішення про передачу в односторонньому порядку питання про делімітацію континентального шельфу і виключних економічних зон України і Румунії у Чорному морі на розгляд Міжнародного суду ООН [1]. Вже 13 вересня 2004 року румунська сторона передала до Гаазького суду відповідний пакет документів, оформлений у вигляді Меморанду-

му, який 16 вересня того самого року було прийнято до розгляду.

Масована інформаційна кампанія щодо необхідності залучення третьої сторони для розв'язання спірного питання, яка протягом вересня–жовтня 2004 року була проведена силами румунських високопосадовців і місцевих засобів масової інформації, а також надзвичайна оперативність, з якою Румунія встигла поставити крапку в переговорах і офіційно звернутися до Міжнародного суду, ставлять під сумнів щирість позиції румунської сторони на двосторонніх переговорах та пояснюють причину постійного підвищення запитів цієї держави у питанні розмежування морських кордонів, які, природно, не могли бути задоволені українською стороною.

Тодішній Міністр закордонних справ Румунії М.Джеоана заявив, що рішення подати позов проти України пов'язане з відсутністю серйозного партнера по переговорах. В офіційній заяві МЗС Румунії факт звернення до Міжнародного суду пояснювався тим, що українська сторона підтримує варіант делімітації, який не має підстав у міжнародному праві та може призвести до абсолютно несправедливого результату для Румунії.

Якими ж були аргументи Румунії у ході судового процесу? Матеріали Меморандуму, переданого румунською стороною до Гаазького суду, та стенограми судових засідань виступів її уповноважених представників в Гаазькому суді, дають можливість визначити наступні ключові аспекти, на яких базувалася позиція Румунії:

– активне використання тези про необхідність відновлення справедливості по відношенню до Румунії як жертви "сталінського тоталітарного режиму" та численних історичних екскурсів щодо корегування державного кордону цієї держави ззовні (хоча історичний аспект українсько-румунських відносин не був предметом розгляду Міжнародним судом, а Паризький мирний договір 1947 року визначив саме Румунію державою-агресором і союзником нацистської Німеччини);

– звинувачення України у зриві двосторонніх переговорів з делімітації, а також невиконання нею положень Великого договору 1997 року і додаткової угоди до нього (попри те, що переговори були провалені саме румунською стороною через блокування компромісного рішення та передачу справи на розгляд Гаазького суду, незважаючи на пропозиції України продовжити переговори у двосторонньому форматі. Водночас, саме Україна ініціювала підготовку Великого договору і, попри непоступливу позицію Румунії, наполягала на оперативному вирішенні питання договірно-правового оформлення державного кордону) [2];

– спекулювання на питанні статусу острову Зміїний і наполягання на необхідності кваліфікувати його як "скелю", яка є непридатною для життя та господарської діяльності, і, відповідно, не має право на власні територіальні води (що суперечить положенням базового договору, ратифікованого Румунією, в якому Зміїний прямо вказано як острів, а також положенням статті 121 Конвенції ООН з морського права 1982 року, в якій поняття "острів" визначено як природно створений простір суші, оточений водою, який під час приливу перебуває вище рівня води) [3];

– ігнорування міжнародної практики делімітації, відповідно до якої головне значення має протяжність берегової лінії та конфігурація узбережжя, а також пропозиція не враховувати острів Зміїний і частину узбережної лінії України завдовжки 630 км (від м. Одеса до мису Тарханкут) при обчисленні співвідношення берегових ліній обох сторін.

Однією з ймовірних причин, які призвели до трансформації позиції румунської сторони щодо визначення статусу острову Зміїний, була зміна його значення в акваторії Чорного моря, пов'язана з винайденням в 1980-х роках на шельфі поблизу острова покладів нафти та природного газу. Після того, як у 2001 році компанією ДАТ "Чорноморнафтогаз" було підтверджено наявність запасів вуглеводнів за 40 кілометрів на південь від острову, з прогнозним об'ємом 10 млн. тон нафти та 10 млрд. м^3 газу, питання розмежування морських просторів в Чорному морі набуло особливого підтексту.

Острів Зміїний, загальною площею 20,5 га, розташований в межах територіальних вод України в 35 кілометрах на схід від дельти річки Дунай, у січні 2002 року було включено до складу Кілійського району Одеської області, а 8 лютого 2007 року населеному пункту на острові було присвоєно назву "селище Біле". З метою створення належних умов для проживання людей і здійснення господарської та

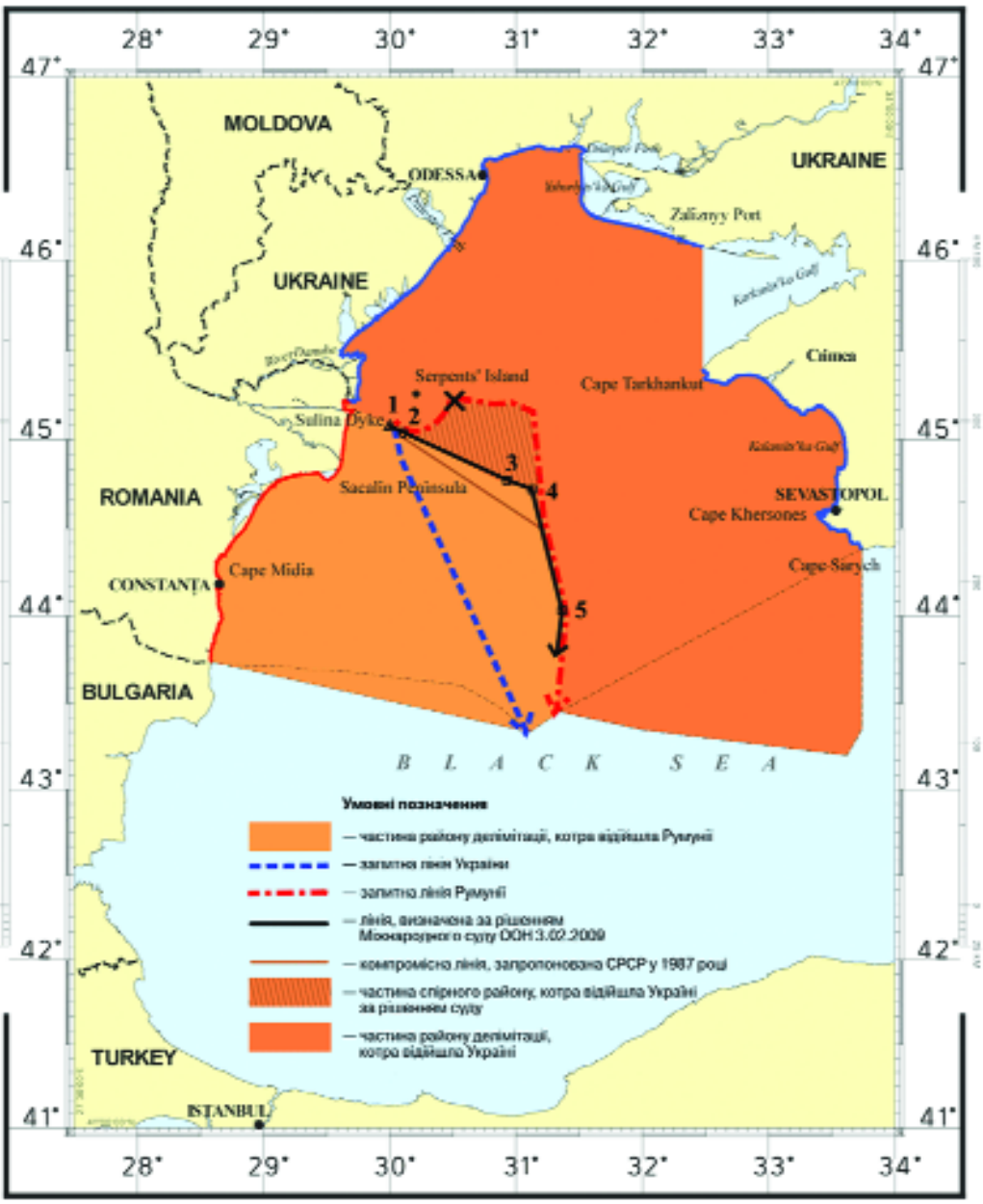

інших видів діяльності на острові Зміїний, Кабінетом Міністрів України було прийнято та забезпечено реалізацію відповідної Комплексної програми впродовж 2002–2006 років. Нервова реакція, яку неодноразово дозволяла собі румунська сторона, коментуючи подібні кроки, справедливо була розцінена Україною як втручання у її внутрішні справи, оскільки острів Зміїний перебуває під суверенітетом української держави.

Природні характеристики Зміїного та заходи, вжиті з метою розвитку інфраструктури острову (наявність маячної та гідрометеорологічної служби, поштового та банківського відділень, портових споруд, інших господарських об'єктів), підтверджували, що він є островом в міжнародно-правовому розумінні цього поняття і, відповідно, має право на власний континентальний шельф і виключну економічну зону.

Враховуючи міжнародну практику делімітації, позиція України базувалася на необхідності врахування так званих "релевантних обставин" і застосування принципу справедливості. У зв'язку з цим, наявність в спірній зоні делімітації острову Зміїний (який не знаходиться в ізоляції від українського чорноморського узбережжя і становить невід'ємну складову берегової лінії) та переважаюча довжина узбережжя України в північно-західній акваторії Чорного моря (співвідношення протяжності берегової лінії України і Румунії становить, за різними підрахунками, від 5:1 до 3,5:1) були тими важливими обставинами, на які спиралась українська сторона при розгляді відповідної справи.

Відповідно до існуючої практики, Рішення, оприлюднене Міжнародним судом ООН, носило компромісний характер. Однак, виходячи з площі спірної зони

делімітації, більше відповідало запитній позиції Румунії. Гаазький суд визначив, що під юрисдикцію румунської сторони має відійти територія континентального шельфу та виключної економічної зони площею 9700 км^2, що становить 79,34% від загальної площі 12200 км^2, яка і становила спірну зону в справі Румунії проти України.

При цьому, не було враховано переважну більшість аргументів як румунської так і української сторони, а делімітацію було здійснено за принципом рівновіддаленості базових точок від узбережжя обох країн. Варто зазначити, що лінія розмежування, яку визначив Міжнародний суд ООН, фактично відтворює лінію, яку СРСР ще в 1987 році пропонував Румунії як делімітаційну.

Для представників України в Міжнародному суді ООН залишилось незрозумілою причина неврахування ним жодної релевантної обставини. Зокрема, Гаазький суд підтвердив статус острову Зміїний, включивши зону у 12 морських миль (що становить 22,224 км) навколо острову до української частини делімітаційної зони. Проте встановив, що він не може вважатися частиною узбережної лінії України при визначенні серединної лінії делімітації. Однак, за словами В.Василенка Міжнародний суд "не визнав Зміїний як прибережний острів, оскільки той розташований далеко від узбережжя і його розміри є незначними. Це стало причиною того, що суд не вважав доцільним, щоб базові точки відліку для конструювання лінії делімітації були розташовані на острові".

Беручи до уваги, що острів Зміїний розташований за 20 морських миль від узбережжя Румунії, врахування його при проведенні серединної лінії могло спроектувати збільшення ділянки делімітації (в бік територіальних вод Румунії), яке було б непропорційне його розмірам і значущості.

Рішення Міжнародного суду ООН як головного судового органу організації – є остаточним і не підлягає оскарженню. Воно також є обов'язковим для сторін, які беруть участь у судовому розгляді, а гарантом рішення виступає Рада Безпеки ООН.

Твердження про упереджений характер рішення Гаазького суду видаються бездоказовими, з огляду на його одноголосне схвалення, що є надзвичайно рідкісним явищем (за це рішення проголосували і обидва судді ad hoc, призначені кожною зі сторін, в тому числі американський суддя Б.Оксман, який представляв інтереси України). Подібна одностайність суддів може свідчити також і про очевидність рішення для суддівського корпусу.

Сумнівними видаються і звинувачення в політичній упередженості суду та його можливій лояльності до Румунії як держави-члена Європейського Союзу і НАТО. Склад суддів Міжнародного суду ООН є інтернаціональним (під час розгляду справи членами Гаазького суду були представники Великої Британії, Венесуели, Йорданії, Китаю, Мадагаскару, Марокко, Мексики, Німеччини, Нової Зеландії, Російської Федерації, Словаччини, США, Сьєрра-Леоне, Франції та Японії), їхні посади є виборними з використанням кількарівневої системи ротації, а судді, окрім своєї діяльності, не можуть виконувати жодних політичних чи адміністративних зобов'язань.

Як і очікувалося, обидві країни офіційно визнали рішення Міжнародного суду ООН у справі морської делімітації як справедливе і остаточне. Президент України В. Ющенко та Президент Румунії Т. Басеску відзначили, що рішення ставить крапку в складному питанні двосторонніх відносин і означає вилучення з порядку денного українсько-румунських відносин питання, яке було успадковане з минулого.

Виходячи з особливостей справи "Морська делімітація в Чорному морі. Румунія проти України" та контексту рішення, прийнятого Міжнародним судом ООН, доцільно зауважити наступне:

1. Румунія, яка звернулася до Гаазького суду із позовом, та Україна, яка вирішила брати участь у судовому розгляді як відповідач, підтвердили юрисдикцію головного судового органу ООН у даній справі, і наперед визнали взаємоприйнятність його рішення.

2. Предметом розгляду суду було проведення лінії делімітації морських просторів Румунії і України, які знаходяться поза межами їх державних територій. Мандат суду обмежувався виключно врегулюванням лінії розмежування спірної території в басейні Чорного моря, і жодним чином не стосувався питання територіальних претензій або перегляду кордонів причетних держав.

3. Специфіка рішень Гаазького суду полягає в їх компромісному характері та застосуванні принципу компенсації при встановленні відповідного вердикту. У даному разі, спірна зона континентального шельфу була розподілена в пропорції 3:1 на користь Румунії, однак Україна, порівняно з Румунією, отримала удвічі більшу зону в районі делімітації.

4. Важливість прийнятого рішення пояснюється не лише зняттям політичного тла навколо питання делімітації морських просторів, а й прогнозованою фінансово-економічною вигодою, оскільки спірний характер неделімітованої зони блокував проведення розвідки шельфу і відповідних робіт, а також можливість залучення потужних міжнародних інвесторів для його розробки.

Палац Миру в Гаазі та емблема Міжнародного суду ООН

Незаперечним результатом розгляду питання морської делімітації Міжнародним судом ООН є усунення суттєвого подразника у відносинах України з Румунією, яке протягом тривалого часу проектувало негативний ефект на двосторонні відносини держав.

Однак, після кількох місяців, які минули з дати оголошення рішення Гаазького суду і вгамування перших емоційних коментарів щодо його політичних наслідків, варто оцінити й інші, не менш важливі результати цієї справи для України.

Ціною питання судового розгляду була не лише морська територія в північно-західній частині чорноморського басейну, а й поклади вуглеводнів на шельфі. Коментуючи результати розподілу акваторії зовнішніх вод у Чорному морі, і Румунія, і Україна робили особливий наголос на оцінці обсягів газових і нафтових покладів на приналежних їм делімітованих зонах. В офіційній заяві Міністерства закордонних справ Румунії щодо рішення Гаазького суду містилася інформація про перехід під юрисдикцію румунської сторони зони, в якій міститься приблизно 70 млрд. м^3 природного газу та 12 млн. т. нафти. В свою чергу, екс-міністр закордонних справ України В. Огризко заявив, що розвідані та перспективні запаси газу на українській частині шельфу Чорного моря становлять до 800 млрд. м^3, а нафти – до 52 млн. т. Крім того, до української частини шельфу перейшло 21 з 25 розвіданих родовищ.

При цьому, не слід забувати, що, по-перше, це лише прогнозні цифри, які потребують серйозного додаткового аналізу, а по-друге, видобуток вуглеводневих покладів на шельфі є досить ресурсномістким процесом. Відтак, це вимагатиме належного техніко-економічного обґрунтування щодо

його доцільності з погляду комерційних, технічних і фінансових аспектів, а також строку окупності вкладень.

Проведення делімітації в Чорному морі є важливим стимулом для здійснення внутрішньодержавної регламентації правового режиму континентального шельфу. До цього часу в Україні відсутній національний закон профільного характеру, який має регулювати зазначене питання, а регулювання правового режиму континентального шельфу здійснюється на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР "Про континентальний шельф Союзу РСР" від 06.02.1968 р., Постанови Ради Міністрів СРСР "Про порядок проведення робіт на континентальному шельфі СРСР і охорону його природних багатств" № 554 від 18.07.1969 р. та "Положення про охорону континентального шельфу СРСР", затвердженого Постановою Ради Міністрів СРСР від 11.01.1974 р.

Регламентація діяльності на шельфі та питання, пов'язані з його делімітацією, здійснюється на підставі положень Закону України "Про виключну (морську) економічну зону України" від 16.05.1995 року, а також Постанови Верховної Ради України "Про затвердження Положення про охорону суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні" від 12.06.1996 р.

Відтак, прийняття необхідного законодавства є іншим важливим завданням для офіційного Києва, що має сприяти регламентації правового режиму континентального шельфу та забезпечити інтерес держави Україна в цій сфері правового регулювання.

Слід також адекватно оцінити зовнішньополітичне значення рішення Гаазького суду, зокрема, в контексті спекулювання навколо теми "висунення нових територіальних претензій" або припущень щодо "можливого використання рішення як прецеденту". 3 березня 2009 року, під час заслуховування в українському парламенті інформації Міністра закордонних справ України В.Огризка про результати відповідного рішення Міжнародного суду ООН, Голова Комітету Верховної Ради України у закордонних справах О.Білорус зазначив, що сам факт участі в міжнародному судовому процесі створив вкрай негативний прецедент, яким можуть скористатись інші держави для розв'язання спорів з Україною.

Однак, згідно зі Статутом Міжнародного суду ООН (стаття 59), його рішення є зобов'язуючим лише для сторін, які беруть участь у судовому розгляді, та лише з даної справи, і, відповідно, не створює прецеденту.

Водночас, необхідно усвідомлювати, якими можуть бути непрямі наслідки результатів розгляду цієї справи, передусім, у контексті політизації прийнятого рішення як в Україні, так і в Румунії, а також його можливої екстраполяції на загальний порядок денний українсько-румунських взаємин.

Якщо в Україні рішення Міжнародного Суду ООН було сприйнято стримано-негативно, а його оцінки були здебільшого політично вмотивованими, то інформаційний простір Румунії був переповнений численними інформаційними заявами місцевих політиків, журналістів та науковців, а також коментарями провідних румунських видань, які в досить емоційній манері кваліфікували його як "перемогу румунської дипломатії" та "відновлення історичної справедливості" по відношенню до Румунії. Водночас, активно тиражувалася інформація про визначальний символізм цього рішення та його непересічне значення для новітньої історії Румунії, в тому числі й для подальшого просування інтересів держави за кордоном.

Подібну емоційність і навіть різкість "експертних" висловлювань друкованих засобів масової інформації можна пояснити специфікою їх діяльності. Однак, поява низки коментарів від окремих румунських високопосадовців, які на власний розсуд тлумачать зміст і значення рішення Гаазького суду, не може не викликати занепокоєння в української сторони.

Президент Румунії Т. Басеску назвав рішення Міжнародного суду ООН великим успіхом МЗС Румунії і додав, що Гаазький суд підтвердив правоту румунської держави [4]. При цьому, на думку державного секретаря МЗС Румунії Б. Ауреску, який був Уповноваженим Румунії в Міжнародному суді ООН при розгляді питання морської делімітації в Чорному морі, "результат цієї справи має, як очікується, стимулювати також розв'язання інших питань порядку денного (українсько-румунських відносин. – **Авт.**), зокрема, питання каналу Бистрий або проблеми румунської меншини" [5].

Не ставлячи під сумнів рішення, прийняте Гаазьким судом у справі морської делімітації в Чорному морі та підтримуючи високий рівень міждержавних взаємин з Румунією, Україна в подальшому має ретельно відстежувати атмосферу найбільш чутливих аспектів відносин та активно використовувати всі наявні засоби превентивної дипломатії з метою упередження подібних тенденцій і продовження взаємовигідної співпраці з румунською стороною в усіх сферах, що становлять спільний інтерес.

Особливе значення для України має підтримання належного рівня міждержавного діалогу з Румунією в контексті реалізації політики європейської та євроатлантичної інтеграції нашої держави, що, втім, не вичерпує насичений порядок денний міждержавних взаємин. Україна має змогу продовжити та інтенсифікувати співпрацю з Румунією в політичній, економічній, безпековій та енергетичній сферах. Зокрема, рішення Міжнародного суду ООН дозволяє обом державам, у разі взаємної зацікавленості, розпочати роботу з розробки та експлуатації ресурсів на шельфі.

Як для України, так і для Румунії, надзвичайно актуальним є продовження цивілізованого міждержавного діалогу та пошук компромісних і взаємоприйнятних рішень з метою врегулювання подібних чутливих питань та продовження поступального розвитку двосторонніх відносин на засадах добросусідства.

Список використаної літератури

1. М. Сірук "Історичні територіальні претензії. Чому Румунія наполягає на незаконності передачі Україні острова Зміїний?". – День, № 157. – 4 вересня 2008 року.

2. Application Instituting Proceedings [електронний ресурс] / Contentious Cases, Memorandum of Romania // режим доступу до документа. – http://www.icj-cij.org

3. Статут Международного суда ООН [електронний ресурс] // режим доступу до документа. – http://www.un.org

4. "Basescu spune ca decizia Curtii de la Haga este un mare succes al MAE" [електронний ресурс] / Ziare, Stiri din politica // режим доступу до документа. – http://www.presaonline.com

5. R.Sofronie "Povestea avocatului care a invins Ucraina la Haga" [електронний ресурс] / Adevarul // режим доступу до документа. – http://www.adevarul.ro

АСЕАН і глобальна фінансово-економічна криза: *формування стратегії подолання*

Юлія ШВЕД,
аспірант кафедри міжнародного менеджменту Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) за 42 роки свого існування та розвитку перетворилася на визнаний гравітаційний центр усіх інтеграційних процесів у Східній Азії. На своєму 13-му саміті у Сінгапурі (листопад 2007 р.) АСЕАН ухвалила Шлях до економічної спільноти АСЕАН, який передбачає трансформацію Асоціації до 2015 р. у стабільний, процвітаючий та висококонкурентоспроможний регіон, що функціонує як один ринок та виробнича база і характеризується вільним переміщенням товарів, послуг, сервісу та кваліфікованої сили. Введення в дію з 15 грудня 2008 р. Статуту АСЕАН, після його ратифікації всіма країнами – членами АСЕАН, стало вирішальним кроком у процесі поглиблення економічної інтеграції в рамках АСЕАН. Розпочався новий етап розвитку Асоціації як регіональної структури. Статут фактично перетворює АСЕАН із коаліції із невизначеним правилами гри на єдину офіційну одиницю з чітко прописаним регламентом діяльності. Статут також уперше офіційно визначив цілі та принципи АСЕАН, орієнтацію на її розвиток за моделлю Євросоюзу. Аналізуючи ступінь зрілості економічної інтеграції в межах АСЕАН на сучасному етапі, відомий азійський політик, який носить титул «батька – засновника Сінгапуру» – Лі Куан Ю – дійшов висновку, що південноазійські держави зможуть досягти рівня інтегрованості Євросоюзу приблизно через 50 років.

2007. Під час роботи 12-го саміту Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН)

АСЕАН виступає центром становлення нових форматів інтеграції у Східній Азії та урізноманітнення всього архітектурного ансамблю східноазійського регіоналізму. Через формат АСЕАН плюс три забезпечується розвиток всебічного співробітництва та інтеграційних зв'язків з лідерами Північної Азії – Китаєм, Японією та Республікою Корея. За допомогою формату АСЕАН плюс шість (або Східноазійський саміт) відбувається формування нової моделі інтеграції країн Східної Азії та Тихоокеанського регіону.

Переконливим визнанням нинішньої ролі АСЕАН у світових процесах стало відвідання Секретаріату асоціації Державним секретарем США Х. Клінтон 18 лютого 2009 р. під час її тривалого азійського турне. Як зазначав Генеральний секретар АСЕАН С.Пітсуван, зазначений візит підкреслив важливість АСЕАН у регіональній архітектурі.

Та нинішня глобальна фінансово-економічна криза не оминула цього інтеграційного об'єднання, до складу якого входять 10 країн із населенням 576 млн. чоловік. За повідомленням директора Азійського банку розвитку Х. Куроди, на початок березня 2009 р. втрати світової економіки досягли позначки 50 трильйонів доларів США. Регіон Східної Азії опинився серед тих, що найбільше постраждав. Його втрати сягнули 9,6 млрд. дол.США, що дорівнює обсягу щорічного національного продукту. Згідно висновків фахівців Азійського банку розвитку, темпи розвитку Східної Азії з 10,4% у 2007 р. знизяться у 2009 р. до 3,6%. Особливо відчутним є падіння обсягів експорту з країн Південно-Східної Азії – на 30% у лютому 2009 р. порівняно із останнім кварталом 2008 р. [1]

За таких умов на перше місце серед головних завдань розвитку АСЕАН на сучасному етапі стала мобілізація всіх сил та потенціалу Асоціації з тим, щоб належним чином опрацювати програму виходу з кризи. Розробка стратегії та програм дій, спрямованих на подолання кризи, посіли центральне місце під час роботи останнього, 14-го саміту АСЕАН у Таїланді (28 лютого – 1 березня 2009 р.). Як зазначалося в Зверненні лідерів країн АСЕАН «Статут АСЕАН для народів АСЕАН», Асоціації «потрібно дати ефективну відповідь на цю фінансову кризу, щоб відстояти свої центральні позиції у регіональній архітектурі». Головним документом 14-го саміту АСЕАН, у якому була опрацьована розгорнута програма протидії кризі, стала Заява щодо глобальної економічної та фінансової кризи 1 березня 2009 р. У ній лідери АСЕАН підкреслили необхідність здійснення активної та рішучої політики в напрямі розвитку ринку та досягнення фінансової стабільності з тим, щоб забезпечити значне регіональне зростання. Рекомендується розвиток і розширення макроекономічної політики, яка включає фіскальне стимулювання, покращення умов отримання кредитів, зокрема, й на фінансування торгівлі, заходи, спрямовані на підтримку приватного сектора, особливо малих та середніх підприємств. Робиться наголос на тому, щоб у кожній країні – членові АСЕАН були впроваджені заходи, спрямовані на стимулювання внутрішнього ринку.

У Заяві підкреслюється значення скоординованої політики у рамках АСЕАН та здійснення спільних заходів, що мають забезпечити посилення й зміцнення Асоціації на регіональному рівні. Заява також проголошує рішучість країн – членів АСЕАН розширювати вільне переміщення товарів, сервісу та інвестицій, а також полегшувати вільне пересування бізнесменів, висококваліфікованих фахівців, талантів та робочої сили й капіталу, а також виконати ті пункти Шляху до економічної спільноти, які стосуються створення у регіоні кращих можливостей для розвитку бізнесу.

Заява щодо глобальної економічної та фінансової кризи, Звернення лідерів країн АСЕАН «Статут АСЕАН для народів АСЕАН» підтримали рішення зустрічі міністрів фінансів формату

«Батько-засновник Сінгапуру» Лі Куан Ю

АСЕАН плюс три (АСЕАН, Китай, Японія та Республіка Корея) 22 лютого 2009 р. у Пукеті (Таїланд). Передусім, йдеться про збільшення обсягів такої найважливішої форми фінансової підтримки країн АСЕАН, як «Ініціатива Чіанг Май» з 80 млрд. дол. США до 120 млрд. дол. США.

14-й саміт АСЕАН також ухвалив Робочий план 2 на 2009–2015 рр. у рамках Ініціативи щодо інтеграції в АСЕАН. Зазначена Ініціатива спрямована на зменшення та поступову ліквідацію різниці у рівнях розвитку між країнами АСЕАН. Упродовж реалізації Робочого плану 1 (2002–2008 рр.) було здійснено 134 проекти та програми, загальною вартістю близько 211 млн. дол. США. Робочий план 2 націлений на реалізацію широкого комплексу заходів, підпорядкованих подоланню істотної різниці у рівнях розвитку між так званою групою шести та Камбоджією, Лаосом, М'янмою і В'єтнамом. Це дозволить втілити у життя плани створення до 2015 р. Економічної спільноти АСЕАН. [2]

Загалом, країни Східної Азії, в тому числі й країни – члени АСЕАН розробили та впроваджують з початку 2009 р. масштабні програми стимулювання своєї економіки. Так, лише у рамках АСЕАН були розроблені програми економічного стимулювання в обсязі 69 млрд. дол. США, спрямованих на підтримку найбільш вразливих груп населення та тих галузей, які постраждали під час кризи найбільшою мірою.

У Китаї, Японії та Південній Кореї загальний обсяг пакета стимулювання становить 1,2 трлн, що дорівнює від 3% до 18% внутрішнього валового продукту. [3]

Заява щодо глобальної економічної та фінансової кризи закликала до рішучої та негайної реформи міжнародної фінансової системи з тим, щоб досягнути більш масштабної, якісної та надійної конструкції, яка врахувала б інтереси як розвинених країн, так і тих, що розвиваються. 14-й саміт АСЕАН зобов'язав міністрів фінансів Асоціації внести свої пропозиції на саміт двадцятки у Лондоні (квітень 2009 р.), а Індонезію, яка входить до двадцятки, – забезпечити належне врахування на лондонському саміті інтересів та пропозицій АСЕАН.

Окрім Індонезії, як члена двадцятки, було запрошено також цьогорічного головуючого в АСЕАН – прем'єр-міністра Таїланду А. Веджаджіва та Генерального секретаря АСЕАН С. Пітсувана, що є свідченням нинішньої ролі АСЕН як у подолані кризи, так і оновленні всесвітньої економіки.

Одним із провідних напрямів політики АСЕАН щодо подолання глобальної економічної та фінансової кризи є подальше інтенсивне нарощування всебічного співробітництва із партнерськими країнами і, серед них, у першу чергу, з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону. Особливе місце посідає економічна співпраця з Китаєм, Японією, Республікою Корея у форматі АСЕАН плюс три, а також з країнами, які входять до формату АСЕАН плюс шість (Східноазійський саміт). Останні економічні та інвестиційні ініціативи Китаю щодо підтримки зусиль АСЕАН на шляху подолання глобальної фінансової та економічної кризи представляють собою останню увертюру китайської демонстрації «гнучкої сили» у регіоні. У середині квітня 2009 р. китайський прем'єр Вен Жібао проголосив про план подальшої співпраці між АСЕАН та Китаєм, що складається з 8-ми пунктів. Окрім підписання Інвестиційної угоди АСЕАН–Китай, покликаної розширювати торгівлю та лібералізацію інвестиційного співробітництва, Китай створив Фонд інвестиційного співробітництва Китай–АСЕАН розміром у 10 млрд. дол. США, покликаний зміцнити – конструкцію інфраструктурної мережі між двома сторонами та збільшити їхній взаємозв'язок. Китай також надає великого значення поглибленню фінансового співробітництва у форматі АСЕАН плюс три, передусім, у рамках Ініціативи Чіанг Май, головні компоненти якої були узгоджені 3 травня 2009 р. на зустрічі міністрів фінансів країн-учасниць у м. Балі (Індонезія). Передбачається, що буде створено надзвичайний стабілізаційний фонд обсягом у 120 млрд. дол. США, 80% внесків до якого зроблять Китай, Японія та Республіка Корея.

1–2 червня 2009 р. лідери АСЕАН та Республіки Корея провели саміт, присвячений 20-й річниці встановлення ділових відносин між АСЕАН та Республікою Корея. Під час саміту обговорювався комплекс питань, пов'язаних із зміцненням співробітництва у політичній, безпековій, економічній, фінансовій та соціокультурній сферах. Саміт пройшов за півроку до введення у дію режиму Зони вільної торгівлі між АСЕАН та Республікою Корея. З першого січня 2010 р. експорт продукції з країн АСЕАН до Республіки Ко-

рея відбуватиметься за умов безмитної торгівлі, під дію якої підпадатимуть 90% продукції країн АСЕАН. Відповідно такі самі умови розповсюджуватимуться й на експорт з Республіки Корея до країн АСЕАН.

Також під час саміту була підписана Угода про інвестиції у межах Рамкової угоди з питань всебічного економічного співробітництва між АСЕАН та Республікою Корея, яка забезпечить транспарентний, ліберальний та зручний інвестиційний режим.

10–12 квітня 2009 р. у таїландському курортному містечку Паттайа було заплановано проведення чергових самітів у форматах АСЕАН плюс три та Східноазійського саміту, під час яких мали обговорюватися спільні дії щодо посилення координації політики східноазійських країн у напрямі поглиблення їхньої економічної інтеграції, збільшення їхньої ролі на світовій арені та в боротьбі з глобальною кризою. Однак, через масові антиурядові заворушення у столиці Таїланду – Бангкоці та у Паттайї, проведення зазначених самітів було перенесено до нормалізації ситуації в Таїланді.

Важливе значення для розвитку економік країн АСЕАН у сучасних умовах та розбудові стратегії боротьби із глобальною кризою мало також укладання напередодні відкриття 14-го саміту угод про вільну торгівлю із Австралією та Новою Зеландією. Ці угоди додали більш ніж 640 млрд. дол.США до майже двотрильйонного обсягу виробництва в АСЕАН. Для Австралії та Нової Зеландії зазначені угоди означають підключення до загального ринку десяти країн із загальним населенням близько 600 млн. чоловік.

Активізується співробітництво країн АСЕАН із провідними країнами Південної Азії. Під час зустрічі міністра закордонних справ Бангладеш Д. Моні із послами країн АСЕАН у цій країні було наголошено на важливості значного поглиблення співробітництва як безпосередньо між Бангладеш та АСЕАН, так і між такими двома важливими азійськими регіональними об'єднаннями, як Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК) та Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН), особливо у реалізації таких спільних проектів, як Ініціатива співробітництва Меконг – Ганг. «Ми маємо разом працювати для подолання світової економічної кризи», – зазначила міністр закордонних справ Бангладеш.

Учасники спеціальної наради міністрів фінансів країн-членів АСЕАН, Китаю, Японії та Республіки Корея у лютому 2009 р. обговорили макроекономічну ситуацію в регіоні, політику та заходи з протидії кризі, співробітництво у валютно-фінансовій сфері. Була оприлюднена програма дій зі стабілізації фінансово-економічної ситуації в Азії, відповідно до якої розмір фонду запланованого до створення регіонального банку валютних запасів вирішено збільшити з 80 млрд. до 120 млрд. доларів

Стратегічне значення у боротьбі із кризою є реалізація курсу на значне зростання регіональної торгівлі в рамках АСЕАН. 14-й саміт Асоціації поставив завдання збільшити частку регіональної торгівлі з 25% до 30–45%, підвищити до 2015 р. частку внутрішніх інвестицій з 15% до 25–30%.

Аналіз уроків, які мають винести країни АСЕАН із нинішньої глобальної фінансової та економічної кризи, посідає значне місце у сучасній економічній дискусії навколо ситуації в регіоні. Як зазначає відомий фінансовий аналітик А. де Рамос на шпальтах «Далекосхідного економічного огляду» (Far Eastern Economic Review), нинішня криза продемонструвала, що «азійські тигри» не розбудували у себе міцної внутрішньої бази. Вони мають слабку внутрішню економіку. Значне зростання протягом останніх десятиліть не супроводжувалося створенням власних глобальних компаній і корпорацій зі світовим брендом. Негативно також позначались нестача власних внутрішніх інвестицій, внутрішні кредити напередодні кризи знаходилися на рівні нижче від 1995 р. Ринок внутрішнього капіталу як альтернативне джерело фінансування був надто вузьким. Нинішня криза має стати викликом для еліти та суспільства країн АСЕАН у переосмисленні їхнього бачення своєї економічної моделі у напрямі створення сильної економіки, здатної забезпечити майбутнє.

Таким чином, АСЕАН, який має серйозний досвід подолання азійської фінансової кризи 1997–1998 рр., впродовж останнього часу енергійно опрацьовував програму і комплекс заходів, спрямованих на боротьбу із нинішньою глобальною фінансовою та економічною кризою.

На думку низки провідних експертів, Східна Азія, зокрема АСЕАН, мають ресурси та механізми для швидкого економічного відновлення, особливо з урахуванням дедалі більш міцного та всеохоплюючого співробітництва з Китаєм та Індією, які на сьогодні є головними локомотивами виходу з нинішньої кризи як азійської, так і світової економіки. Характерно, що згідно з результатами опитування широкого кола бізнесменів із 24 країн світу, проведеного у квітні 2009 р. відомою рейтинговою агенцією Servcorp International Business Confidence Survey, саме Китай та Індія посіли відповідно друге та третє місця в рейтингу країн, які мають найкращі умови для ведення бізнесу за нинішнього складного періоду.

АСЕАН, з його великим економічним, сировинним та інвестиційним потенціалом, місткими та перспективними ринками, має стати одним із найбільших торговельно-економічних партнерів України. Розширення співробітництва України як з окремими країнами АСЕАН, так і з самою Асоціацією як цілісною інтеграційною структурою, сприятиме не лише виходу України із глибокої фінансово-економічної кризи, а й забезпечить її перехід на якісно нові параметри розвитку.

Список використаної літератури

1. The Global Economic Crisis. Challenges For Developing Asia and ADB's Response. Asian Development Bank, Manila, Philippines. – April 2009.– P.2,3.

2. Initiative for ASEAN Integration (IAI) Strategic Framework and IAI Work Pran 2 (2009–2015).

3. High Level Regional Forum: Reduicng Valnerability in the Face of Crisis. Opening Remarks by Dr. Surin Pitsuwan, Secretariat, Jakarta, Indonesia.– 3P.

Антикризові заходи Європейського Союзу

Євген КАМІНСЬКИЙ,
завідувач відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, доктор історичних наук, професор
Микола ФЕСЕНКО,
старший науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, кандидат політичних наук

Вступні роздуми

Економічні кризи — явища, притаманні ринковій економіці, переконують аналітики. Вони періодично виникають і виникатимуть у майбутньому. Тож до цього слід ставитися спокійно, з розумінням того, що це явище тимчасове. Крім негативних наслідків, воно має й позитивні, адже можна виявити ініціативу й зробити крок уперед. Для влади криза — це насамперед випробування на здатність працювати і співпрацювати й аж ніяк не конкурувати чи критикувати. Хоча у представників української влади найкраще виходить саме це. Оцінювати нинішню ситуацію як катастрофічну не варто. Треба згадати, що з часів незалежності Україна переживає п'яту кризу. Перша розгорілася на початку 1990-х, коли знецінилися заощадження людей. Та криза була не глобальною, а локальною, бо охопила лише держави колишнього СРСР. Другу кризу називають трастовою, тоді на фінансовому ринку не було державного регулювання, і громадяни втратили вклади у трастах. Третя криза прийшла у 1998 р. із ринків, що розвиваються. В результаті Росія оголосила дефолт, а в Україні національна валюта знецінилася вдвічі й збанкрутували деякі банки. Четверту в 2004-му країна успішно подолала. Нинішня глобальна фінансово-економічна криза охопила всі держави світу. Експерти ООН прогнозують, що у 2009 р. світовий ВВП може скоротитися на 0,4%. А глобальна економіка зіштовхнеться з найсильнішою кризою від 1930-х років. Економіка США перебуває у рецесії з торішнього грудня. Про це свідчить такий ключовий показник, як кількість працевлаштованих людей, який відтоді знижувався щомісяця. Недавно через скорочення обсягів продажу, спричинених фінансовою кризою, американський автоконцерн «Крайслер» оголосив про зупинку виробництва. Це зачепить 46 тис. працівників на заводах у США, Канаді, Мексиці. Потужний автовиробник «Дженерал Моторс» також повідомив про тимчасове закриття своїх підприємств. Мінімум до завершення новорічних свят спинив свої десять заводів «Форд». Потерпають від найрізкішого від часів нафтового шоку в 1970-х падіння впевненості в майбутньому і японські компанії. Експортери зазнають проблем від зменшення попиту у світі та зростання курсу національної валюти, від чого японські товари втрачають конкурентоспроможність. Щоб пожвавити економіку, японський центробанк оголосив про скорочення головної облікової ставки до 0,1 відсотка. Значних втрат від світової кризи зазнає економіка Франції, де сьомий місяць зростає безробіття, рівень якого перевищив 2 млн., зупинилися майже всі основні автомобільні заводи.

Сутність заходів

Прем'єр-міністр Великобританії Гордон Браун, президент Франції Ніколя Саркозі, та глава Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу обговорили ще напередодні саміту Євросоюзу, який відбувся у Брюсселі 11–12 грудня 2008 року в Лондоні, спільні заходи боротьби з економічною кризою. А вже президенти і глави урядів 27 країн-членів Європейського союзу на цьому грудневому саміті узгодили спільну програму антикризових заходів задля порятунку економіки ЄС.

На саміті прийняті важливі рішення з трьох сфер: економічної, екологічної та політичної. В економічній сфері прийнято рішення про виділення 200 млрд. євро на стимулювання економіки та подолання фінансової кризи. Це 1,5% ВВП ЄС. Із зазначеної суми 170 млрд. євро виділять безпосередньо держави-члени ЄС, решта 30 млрд. євро надійде з бюджету ЄС. Досягнуто домовленість про зниження податку на додану вартість кожною країною самостійно. Такий підхід влаштував Німеччину, яка раніше не підтримувала ідею загального зниження ПДВ.

План передбачає зниження податків, надання допомоги сім'ям, інвестиції в інфраструктуру та ключові галузі, такі, наприклад, як автомобілебудування.

Загалом суть плану зводиться до пропозиції чи дозволу країнам Євросоюзу на:

- збільшення витрат коштів на економіку;
- зниження на деякий час податків, у т.ч. ПДВ;
- розширення пільгового кредитування малого бізнесу за рахунок державних коштів;
- субсидіювання частини або навіть усіх відсотків по кредитах, насамперед іпотечних;
- перевищення жорсткого 3-відсоткового нормативу дефіциту бюджету відносно ВВП.

Заощадження стало характерною рисою європейців. Так, через кризу майже на всьому почали заощаджувати німці.

І вже заощадили на «чорний день» близько 90 млрд. євро, про що свідчать їхні банківські рахунки. Тобто середньостатистичний громадянин ФРН щомісяця заощаджує по 180 євро, це — найвищий показник за останні 14 років. Опитування свідчать, що німці планують і в майбутньому бути надто економними. Кожний третій опитаний, а серед жінок — кожна друга, заявили, що менше грошей витрачатимуть на одяг. Покупці віддають перевагу більш дешевим харчам, помітно знизився попит на делікатеси. Більшість респондентів заявляють, що поки не мають наміру купувати дорогі товари. Треба заощаджувати на всьому, вважають німці, до того ж, їхній канцлер Ангела Меркель прогнозує, що 2009-й буде важким для країни. Автомобільні компанії вже відправили своїх працівників у примусові відпустки. Лише в жовтні в Австрії через економічну кризу 30 тис. працівників отримали повідомлення про те, що їм загрожує звільнення, у вересні таких було сім тисяч. Найбільше постраждають будівельники, втратити роботу можуть 20 тис. робітників. Кожен четвертий австрієць має намір заощаджувати, 30% громадян заощаджуватимуть на відпочинку, інші збираються відмовитись від ресторанів, купівлі одягу та взуття. Особливо занепокоєні своїм фінансовим становищем старші люди, вони схильні більше заощаджувати. Серед австрійців віком до 30 років заощаджуватиме кожен шостий, 30–40 років — кожен четвертий, серед 60-річних і старших — кожен третій. Через економічну кризу, кажуть експерти, безробіття у Європі значно збільшиться: в Ірландії з 4,8 до 6,2%, у Франції — з 7,5 до 8%, зростатиме воно в країнах Балтії, Великої Британії, Люксембурзі, Фінляндії, Швеції. Тож зменшиться зацікавленість європейських країн в іноземній робочій силі.

Отже, що стосується національних антикризових заходів, то вони мають бути скоординованими, але не ідентичними. Втім, спільним є їхня соціальна орієнтованість. Антикризові заходи насамперед покликані компенсувати зниження купівельної спроможності населення, адже без споживання економіка не зростатиме. Та пріоритети у кожної країни свої. Розглянемо їх.

Німеччина

За висновками експертів, Німеччина переживає найбільшу рецесію з часів Другої світової війни. У Німеччині правлячі партії завершують роботу над другим пакетом заходів, покликаних пом'якшити наслідки економічної кризи. Другий пакет заходів стимулювання економіки від німецького уряду передбачає виділення на боротьбу з наслідками кризи 50 мільярдів євро. Цю програму вже назвали безпрецедентною і наймасштабнішою за всю повоєнну історію країни. Разом із першим пакетом, який було затверджено на початку грудня – набігає сума у 81 мільярд євро. Таким чином внесок Німеччини у справу оздоровлення економіки став найбільшим з-поміж країн Європейського союзу. Уряд Німеччини прагне на законодавчому рівні закріпити процедуру виведення держави із боргової ями, до якої вона потрапить, долаючи фінансову та економічну.кризу.

В антикризовій програмі головним є також збільшення інвестицій – передусім в освіту та інфраструктуру, – а також про створення умов, які допомогли б пожвавити кон'юнктуру. Майже 5 млрд. підуть на фінансування будівельних проектів і кредитування малого бізнесу. Кошти надходитимуть через інвестиції та нові контракти. В Основному законі мають з'явитися норми про обмеження боргових зобов'язань, до низки законів мають бути внесені зміни, якими на уряд буде покладено зобов'язання планомірно повертати борги. Дефіцит федерального бюджету стрімко зріс внаслідок ухвалення багатомільярдного пакета заходів із пожвавлення економічної кон'юнктури.

Навколо окремих питань, однак, і надалі точаться дискусії. Соціал-демократи скептично ставляться до пропозиції консервативних партій щодо часткової націоналізації не тільки банків, а й промислових підприємств, які опиняться в скрутному становищі. Для цього пропонується створити спеціальний фонд. Як наголосив віце-голова Християнсько-демократичного союзу Роланд Кох, акціонерна участь держави має бути справді винятком.

Уряд Німеччини вже придбав 25 відсотків акцій другого за величиною в країні кредитно-фінансового інституту «Комерцбанк». Це був вимушений крок, аби не дати банку похитнутися. Щойно ситуація стабілізується, уряд має намір знову продати свою частку. Єдності між консервативними партіями й соціал-демократами немає ще в питанні про зниження податків. СДПН виступає проти, але демонструє готовність до компромісу. Очікується, що, попри розбіжності, які ще існують, учасники великої коаліції в Німеччині зможуть узгодити остаточний варіант другого пакета антикризових заходів. Якщо пакет заходів ухвалять, тоді доведеться вносити зміни в державний бюджет. За підрахунками великої коаліції, дефіцит бюджету цього року може сягнути трьох з половиною відсотків. 2010 року Німеччині загрожує рекордна заборгованість у чотири з половиною відсотки.

Загалом, у Німеччині розроблений пакет заходів з підтримки економічної кон'юнктури в 2009–2012 рр., який передбачає:

• відміну на два роки податку на транспортні засоби для покупців нових автомобілів. Такий захід зумовлений різким падінням попиту на нові автомобілі;

• надання 15 млрд. євро пільгових кредитів для середнього бізнесу;

• виділення 3 млрд. євро субсидій на програми капітального ремонту будівель, передовсім, для підвищення їх енергоощадності;

• субсидіювання як мінімум 44 нових проектів з будівництва доріг, збільшення фінансування будівництва вокзалів, каналів, портів і т. п.;

• підтримка проблемних банків на 80 млрд. євро;

• створення гарантійного фонду на випадок банкрутства банків і невиконання ними своїх зобов'язань;

• обмеження заробітної плати керівництва банків 500 тис. євро в рік.

Отже, згідно цих заходів, кожний банк з числа проблемних може розраховувати на максимальну допомогу держави у розмірі 10 млрд. євро. Крім того, держава може скупити в банку на 5 млрд. євро незабезпечених кредитів. Водночас у Німеччині всі сподіваються, що до витрачання цих коштів справа не дійде. Завдяки цим заходам, за прогнозом Бундесбанку, у 2009 р. зростання ВВП буде утримано на 0,8%. Останнє падіння ВВП ФРН було зафіксоване в 1975 р., під час нафтової кризи – 0,9%. На 2010 р. Бундесбанк прогнозує зростання ВВП на 1,2%. Слід також нагадати, що Німеччина протягом п'яти років – з 2002 по 2006 рр. порушувала пакт стабільності щодо дефіциту бюджету.

Франція

Франція розмірковує над другим пакетом антикризових заходів. Франція, яка раніше критикувала Німеччину за зволікання з програмою антикризових заходів, планує виділити на підтримку економіки 26 мільярдів євро. За рахунок цих грошей намагатимуться, зокрема, підтримати автомобільну та будівельну галузі та гарантувати робочі місця близько 100 тисяч людей.

Так, Франція заявила, що найперше запобігатиме безробіттю, кошти спрямують на те, аби найзнедоленіші змогли пережити кризу. У Франції прийнято пакет заходів з підтримки споживчого ринку країни субсидіями в обсязі 26 млрд. євро. Це відповідає 1,3% ВВП Франції. Зростання дефіциту бюджету, викликане додатковими витратами, може сягнути 4% ВВП. Раніше передбачалося, що дефіцит не перевищить 3,1% ВВП. План піднесення економіки розрахований на два роки та має забезпечити її зростання на 0,5%. Наша відповідь на кризу — інвестиції, це найкращий спосіб підтримати розвиток економіки, зберегти робочі місця, заявив президент Франції Ніколя Саркозі.

Таким чином, Франція порушить так званий пакт стабільності Єврозони – договір, який стабілізує норми фінансової політики країн зони євро. Згідно з цими нормами, дефіцит бюджету країн Єврозони не може перевищувати 3% від її ВВП.

Серед інших заходів передбачено:

• виділення для 3,8 млн. французьких сімей чеків по 200 євро;

• інвестування 1,8 млрд. євро в житлове будівництво – в першу чергу, на підтримку соціального житла;

• надання компаніям податкових пільг на суму 11,5 млрд. євро;

• надання підтримки фінансовому сектору в сумі 360 млрд. євро на гарантії з міжбанківського кредитування;

• виділення 40 млрд. євро на так звану рекапіталізацію банків (коли держава в обмін на долю в банку дає свій капітал).

Названі суми – це максимальний обсяг коштів. Та це не означає, що держава витратить на підтримку фінансової системи саме стільки грошей.

Великобританія

Серед європейських держав найбільшого падіння зазнає економіка Великої Британії, яка цього року скоротиться на 1,1%. У Британії першочерговим антикризовим заходом обрали зниження податку на додану вартість з 15 до 12%. Очікується, що економічне відновлення у провідних країнах світу почнеться не раніше 2010 року. Великобританія планує виділити на боротьбу з кризою майже 24 мільярди євро. До кінця 2009 року діятиме знижений податок на додану вартість, аби підтримати купівельну спроможність британців. Утім, експерти не покладають значних сподівань на здатність такого кроку істотно підтримати економіку.

Вони прогнозують, що у 2010 р. у Британії без роботи залишиться близько 3 млн. осіб, а на початку 2009-го — 2 млн., це найвищий показник з 1997 р.

Уряд Великобританії оприлюднив додаткові заходи боротьби з фінансовою кризою, дія яких розрахована на кінець нинішнього і весь наступний рік.

Пакет передбачає:

• зниження ставки податку на додану вартість з 17,5% до 15%;

• підвищення верхньої ставки прибуткового податку з 40% до 45%;

• зниження нижньої ставки прибуткового податку з 15% до 13,5%.

Завдяки зниженню нижньої ставки у підприємців і громадян залишаються додаткові 12,5 млрд. ф.ст. Це здешевить товари та послуги, стимулюватиме споживання та економічне зростання:

• збільшення фінансових запозичень та спрямування їх в економіку – до 118 млрд. ф.ст.;

• інвестування у 2010–2011 рр. 3 млрд. ф.ст. у розвиток дорожньої інфраструктури, будівництво “соціального житла” та об’єктів соціальної сфери, створення більш ефективної енергетичної системи;

• підвищення мита на бензин, алкоголь і тютюнову продукцію;

• підвищення на 0,5% зборів зі страхування.

Слід нагадати, що у Великій Британії уже реалізуються раніше прийняті антикризові заходи:

• збільшення банком Англії ліміту кредитування банків як мінімум до 200 млрд. ф.ст.;

• придбання урядом привілейованих акцій банків на суму в 25 млрд. ф.ст.;

• надання державних позик банкам в обмін на їх зобов’язання збільшити капіталізацію на 25 млрд. ф.ст.;

• надання урядових гарантій за борговими зобов’язаннями банків на суму в 250 млрд. ф.ст.

Зазначені преференції поширюються на банки, які бажають взяти участь у програмі оздоровлення фінансової системи та економіки країни.

В обмін на допомогу держави банки, які беруть участь в урядовому плані, мають взяти на себе наступні зобов’язання:

• надати конкурентоспроможні кредити домогосподарствам та малому бізнесу з відсотковою ставкою на рівні 2007 р.;

• розробити схеми допомоги домогосподарствам, що зазнають фінансові труднощі;

• переглянути систему виплати бонусів топ-менеджменту;

• надати уряду право участі в призначенні нових незалежних рад директорів.

Таким чином, уряд лейбористів зосередився на боротьбі з кризою фіскальними заходами і стимулами ділової активності. Цій політиці різко опонує опозиційна Консервативна партія, яка вважає, що такі дії уряду загрожують девальвацією національної валюти. Однак рішення уряду про збільшення через 2 роки страхових відрахувань і підвищення ставки податку на прибуток, очевидно, якраз спрямовані на утримання стабільного курсу фунта стерлінга.

Загалом план уряду Г. Брауна справді ризикований. Та, якщо він увінчається успіхом, то лейбористи закріпляться

при владі й можуть виграти чергові вибори. Останні можуть відбутися дочасно, ще до 5 травня 2010 р, якщо загальна політична кон'юнктура виявиться сприятливою для правлячої партії.

Італія

Італія оголосила про запровадження соціальної картки, яка щомісяця поповнюватиметься на 40 євро. Картку видаватимуть незаможним пенсіонерам і малозабезпеченим родинам, чиї річні статки не перевищують 6 тис. євро. Соціальною кредитівкою, зокрема, можна розраховуватись при купівлі продуктів у супермаркетах.

Італійський прем'єр Берлусконі визначив суму для стимулювання економіки своєї країни обсягом у 80 мільярдів євро. Та, як відзначають експерти, він сюди зарахував і вже ухвалені програми та заходи. Насправді, в італійську економіку планують влити лише 6 мільярдів євро «свіжих грошей». Це, насамперед, будуть купони для споживачів та знижки на енергозабезпечення.

Іспанія

Іспанія ще наприкінці листопада затвердила свою антикризову програму обсягом у 11 мільярдів євро. За рахунок державних інвестицій влада планує підтримати будівельну галузь. Перший пакет заходів обсягом у 38 мільярдів євро уряд ухвалив ще влітку. Він складається здебільшого з податкових полегшень.

Менші країни розраховують на менші суми

Менші країни Європейського Союзу розраховують підтримувати свої економіки меншим коштом. Австрія просуває податкову реформу, щоб зменшити податкове навантаження на громадян на три мільярди євро. Угорщина, яка дуже сильно потерпає від кризи, понад 5 мільярдів євро витратить на підтримку малих підприємців. Швеція ухвалила свою антикризову програму обсягом у 2, 4 мільярда євро. Бельгія планує виділити на стимулювання своєї економіки 2 мільярди.

Наймасштабніші програми затвердили країни ЄС, економіка яких цього року перебуватиме в стані рецесії. Найскладнішою, за прогнозами Європейської комісії, буде ситуація в Латвії, де очікується падіння ВВП на 3 відсотки. Для Словаччини, Румунії та Польщі прогнозують відчутне послаблення економіки, але не рецесію. Тому в цих країнах подібні заходи не є такими актуальними. Більшість країн, здійснюючи свої антикризові програми, покриватиме дефіцит бюджету за рахунок державного боргу.

Деякі висновки

Таким чином, Євросоюз чи не вперше за історію свого утворення розробив і реалізує спільні антикризові заходи, координує дії країн-членів, визначив економіку як пріоритет своєї політики на найближчі роки.

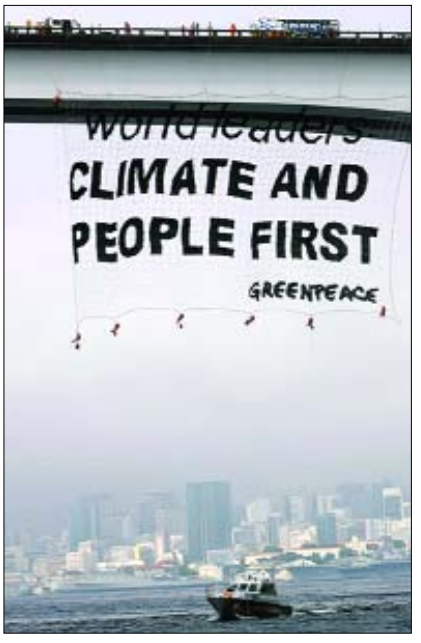
Європа у боротьбі з кризою повністю об'єдналася. Лідери країн —членів Євросоюзу нещодавно підтримали план подолання економічної кризи та стимулювання європейської економіки у 2009 році, розроблений Єврокомісією. План, за оцінками експертів, є амбітним, адже йдеться про бюджетну допомогу та фіскальні пільги на 200 млрд. євро (1,5% ВВП ЄС).

Він ґрунтується на двох головних елементах — короткострокових заходах, спрямованих на підвищення попиту, збереження робочих місць і відновлення довіри людей до європейської економічної системи. Друга складова — вкладення так званих розумних інвестицій, які мають забезпечити у довгостроковій перспективі економічне зростання та підвищення рівня добробуту європейців. У межах заходів стимулювання економіки у 2009-му передбачається зменшення податкового навантаження, скорочення бюджетних видатків, кредитування приватного сектора та сприяння розвитку малого та середнього, фінансування антикризових заходів із європейських фондів не перевищуватиме 30 млрд. євро, решту — 170 млрд. нададуть держави — члени Європейського Союзу.

Кожна з 27 країн має створити власний антикризовий фонд у розмірі 1% національного ВВП. Підраховано, що внесок Франції становитиме 19 млрд. євро, Італії — 16 млрд. Далі, згідно з антикризовим планом, кожна держава має самостійно визначити пріоритетні статті фінансування, тобто економічні сфери та соціальні категорії, котрі найбільше потерпають від економічної депресії. На загальноєвропейському рівні дотації отримає такий ключовий сектор економіки, як автомобілебудування.

Тимчасове зниження ПДВ — одна з рекомендацій антикризового плану Єврокомісії. Однак цей захід навряд чи застосовуватиметься в Німеччині, там це назвали поганою ідеєю. Єврокомісія визнала недоцільною ідею німецького канцлера Ангели Меркель та французького президента Ніколя Саркозі пом'якшити базові економічні параметри, зокрема, дефіцит бюджету та припустимий рівень інфляції. Дотримання цих параметрів — обов'язкова умова приєднання до ЄС і зони євро. Проте деякі члени ЄС, зокрема Німеччина, нерідко їх порушують.

Відповідь Єврокомісії на ініціативу Меркель–Саркозі була такою: економічні засади закладені в Маастрихтській та Амстердамській угодах і за жодних умов не переглядаються. Члени ЄС підтримали пропозиції Єврокомісії щодо спільної відповіді на виклики глобальної фінансово-економічної кризи і погодили впровадження фіскальних та фінансових стимулів для фінансового сектора на 5 млрд. євро. Ці кошти мають застосовуватись розумно, зауважив президент Єврокомісії Жозе Мануель Баррозо, щоб зберегти темпи економічного зростання та конкурентоспроможність європейської економіки.

До такого зауваження варто було б прислухатись і українській владі. Не йдеться про пряме вливання мільярдів євро в європейську економіку з її подальшою дестабілізацією та інфляційним шоком. Йдеться про податкові стимули, які мають підтримати фінансовий та виробничий сектори, зберегти робочі місця. Такі стимули, принаймні в ЄС, матимуть короткострокову дію. Решта роботи буде зосереджена на досягненні середньострокової стабілізації й довгострокового економічного зростання.

Кластери: спільна стратегія розвитку для транскордонних регіонів

Олег ХУСНУТДІНОВ, голова правління Інституту розвитку глобального суспільства, кандидат наук з державного управління

Вступ

У світовій науці вже існує досить об'ємна кластерна філософія. Кластери розглядаються у фізиці та в математиці й як зосереджені в географічному регіоні організації, установи, та як територіально об'єднані установи, чи групи осіб й фізично близько розташовані об'єкти впливу в одній галузі тощо.

Однак ми розглядатимемо кластери як міжсекторально пов'язані угруповання органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнес-структур, інституцій громадянського суспільства з обох боків кордону, які під державним управлінським впливом дозволять підняти прикордонні області на новий соціально-економічний рівень, підвищити регіональну конкурентоспроможність, створити умови для посилення євроінтеграційних процесів в Україні.

Базою для методологічних досліджень транскордонних кластерів у даному випадку є розроблена автором "Хвильова теорія суспільства" (далі ХТС).

З позиції Хвильової теорії суспільства, пов'язуючи між собою транскордонні кластери та розповсюджуючи цей зв'язок на терені всіх європейських країн, можна досягти потужного міждержавного управлінського впливу в цілому на європейському континенті, створивши "ефект ланцюга".

Хвильова теорія суспільства базується на взаєминах свідомостей індивідуумів – членів суспільства, що складають психоемоційне поле суспільства. ХТС розглядає психоемоційні поля з урахуванням впливу енергоінформаційної складової навколишнього середовища та простору, припускаючи, що взаємини свідомостей здійснюються у певному просторово-тимчасовому континуумі.

Основною метою ХТС є побудова оптимальної моделі психоемоційного поля суспільства, яка передбачає створення умов стійкої рівноваги системи взаємин між гармонічно розвиненим, активним суспільством і державною владою.

ХТС насамперед спрямована на оптимізацію системи державного управління в період глобалізації свідомостей членів суспільства, побудови розвиненої інформаційної держави майбутнього.

Необхідно підкреслити, що основою нової державної політики має стати саме не маніпуляція владою свідомостей людей з метою управління суспільними процесами, а створення оптимального алгоритму взаємодії суспільства та держави.

Таким чином, хвильова теорія суспільства – це екстраполяція хвильових процесів, що відбуваються в свідомостях людей, енергоінформаційному обміні людей, навколишньому середовищі, інформаційному просторі, на систему суспільно-державних відносин із метою створення оптимального механізму державного управління.

У транскордонних кластерах жваво проявляється принцип "сотої мавпи", розроблений Лайлом Уотсоном (Л. Уотсон "Приплив життя: Біологія свідомості" ("Lifetide: The Biology of Consciousness"). (Л. Уотсон визначив, що якщо група мавп виробляє новий стиль поведінки, тоді інші мавпи, які навіть живуть на ізольованих островах, починають поводитися точно так само, хоча між ними відсутнє будь-яке спілкування).

Тому впровадження "ефекту ланцюга" у транскордонному просторі викликатиме розповсюдження управлінського впливу на всі терени країн Європи.

Постулат морфічного резонансу ХТС, який наголошує на тому, що "державний вплив на одну людину чи соціум поширюється на суспільство в цілому" показує у даному випадку, що через пов'язану між собою систему транскордонних кластерів можна в цілому зробити регіони потужними та конкурентоспроможними, вирівнювати депресивні території та нерозвинені громадянські суспільства.

Свого часу Монтеск'є наголосив на тому, що "в усіх суспільствах, які є ні чим іншим, як об'єднанням духу, створюється спільний характер, це спільна душа, яка має властивий лише їй склад мислення, котрий є численним ланцюгом причин, які множаться та переплітаються між собою з віку у вік". Тому й твердження ХТС щодо того "як одна людина мислить образами, так і суспільство загалом у своєму психоемоційному полі створює образи, тобто має "образне мислення" є підставою стверджувати, що саме психоемоційні поля транскордонного кластеру дозволять змінити суспільну свідомість населення з обох боків кордону, виробити нові управлінські підходи керування європейським простором.

Транскордонні кластери – стимулювання регіонального економічного розвитку

У даній роботі ми розглянемо транскордонні кластери в контексті регіонального розвитку України.

Розглядаючи питання щодо Стратегії розвитку транскордонних регіонів, треба підкреслити, що це системний про-

цес інтегрованого міжсекторального співробітництва органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнес-структур, інституцій громадянського суспільства з обох боків кордону.

Інтеграція України у світову господарську систему зумовлює необхідність забезпечення високого рівня її конкурентоспроможності, яка значною мірою формується у регіонах та є головним стратегічним завданням державної політики регіонального розвитку України до 2015 року.

У світі відбувається переорієнтація економічних досліджень на регіональний рівень і пошук шляхів формування конкурентоспроможних регіонів, серед яких найбільш ефективним вважається кластерний підхід.

Кластери стають ключовим компонентом національних та регіональних стратегій соціально-економічного розвитку, та спільними стратегіями розвитку для транскордонних регіонів.

Використання кластерного підходу для стимулювання економічного розвитку здійснюється шляхом реалізації спеціальних стратегій щодо підтримки формування та розвитку кластерів.

Велика кількість європейських програм та інструментів спрямовані на підвищення конкурентоспроможності регіонів.

У країнах-членах ЄС ці стратегії є або частиною національних стратегій підвищення їх конкурентоспроможності, або частиною регіональних програм для стимулювання регіонального розвитку.

У нових країнах-членах ЄС кластерний підхід використовується для прискорення змін та стимуляції бізнесу до інновацій. Одним із прикладів є впровадження Програми Центральної Європи – Програми Європейської територіальної кооперації як кооперації для успіху.

Україна, яка задекларувала інноваційно-інвестиційну модель економічного розвитку, також має прискорити впровадження кластерних підходів на державному та регіональному рівнях.

При цьому векторальна кластеризація транскордонних регіонів українського прикордоння має будуватися на застосуванні європейських інструментів сусідства та партнерства, враховуючи пріоритети Європейської стратегії партнерства та секторальні напрями співробітництва.

Саме інтегрування українських прикордонних спільнот в систему європейського добросусідства дозволить Україні якнайшвидше влитися в європейське співтовариство, підняти рівень конкурентоспроможності, впровадження нових технологій та інновацій. Економічний розвиток прикордонних областей України (а це більшість території України), також дозволить вийти на новий ступень сприйняття загалом євроінтеграційних процесів, підштовхне суспільство на новий рівень мислення та сприйнятті свого місця у світовому розвитку.

Державна стратегія формування та підтримки транскордонних кластерів – основа регіонального розвитку прикордонних регіонів, пріоритети та компоненти

Одним із найефективніших та необхідних інструментів впровадження державної політики у сфері розвитку транскордонних кластерів, регіонального розвитку прикордонних областей України є Державна стратегія формування та підтримки транскордонних кластерів.

Європейський інструмент сусідства та партнерства Національною Індикативною Програмою (NIP) передбачає підтримку України в трьох стратегічних пріоритетних площинах:

– демократичний розвиток та ефективне управління (democratic development and good governance);

– регуляторна реформа та підвищення адміністративної потужності (regulatory reform and administrative capacity building);

– інфраструктурний розвиток у сфері транспорту, енергії та охороні навколишнього середовища у співробітництві з ЄІБ, ЕБРР та іншими МФО.

Впровадження Європейського інструменту сусідства та партнерства (ENPI) має за мету реалізацію зазначених пріоритетів, зокрема у налагодженні ефективного транскордонного співробітництва (CBC).

Тому розробка Державної стратегії формування та підтримки транскордонних кластерів як інструменту здійснення державної регіональної політики у транскордонних регіонах має бути спрямована на розробку компонентів транскордонного співробітництва України, з врахуванням головних пріоритетів стратегічного соціально-економічного розвитку України та її зовнішньополітичних векторів.

У цьому контексті кілька слів щодо пріоритетів соціально-економічного розвитку України, визначеного у Національній індикативній програмі (NIP).

Перший пріоритет стратегічного соціально-економічного розвитку України "демократичний розвиток та ефективне управління" містить такі компоненти, як:

1. Державне управління та державний фінансовий менеджмент;
2. Роль закону та правових реформ;
3. Людські права, розвиток громадянського суспільства та місцевого самоврядування;
4. Освіта, наука та людські контакти (обміни)

Другий пріоритет "регуляторна реформа та підвищення адміністративної потужності" складається з таких напрямів, як:

1. Просування взаємної торгівлі, покращення інвестиційного клімату, посилення соціальних реформ;
2. Секторально-специфічні регуляторні аспекти.

Третій пріоритет "підтримка інфраструктурного розвитку" містить у собі:

1. Неядерну енергію;
2. Транспорт;
3. Навколишнє середовище;
4. Менеджмент кордонів і міграцій, включаючи реадмісію.

Розвиток транскордонних кластерів має також враховувати організацію тісної співпраці в інноваційних сферах, розробку та впровадження транскордонних ініціатив співробітництва.

Також не можна залишати поза увагою, місцевий компонент у прикордонних регіонах на секторальних рівнях (транснаціональні транспортні магістралі, транзит нафти та газу, електроенергії, впровадження інвестицій, захист навколишнього середовища, морів тощо), який має розвиватися з врахуванням Європейського інструменту сусідства та партнерства та враховувати аспекти управління транскордонною міграцією, боротьбу з організованою транснаціональною злочинністю, розвитком митних відносин, розвитку взаємовідносин транскордонної спільноти.

Оскільки всі зазначені пріоритети розвитку включені до Європейської стратегії партнерства та до Східної регіональної програми Європейського інструменту сусідства та партнерства (ENPI), необхідно терміново розробити Державну стратегію формування та підтримки транскордонних клас-

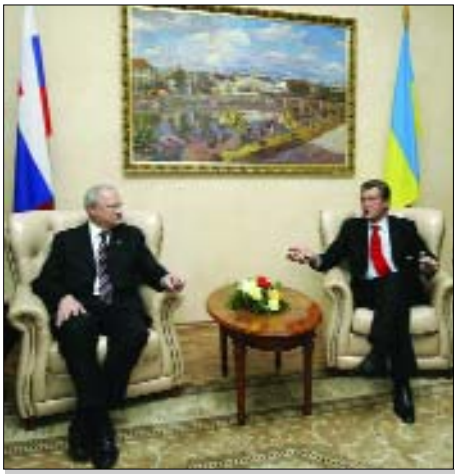
терів, яка має ґрунтуватиметься саме на вищезазначених пріоритетах.

Також одним із чинників формування та розвитку транскордонних кластерів має бути створення системи безпечних кордонів, розвитку прикордонних локальних перспектив, які відображають локальні пріоритети, системи локальних програмних партнерів із колективною відповідальністю.

Оскільки Україна включена до чотирьох програм ENPI CBC (1: Poland, Ukraine, Belarus, 2: Hungary, Slovakia, Romania, Ukraine и 3: Romania, Ukraine, Moldova та багатостороння програма Black Sea), одним із ключових напрямів розвитку транскордонних кластерів є просування демократії та прав людини в усіх країнах.

У сферу розвитку транскордонних кластерів до державної стратегії також мають бути включені компоненти, які містять індустріальні та соціальні інновації, зокрема такі як:

– просування інфраструктури індустрії природоохоронного сектора;
– міжнародні дослідження та інновації;
– туризм;
– розвиток технополюсів, технопарків;
– євроінформаційних центрів;
– трансфер технологій інформаційних суспільств;
– створення індустріальних і наукових парків;
– розвиток компенсаційних схем для людей, що залишаються тимчасово за кордоном;
– створення інформаційного суспільства та розвитку людського потенціалу;
– створення системи тренінгів для безробітних груп населення тощо.

Президент України Віктор Ющенко та Президент Словацької Республіки Іван Гашпарович – в Ужгороді 14 січня 2008 р. Керівники обох держав оглянули українські та словацькі вантажні термінали на МАПП "Ужгород". За словами В. Ющенка, Україна надає важливого значення розвиткові українсько-словацького транскордонного співробітництва, про що свідчить Угода про місцевий прикордонний рух. Міжнародний автомобільний пункт пропуску "Ужгород" розташований на південному заході України, це найпотужніший пункт пропуску на українсько-словацькому кордоні. Знаходиться пункт у транспортному коридорі № 5, що об'єднує країни-члени Європейського Союзу.

Особливою сферою діяльності для регіональної та транскордонної активності також є кооперація малих і середніх підприємств, трансфер технологій та інновацій.

Ефективні організаційні, фінансові, юридичні та адміністративні умови базисних програм для інновацій є істотними для економічної конкурентоспроможності європейських країн.

Існує чіткий зв'язок між здатністю регіону або країни, щоб генерувати нове знання та базисні умови інновацій, як, наприклад, інвестиція в дослідження та розвиток технологій, співробітництво в інновації між науковими інституціями та умовами приватного сектора й спільного ринку. Поліпшення умови впровадження інновацій є основною вимогою для європейських країн та особливим компонентом регіонального розвитку України, зокрема, у транскордонному напрямі.

Проведене Інститутом розвитку глобального суспільства анкетування представників низки міст України, під час проведених спільно з Німецьким бюро Технічного Співробітництва GTZ семінарів із питань організації співпраці з міжнародними фінансовими та донорськими інституціями у Полтавській, Чернівецькій та Донецькій областях, показало недостатню поінформованість органів місцевого самоврядування, виконавчої влади щодо діючих європейських програм співробітництва, джерел зовнішнього фінансування.

Регіони України беруть дуже слабку участь у таких програмах Євросоюзу, як 7-ма Рамкова програма досліджень (FP7), Програма Центральної Європи Європейської територіальної кооперації, Програми конкурентоспроможності та інновацій (CI), Програма спільних європейських ресурсів для малих та середніх підприємств JEREMI (Joint European Resources для SMS's), EUREKA – ініціатива, яка орієнтована на індустріальні дослідження та розвиток технологій і в багатьох інших.

Через неналежну роботу вітчизняних органів державного управління у напрямі створення якісної системи інформування про потенційні можливості інструментів Європейської політики сусідства (ЄПС) знижується ефективність їх використання.

Неналежний рівень реалізації Політики добросусідства Євросоюзу в нашій державі створює загрози погіршення іміджу України, зростання недовіри до українських інституцій як партнерів для співробітництва, скорочення обсягів міжнародної фінансової допомоги.

З метою підвищення ефективності реалізації Європейської програми сусідства в Україні, розвитку транскордонних кластерів, на мій погляд, треба ініціювати прийняття Закону України "Про міжнародну технічну допомогу", внести відповідні зміни до Законів України "Про стимулювання розвитку регіонів" та "Про транскордонне співробітництво", посилити поінформованість вітчизняних громадських інституцій про програми міжнародної технічної допомоги у рамках Європейської програми сусідства, налагодити систему підвищення кваліфікації державних службовців, які мають відношення до програми, розробити та запровадити ефективну систему міжсекторальної кооперації органів місцевого самоврядування, наукових кіл, бізнесового сектора та громадських інституцій.

Треба також звернути увагу на необхідність підвищення активності та ініціативності регіональних та місцевих органів влади щодо налагодження більш тісної кооперації з міжнародними проектами та програмами, створення системи поінформованості районних центрів, малих міст, сіл, селищ щодо діючих міжнародних проектів та програм, особливо у напрямах транскордонного співробітництва, трансферу технологій та інновацій.

Резюмуючи вищезазначене, на думку автора, вкрай необхідно:

1. Розробити Державну стратегію формування та підтримки транскордонних кластерів;

2. Ініціювати комплексне дослідження соціально-економічного розвитку транскордонних територій по всьому периметру України з метою визначення стратегічних кластерних утворень, розробити програму кластеризації України та її регіонів;

3. Ініціювати розробку відповідних законопроектів України, які визначили б зміст, місце та роль кластерів у госпо-

дарській системі України, а також основні засади державної політики у цій сфері;

4. Створити умови для реалізації ініціатив приватного сектора та органів влади щодо розвитку кластерів. Залучати до інноваційних проектів представників науки, малого та середнього бізнесу, громадських організацій. Використовувати моделі державно-приватного партнерства для підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів.

Висновки

Основним поштовхом для розвитку транскордонних кластерів у прикордонних областях України має бути розробка Державної стратегії формування та підтримки транскордонних кластерів, яка передбачатиме виконання наступних етапів робіт:

1. Аналітичний огляд та оцінка європейських стратегій та програм Євросоюзу та чинного українського законодавства, зокрема:

– Європейська політика сусідства (European Neighbourhood Policy – ENP) та Європейський інструмент сусідства та партнерства (European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI) у рамках Національної стратегії України на 2007–2013 (Ukraine Country Strategy Paper) у сфері транскордонного співробітництва (Cross-border cooperation (CBC) тощо;

– 7-ма Рамкова програма досліджень (FP7), Програма Центральної Європи європейської територіальної кооперації, EUREKA – ініціатива тощо.

2. Визначення методологічних підходів виявлення, формування та підтримки транскордонних кластерів;

3. Створення групи регіональних координаторів із питань підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів у складі Обласних державних адміністрацій для організації роботи щодо розробки Державної стратегії формування та підтримки транскордонних кластерів та її впровадження;

4. Визначення та узгодження з обласними державними адміністраціями головних пріоритетів транскордонного співробітництва у сфері формування та організацій роботи транскордонних кластерів;

5. Розробка плану залучення зацікавлених сторін та громадськості з обох сторін кордону задля підготовки пропозицій щодо створення та наступної роботи транскордонних кластерів у сфері реалізації пріоритетів європейського транскордонного співробітництва (спільно з обласними державними адміністраціями);

6. Підготовка та проведення круглих столів у прикордонних регіонах України з питань формування та підтримки транскордонних кластерів із залученням зацікавлених представників обох сторін кордонів з метою виявлення кластерних ініціатив по периметру кордону України (спільно з обласними державними адміністраціями);

7. Погодження з обласними державними адміністраціями щодо можливості включення транскордонних кластерних ініціатив у обласні програми соціально-економічного розвитку

8. Аналіз зібраного матеріалу для формування складових Державної стратегії формування та підтримки транскордонних кластерів;

9. Розробка концепції формування та підтримки транскордонних кластерів з метою забезпечення конкурентоспроможності прикордонних регіонів;

10. Підготовка та проведення національної конференції з питань обговорення проекту Державної стратегії формування та підтримки транскордонних кластерів з залученням міжнародних інституцій;

11. Схвалення стратегії;

12. Впровадження стратегії:

– підготовка відповідних змін до чинного законодавства України, які враховують впровадження Державної стратегії формування та підтримки транскордонних кластерів;

– використання єврорегіонів як координуючих структур транскордонних кластерів, посилення роботи у сфері транскордонної кооперації;

– формування мережі партнерських організацій та створення координуючого органу щодо ефективності роботи транскордонних кластерів у прикордонній області;

– інформування громадськості щодо розвитку транскордонних кластерів.

13. Моніторинг та оцінювання впровадження стратегії:

– планування;

– підготовка;

– збір даних;

– аналіз;

– звіт;

– використання результатів;

– оцінювання та доопрацювання стратегії;

– внесення відповідних змін до стратегії та Обласних планів соціально-економічного розвитку.

Розробка Державної стратегії формування та підтримки транскордонних кластерів має враховувати положення наступних Законів України:

- Конституція України;
- Про міжнародні договори;
- Про транскордонне співробітництво;
- Про стимулювання розвитку регіонів;
- Про режим іноземного інвестування;
- Про зовнішньоекономічну діяльність;
- Про інвестиційну діяльність;
- Про інноваційну діяльність;
- Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди);
- Про інформацію;

постанови Верховної Ради України від 27.06.07 № 1242-V “Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Про інтенсифікацію співробітництва України з Європейським Союзом у рамках єврорегіонів та перспективи транскордонного співробітництва”;

Указу Президента України від 19.12.07 № 1236 “Про заходи щодо активізації євроінтеграційного прикордонного співробітництва”,

а також постанов Кабінету Міністрів України:

- від 02.07.08 № 594 “Про затвердження Державної цільової програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008–2011 роки”;
- від 21.07.06 № 1001 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року”;
- від 29.04.02 № 587 “Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіонів”;

а також інші акти чинного законодавства України.

Патріотизм, помножений на професіоналізм, – запорука української дипломатії

Перший день липня в Дипломатичній академії України при МЗС України пройшов в атмосфері свята. Лунала музика оркестру, звучали взаємні слова привітань і побажань, миготіли спалахи фотокамер. В академії вручали дипломи. 61 випускник став магістром зовнішньої політики України.

З 1996 року зі стін Дипломатичної академії України вийшло понад півтори тисячі магістрів зовнішньої політики, які стали послами, консулами, членами уряду, депутатами. Попри гідне поповнення лав Міністерства закордонних справ України, випускники академії мають змогу працювати в усіх органах зовнішніх відносин нашої держави.

«Дипломатична академія пишається сьогоднішнім, вже дванадцятим випуском магістрів зовнішньої політики України. І видає дипломи з чистим сумлінням. Звичайно, вони не стали дипломатами як такими, але отримали той необхідний інструментарій знань та вмінь, який допоможе реалізуватися на ниві дипломатичної служби. Вони є патріотами України й готові до виконання своїх обов'язків», – сказав ректор Дипломатичної академії, Надзвичайний і Повноважний Посол України, професор Борис Гуменюк, відкриваючи урочисте засідання.

Чимало теплих слів та напутніх побажань висловили своїм студентам-слухачам, а тепер вже колегам, високоповажні українські дипломати. Так, колишній Міністр закордонних справ України, нині – перший заступник секретаря РНБО Володимир Огризко, насамперед, звернувся зі словами подяки до професорсько-викладацького складу Академії, до тих, «хто давав можливість студентам зростати професійно та набиратися досвіду». А випускникам побажав кар'єрного зростання, постійного професійного самовдосконалення. «Я вітаю вас як колег. Сподіваюся, що ви будете справжніми українськими патріотами. Бо в нинішній час – це найважливіше для дипломата».

Зі словами привітань на адресу присутніх виступив заступник Міністра закордонних справ України Олександр Купчишин. Він зазначив, що сьогоднішнє свято – це спільне свято всієї держави. А вручаючи дипломи, наголосив, що «диплом магістра додає не тільки авторитету, а й зобов'язує». Нинішнім випускникам потрібно пам'ятати, що лише патріотизм, помножений на професіоналізм, дає в знаменнику те, що так необхідно сьогодні нашій державі.

Думку колеги підтримав і колишній Міністр закордонних справ, почесний доктор Дипломатичної академії Анатолій Зленко. «Сьогодні Україна як ніколи потребує професійної міжнародної служби. Важливо, що ти вкладаєш у поняття патріотизм. Для мене це – професіоналізм. Це питання номер один для тих, хто представляє і представлятиме Україну на міжнародній арені».

...Потім новоспечені магістри зовнішньої політики України з дипломами у руках радісно ділилися планами на майбутнє за традиційним келихом шампанського та фотографувалися на згадку про навчання.

Леся САВЧИН
Фото: Леонід Баєв

На шляху завдовжки 10 років

1999 рік. Одна з перших фотографій кафедри

На Кафедрі міжнародних відносин та зовнішньої політики Донецького національного університету відзначили першу круглу дату – 10-річчя свого існування. До ювілейної журнальної сторінки, присвяченої цій події, шановні іменинники надіслали кілька фотографій, на яких зафіксовані окремі моменти, нехай ще невеличкої, але насиченої історії своєї рідної кафедри.

Завідувач кафедри, доктор історичних наук, академік Української академії історичних наук професор Олександр Крапівін

Президія святкових зборів з приводу 10-річчя кафедри. Виступають в.о. представника МЗС України в Донецьку Валентин Кузічкін; Президент Української асоціації європейських студій, професор Роман Петров (праворуч); професор Юрій Беловолов, ветеран кафедри (ліворуч)

Презентація підручника професора Юрія Беловолова «Історія дипломатії»

На кафедру завітав Арсеній Яценюк, тоді Міністр закордонних справ України. Праворуч – професор Ігор Тодоров

На зустрічі з радником з політичних питань посольства США в Україні Коліном Клері

На відкритті осінньої Академії НАТО в листопаді 2008 р.: Генеральний консул Чеської республіки в Донецьку Антонін Мургаш, директор Центру інформації та документації НАТО в Києві Мішель Дюре, ректор Донецького національного університету, академік НАН України, Герой України Володимир Шевченко

На зустрічі з заступником Міністра закордонних справ України Костянтином Єлисєєвим

Конференція Атлантичної ради України в Донецьку

Біля Бранденбурзьких воріт

Олександр СОСНІН,
доктор політичних наук, професор

Літо 2008 р. Берлін. Я стою біля Тріумфальної Арки – Бранденбурзьких воріт – Воріт миру, які було збудовано понад 200 років тому. Над воротами височить Квадрига богині миру, яка править колісницею, запряженою чотирма кіньми. Свого часу Наполеонові вона так сподобалася, що він наказав доставити її як трофей до Парижа. За згодою російського царя – переможця французів, у 1814 р. Квадрига повернулася до Берліна й поміняла пальмовий вінок миру на залізний хрест, ставши Богинею перемоги німців. І залізні коні понесли Німеччину у вир двох світових воєн та революцій.

У 1945 р. ворота були чи не єдиною спорудою, яка височіла у завойованому місті, і стали разом із руїнами Рейхстагу – символом перемоги союзних військ над фашистською Німеччиною. Хоча Берлін брали виключно солдати Радянської Армії.

Непорозуміння країн-переможців дозволили Президенту США Трумену в рік мого народження, 1947 року, розпочати політику „стримування" радянського впливу у світі, проголошену британцями (Черчіллем). Німеччині призначалася роль форпосту Заходу в Європі. Америка допомогла їй піднятися з руїн (план Маршалла) та інтегрувати західну частину Німеччини в економічну систему Заходу. Тут, біля Бранденбурзьких воріт 16 липня 1961 р. Джон Кеннеді проголосив знамениті „три фундаментальні умови", які визначили поведінку західних держав у питанні про Берлін: право Заходу бути присутнім у Берліні; право вільного доступу в Берлін; право західних берлінців вирішити власну долю. Саме того року, 13 серпня розпочалося спорудження грат, яке завершилося вже 15 серпня будівництвом знаменитої Берлінської стіни. Вона, як відомо, розділила східну та західну частини світу Німеччини й Берліна. Ворота миру було вмонтовано в споруду.

Бранденбурзькі ворота тривалі роки були символом нерозумно поділеного світу та протистояння наддержав. Лише 22 грудня 1989 р., коли Берлінська стіна, нарешті, була зруйнована, Німеччина возз'єдналася за згоди СРСР, але на умовах Заходу, а Бранденбурзькі ворота стали символом цього возз'єднання.

Стоячи біля Бранденбурзьких воріт, дивлюсь у бік розташованої неподалік величної колони перемоги німців під Седаном. Там напередодні відбувся грандіозний 100-тисячний мітинг на честь приїзду в Берлін тоді кандидата на посаду Президента США Барака Обами. Новий лідер США та світової політики проголошував програму своєї діяльності на посаді Президента. Промова майоріла ліберальними формулами. Мимохідь згадувався Ірак, більше йшлося про Афганістан. Обама підкреслював, що будь-яка війна – зло, але успіх НАТО в Афганістані досить важлива мета США. Однак, і для НАТО – це проба сил за межами Європи. Казав він про війну з тероризмом, про небезпеку, яку той несе. "Ця небезпека реальна та не зменшиться від того, що ми її не помічатимемо, відмовимося від відповідальності боротьби з нею". Головне, на мій погляд, було те, що Обама сказав задовго до нинішньої фінансового-економічної кризи, – Америка недосконала країна і він має намір її вдосконалювати. Обама говорив це не біля Бранденбурзьких воріт як Джон Кеннеді в 1961 році, а дивлячись на пам'ятник Отто фон Бісмарка – залізного канцлера Німеччини, який об'єднав її землі. Можливо, випадково, а можливо ні. Його іміджмейкери все заздалегідь вираховували, отже, не випадково, і це ще збільшить поле для дискусій політологів, тих, хто пояснює плани та кроки 44-го Президента США щодо змін у світі, який глобалізується під впливом його могутньої країни.

Минуло 22 червня – День пам'яті і скорботи, невдовзі – 65-річчя визволення України, а у травні наступного року – 65-річчя Перемоги над фашизмом... Ми ще наллємо по чарці горілки, щоб випити за покоління тих людей, яким випала доля жити в той час і воювати в Другій світовій війні, за всіх загиблих і за тих, хто повернувся з війни живими, врятував і відбудував демократичну Європу. За своїх батьків і дідів; за солдатів, які повернулися в рідні села з медалями Перемоги, за визволення рідної землі та європейських країн. Це вони принесли нам, своїм нащадкам, частину європейської культури на терени нашої землі. Нам разом із перемогою дісталася у спадщину вільна країна, яку сьогодні, на жаль, затягує в коловорот політичного протистояння. А тому нам належить назавжди запам'ятати ціну великої перемоги, усвідомити досвід світової політики, щоб мирно вийти із кризи свого розвитку, щоб не стати європейською країною розбрату в XXI столітті як це було з Німеччиною у XX.

Наш постійний автор, доктор політичних наук, професор Олександр Соснін виступає сьогодні з новою статтею, в якій досліджується сучасне інформаційне суспільство
(див. с. 41)

Оглядаючи контури інформаційного суспільства

Відомо, що кінцевою метою будь-якої загальнолюдської діяльності (загальнозначущої діяльності людини) є забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку суспільства, підпорядкованого цілям покращення як умов життя і праці людини, так і удосконалення її самої.

Прискіпливий аналіз історії людства показує, що силою, яка завжди змушувала людину йти вперед, були егоїстичні бажання панування над природою, що розвивалися в нас із покоління в покоління. Чим сильнішими ставали ці бажання, тим більш досконалі способи винаходили люди для того, щоб задовольнити їх. Людство в своєму розвитку пройшло етапи полювання, збирання, аграрний та індустріальний. Перша епоха разом із аграрною тривала тисячоліття, індустріальна близько трьох століть згенерувала розвиток постіндустріальної, а саме інформаційної епохи, оскільки наприкінці XX ст. перетворила інформацію на самостійний рушійний фактор еволюції людства, на один із найефективніших засобів задоволення суперечливих інтересів людей. (Це, правда, в свою чергу, стимулювало виникнення і розвиток різноманітних інформаційних загроз їх правам та свободам.)

Інформаційна епоха внаслідок цього постійно прискорюваного розвитку, на думку фахівців, триватиме значно менше, її пророкують термін існування не більш як сто років [1]. З цього випливає, що розквіт інформаційного суспільства в основних регіонах світу відбудеться у XXI столітті, і розпочнеться перехід до постінформаційного суспільства. Таким чином, на сучасному етапі розвитку цивілізації, принаймні до 2020 року, в найбільш розвинених регіонах світу відбуватиметься перехід від індустріального до інформаційного суспільства і вирішуватимуться пов'язані з цим проблеми. Цей перехід неминучий, він не настане автоматично незалежно від дій, які здійснює і здійснюватиме людина. Його неминучість полягає в тому, що в людства просто немає іншої альтернативи, яка дозволила б йому не тільки зберегти себе як біологічний вид, а й забезпечити можливість подальшого поступального розвитку суспільства [2].

Як наслідок, уже наприкінці XX століття очевидним стало те, що людство переживає глобальну цивілізаційну кризу й що популяція «Homo sapiens», без перебільшення, досягла певних біосферних кордонів. Криза цивілізації – це криза людського інтелекту, який й породив її, прямий наслідок його нездатності знайти ефективне вирішення ним же породжених глобальних проблем. У модному нині філософському напрямі, який об'єднує прибічників трансгуманізму та який можна вважати навіть світоглядом, сучасна людина розглядається вже не як вершина еволюції, а лише як сходинка у становленні нового виду. Дедалі довшає список недоліків конструкції людського тіла, які не видно простим оком, але дуже знижують надійність і довговічність організму. Урбанізація життя теж стає однією з причин швидкого зростання чисельності людей, які страждають від депресії (від лат. *deprimo* – знижувати, придушувати, гнітити), коли людина відчуває почуття пригніченості, безнадійності, безпорадності, провини. Саме тому людство почало шукати вихід. За різними прогнозами, незабаром генна інженерія, яка дійшла вже до рівня рослин, стане можливою стосовно людини. Нанотехнології теж пророкують досить футуристичні концепції, квантові, наноелектронні, ДНК-комп'ютери, за розрахунками вчених, можуть справді надати людині штучного інтелекту. Якщо це відбудеться, як до цього ставитися? Які права та привілеї йому надати, якщо відмінності між людиною та комп'ютером стануть такими тонкими, що їх буде неможливо розрізнити? Що це означатиме для людської цивілізації? Як ставитися до кіборгів, якщо це наступний етап в людській еволюції? Природно постає питання, наскільки ми можемо себе «підправити» і водночас захистити.

Набирає обертів розвиток генетичного тестування, підвищуючи загрози впливу на здоров'я людини як з боку новітніх медичних технологій, так і досконалості законів щодо захисту персональних даних про особу. Інформація про стан здоров'я все більше починає зберігатися у електронному вигляді, а тому зростають загрози того, що сторонні особи можуть безперешкодно отримати до неї доступ через технічні канали й скористатися нею в будь-яких протиправних діях.

Проблеми, які ми сьогодні бачимо перед собою, виникли не вчора. Індустріальний етап розвитку людства поставив перед ним чимало глобальних проблем, серед яких найважливішу роль відіграють проблеми війни, охорони навколишнього середовища, енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, ліквідація небезпечних хвороб. Цей комплекс проблем фактично зводиться до однієї проблеми – виживання цивілізації та подальшого її розвитку, суть якої полягає в тому, що вирішення соціально-економічних, політичних та інших проблем суспільства

неможливе без прискорення соціального, економічного й науково-технічного прогресу, але при цьому в результаті впливу людини на природу починається необоротне руйнування самих умов існування цивілізації. Це наслідки наших розбіжностей і відставання від західної цивілізації і культурного конфлікту з нею впродовж століть. Страждаємо ми сьогодні й від нездатності охопити комплексно всю сукупність проблем, зрозуміти зв'язки та взаємодії техногенних і соціально-політичних процесів, які відбуваються в нашій сегментованій свідомості, за умов, коли людство, впровадивши глобальні інфраструктурні мережі транспорту та зв'язку, стало інтегрованим, взаємопов'язаним і повністю взаємозалежним. Егоїстичні прояви людей, які завжди були рушійною силою цивілізації, сьогодні набули нової якості – стали глобальними, зв'язавши всіх нас замкненою

системою взаємовідносин. Цілісність сучасного світу як співтовариства забезпечується, поруч із іншими факторами, інтенсивним обміном інформацією, і призупинення перетоку глобальних інформаційних потоків навіть на короткий час може викликати в світі не меншу кризу, ніж розрив міжнародних економічних зв'язків.

Дедалі більше суспільство усвідомлює, що змінюється основна субстанція економіки – головною стають знання, інформація і власно «людина, яка пізнає», на яких все більше базуються всі галузі світового господарства. При цьому найбільш цінними стають знання, оформлені у вигляді інтелектуальної власності, що охороняються законом. Очевидно, що країни, які не спроможні створити умови для обігу інтелектуальної власності, будуть приречені на залежність від розвинених країн, які сконцентрували глобальний інтелектуальний потенціал. Права на результати інтелектуальної діяльності – одне з найбільш суперечливих питань у сфері власності. Особливої актуальності вивчення інтелектуальної власності набув економічний аспект у зв'язку з гаслами щодо переходу до інноваційного типу розвитку.

Використання правових механізмів захисту інтелектуальної власності вже не поступається за своєю значимістю самій розробці нових технологій. Саме тому дослідження взаємодії правових і економічних аспектів стало дуже важливим кроком при оцінці сучасних шляхів інноваційного розвитку, особливо вивчення економічної природи інтелектуальної власності. І хоча потреба в забезпеченні прав творців інновацій існувала на всіх етапах науково-технічного прогресу, взаємодія права з економічною теорією на сьогодні залишається слабко розробленим науковим напрямом. Серед труднощів дослідження проблеми – її пригранічний характер у рамках самих економічних теорій на стику трьох гілок наукових концепцій: власності, науково-технічного прогресу і інституціоналізму, в тісному переплетенні із юридичними дисциплінами та традиціями розвитку суспільства.

Розвиток нових технологій, насамперед, інформаційних, де немає матеріально-речовинної субстанції, власне кажучи дестабілізує традиційну систему авторських прав, а поширення Інтернету взагалі створює принципово нові проблеми – економічні, правові, технологічні. Правовий захист часто не встигає за прискоренням інноваційних процесів і навіть може ввійти в суперечність з інтересами як творця нового продукту (несанкціоноване копіювання), так і споживача (використання фальшивих брендів і т. п.).

Інноваційний розвиток ускладнив процес взаємопроникнення економіки і права – і не тільки на практиці, але й у теорії, і вимагає більш тісного співробітництва економістів, юристів, розроблювачів нових технологій для їх впровадження як у власній країні, так і в інших. Саме тому власність треба розглядати як самостійний політико-соціальний та економічний інститути, що активно впливають на інноваційний процес, а не тільки на систему правових норм.

На тлі експансії знань, інформації та інформаційно-комунікаційних мереж виникло нове структуроване поняття «інформаційний простір». Цей термін був привнесений у науковий обіг лексикою формування теорій інформаційного суспільства, глобалізації (порівняємо: «кіберпростір», «віртуальний, правовий, культурний» простір тощо); як наукова дефініція для відображення процесів розбудови нової стратегії в сфері комунікацій та міжнародного спілкування, котра уособлювалась у підтримці вільного потоку інформації та незалежності засобів масової інформації в контексті розвитку суспільства й використання новітніх інфраструктурних інформаційно-комунікаційних технологій, вперше атрибутований в 1993 році [3].

Розвиток суспільства вимагає їх уніфікації, що в свою чергу, надає можливість індустріальним державам посилювати політичну, економічну та військову перевагу за рахунок лідерства в інформатизації та в принципі здійснювати глобальний інформаційний контроль над світом – нав'язувати свої соціокультурні стандарти й правила, впроваджувати нову ідеологію управління, приймати управлінські рішення та вирішувати їх на тому рівні, який забезпечує найбільш кваліфіковану й ефективну її реалізацію, висуваючи на перший план принцип субсидіарності управління.

Базовими поняттями сучасності наукового знання стають дефініції «людина інформаційна», «інформаційна потреба», «інформаційний інтерес», «інформаційна мотивація поведінки», «інформаційний стан» людини та суспільства. Вимогою сьогодення стає те, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права на інформацію, кожний має право на захист своїх прав та інтересів в інформаційній сфері. Рівень розвитку інформаційних потреб і інтересів і рівень їх задоволення в контексті розвитку матеріального та духовного виробництва, політичної та духовної культури соціуму все більше обумовлюють його інформаційні потреби і дедалі більше стають духовною потребою нового суспільства, яке називають інформаційним. Цей термін дедалі більше набуває офіційного статусу, широко використовується не тільки в засобах масової інформації та суспільствознавчій літературі, а й в офіційних документах урядових і міжнародних організацій.

Особливості інформації як нематеріального об'єкта економіки змінює характер дії основного економічного закону – закону дефіциту благ. Якщо під час продажу матеріального об'єкта право власності на нього переходить до покупця, то у випадку продажу ідеї продавець залишається її власником і

може продавати її знову й знову. При цьому корисність знання не зменшується від багаторазовості його використання. Крім того, обіг об'єктів інтелектуальної власності за своїми властивостями багато в чому відрізняється від обігу матеріальних об'єктів у часі та у просторі.

Для використання нематеріальних об'єктів не потрібне фізичне володіння ідеєю. Об'єктом обороту стає кожний окремий акт використання, для якого не треба виготовляти щось нове. На відміну від матеріальних об'єктів природні властивості нематеріальних об'єктів у процесі їх використання не втрачаються. Розрахунок проводиться за кожний акт використання. Це наводить на міркування про правильність вибору науково-технічної стратегії в нашій країні.

І, нарешті, якщо товарні операції з матеріальними об'єктами будуються на основі права власності, то для нематеріальних об'єктів ця основа непридатна. Класичний договір купівлі-продажу не може повною мірою застосовуватися до об'єктів інтелектуальної власності. Правовласник, надаючи можливість використання подібного об'єкта третій особі, зберігає таку саму можливість і за собою. Тому для введення в торговельний обіг нематеріальних об'єктів необхідний інший інструментарій – інформаційне – авторське й патентне право. Саме тому попит на технологічні інновації залишається у нас дуже низьким. Тема інтелектуальної власності як економічного фактора взагалі відсутня у працях, присвячених аналізу нашої інноваційної діяльності. У цьому сенсі основне завдання сьогодення полягає не в створенні якихось нових принципів і підходів до інформатизації суспільства, а в розробці конкретної реалізованої системи заходів і послідовності їхнього здійснення, визначенні розмірів і форм державної правової, політичної, фінансової та адміністративно-організаційної підтримки, покликаної забезпечити виконання наміченого. Така програма має розроблятися на державному рівні, містити масштабний регіональний компонент, а краще – доповнюватися регіональними програмами інформатизації. При їх розробці необхідно взяти до уваги два важливих концептуальних моменти.

По-перше, традиційні галузі господарства в ході інформатизації суспільства не руйнуватимуть і вони не зникнуть (нам потрібно вдягатися, будувати будинки, дороги, робити зброю і т.п.), вони технічно та організаційно перетворюються, підвищуючи рівень автоматизації, стають більш наукомісткими, скорочуючи кількість працівників, не зменшують обсяги випуску продукції. Розповсюджена теза про те, що ми повинні перестати бути ресурсо-видобувною країною і стати суспільством високих технологій, не слід сприймати як протиставлення різних секторів економіки.

По-друге, необхідно постійно враховувати, що, доганяючи, повторюючи і запозичаючи, наздогнати, а тим паче вирватися вперед, неможливо. Спираючись на науку, на її фундаментальні досягнення, необхідно ставити за мету і намічати параметри, які перевершують уже досягнуті в світі. Економіка, заснована на знанні, ще настільки молода, що ми бачимо тільки перші проблиски її віддалених наслідків. Сьогодні ми використовуємо інформаційні технології, щоб поліпшити, прискорити, здешевити те, що ми в принципі мали раніше. Завтра можуть з'явитися і, напевно, з'являться процеси і вироби, яких ми ніколи не знали.

Основними цілями національного інформаційного законодавства стають:

– створення правових основ для побудови інформаційного суспільства;

– забезпечення та захист конституційних прав і свобод людини в інформаційній сфері;

– забезпечення інформаційної безпеки людини, суспільства та держави;

– сприяння розвитку системи інформаційних ресурсів, створенню розвиненої інформаційної інфраструктури, підвищенню ефективності підприємницької діяльності в інформаційній сфері;

– створення правових умов для ефективної конкуренції на ринку інформаційних послуг і робіт;

– створення правових умов для ефективного інформаційного забезпечення фізичних і юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

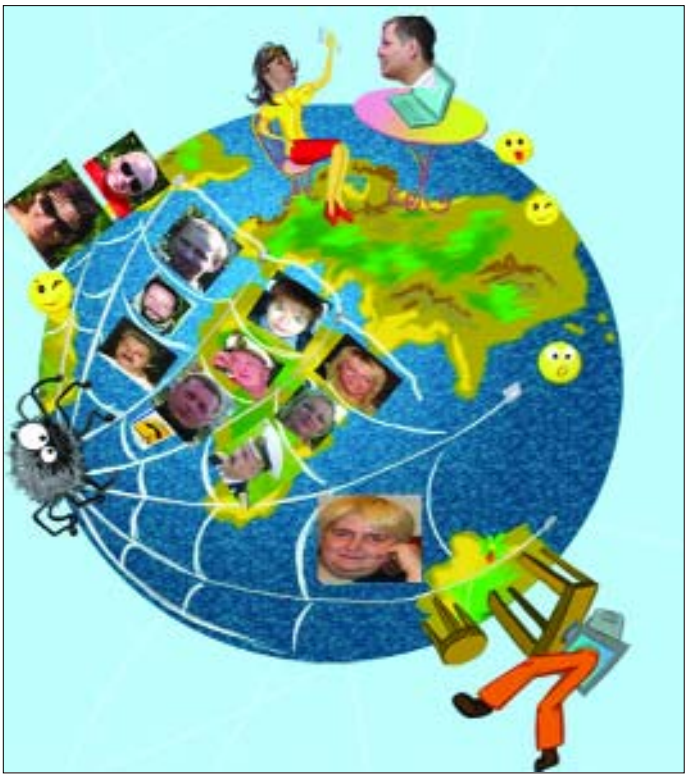
– забезпечення правової підтримки й захисту національного виробника інформаційних продуктів та інформаційних технологій;

– гармонізація з міжнародним законодавством в інформаційній сфері.

Інформаційне законодавство має базуватися на наступних основних принципах:

– забезпечення свободи одержання та поширення інформації для всіх суб'єктів інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин;

– забезпечення доступності, вірогідності, повноти та своєчасності інформації;

– встановлення балансу прав і законних інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності;

– визнання інформації об'єктом цивільних правовідносин;

– обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону;

– забезпечення обов'язковості публікації суспільно важливої інформації;

– забезпечення мінімізації негативного інформаційного впливу та негативних наслідків функціонування інформаційних технологій;

– недопущення несанкціонованого поширення, використання та знищення інформації;

– гармонізація національного інформаційного законодавства з міжнародним законодавством і законодавством інших країн.

Відомо, що проблему цілісності знань, як домінанти нової парадигми розвитку, розв'язує гармонія відносин людини з природним середовищем. Сьогодні вона вибудовується лише на основі синергетичних поглядів на світ розвитку науки й складних систем, що розвиваються як природні, технічні та соціально-гуманітарні. Сьогодні, як ніколи, потрібний цілісний трансдисциплінарний погляд на світ, причому, на рівні свідомості більшості громадян, інакше в суспільстві не виникне когерентного розуміння глобальних проблем і способів їх вирішення. Синергетика або теорія самоорганізації — це міждисциплінарний напрям науки, нова холистична вже досить розвинена методологія пізнання світу. Вона свідчить, що соціальний досвід передається системою освітніх інститутів, які орієнтовані на стереотипи лінійного, стабільного розвитку в минулому, а сьогодення, ситуація в світі вимагає введення превентивного навчання людини принципам життя в нестійкому і нелінійному світі, де тимчасові масштаби ілюзорні й люди мають навчитися жити в динамічному хаосі, осягаючи його закони і закони самоорганізації. Додамо, що, на наш погляд, для таких змін стратегії розвитку Україні відпущена лише виключно коротка мить історії.

Усім нам потрібне нове бачення світу, розуміння особистої відповідальності за його долю, але особливо гостро час вимагає цього від управлінців, оскільки нові технології та інноваційні продукти почали стимулювати всю систему споживання країн, додаючи імпульс розвитку секторові попиту та пропозиції. Відомо, що чим більше інноваційних товарів споживає ринок, тим активніше заощаджуються природні ресурси, які не відновлюються. Це сутність загальної стратегії нової інноваційної економії: «щоб більше споживати, потрібно раціонально заощаджувати», що можна досягти виключно завдяки інноваційним технологіям. Саме тому виявляти професіоналів, шукати та знаходити їх, створювати для них умови для інноваційного вирішення проблем нашого суспільства на основі доброякісної змістовної інформації із загальносвітових джерел, стає головною турботою влади. Тобто сьогодні успіх держави значною мірою залежить від кадрової політики, здатності залучити до державних справ компетентних фахівців, спроможних сприймати та аналізувати ситуацію в широкому сегменті діяльності, приймати адекватні управлінські рішення в процесі постійно змінюваних впливів різноманітних факторів. І саме тому суспільство починає із своїх глибин виводити на поверхню новий тип керівників і лідерів влади. Є сподівання, що їм буде притаманний інтелект як освітній синтез багатьох знань і інформації, величезна сила духу, фундаментальні соціокультурні цінності... Цього, зокрема, вимагає сьогодні необхідність системного підходу до розвитку структур електронного уряду офіційно визнаного прийняттям законів і урядових програм. Зокрема, оглядаючи проблему створення електронного уряду, про який сьогодні ведеться багато розмов, як перетинання інтересів різних сфер життєдіяльності суспільства (див. рис. 1), слід визначити, що це не така проста проблема, яка вимагає спочатку сформувати уявлення про спосіб мислення в державних організаціях. Він лежить в основі системного підходу до управління суспільством, і лише потім впроваджувати відповідні методи й інструменти новітніх комунікаційних технологій для аналізу й реінжинірингу адміністративних процесів. Пошук оптимальних рішень із позицій для країни і для окремих органів державного управління, вимагатиме інноваційних підходів до реформування державного управління.

Рис. 1. Електронний уряд на перетині різних сфер

Підсумовуючи, можна сказати, що оглядаючи контури суспільства, яке виникає на наших очах, головне питання полягає в тому, щоб інформація та інформаційні ресурси, які отримані нами в процесах навчання, збирання інформації та формуванні бази освіти, були створені та упорядковані на принципах системного підходу, досить добре відображали не тільки проблематику сфери, а й сталі принципи управління інформаційними процесами і ресурсами держави в органах управління, і, безумовно, мали якісну оцінку заходів безпеки їх розповсюдження.

Олександр СОСНІН,
доктор політичних наук, професор

Список використаної літератури

1. Юсупов Р.М., Заболотский В.П. Научно-методологические основи информатизации. – СПб.: Наука, – 2000. – 455 с. – 69 ил.

2. Тоффлер Э. Третья волна. – М.: АСТ, 1999. (Классическая философская мысль).

3. Конова Е.И. Международные организации в определении тенденций современной информационной политики. Журналистика в 2001 роду. СМИ и вызовы нового века: Тезисы научно-практической конференции: В 11 ч.– Ч. 4.– С. 18.

Угро-фінський чинник

Україна має враховувати та використовувати фінно-угорський вимір у політиці своїх сусідів

Дмитро ЛЕВУСЬ,
директор Центру суспільних досліджень
“Український меридіан”

Спільне свято

Минулого року в Києві пройшло святкування Міжнародного Дня фінно-угорських народів. Це майже 25 мільйонів людей, які розмовляють фінно-угорськими мовами уральської мовної сім’ї[1]. Їхній світ розірваний територіально й дуже різноманітний у цивілізаційному та навіть ментальному розумінні. Він не становить такої єдності як, скажімо, латинський, який об’єднує значну частину країн Західної Європи та Латинську Америку, утворюючи спільний мовний, ментальний та релігійний простори. Не можна порівнювати його зі спільнотою на кшталт романо-германської або ісламської цивілізацій. Навіть така спільнота, як слов’яни на тлі Фінно-угорського світу виглядає суцільним масивом (принаймні територіально). Та це саме той випадок, коли абстракція та нематеріальність разом з існуванням у вигляді розпорошеності, натяків та окремих рис, навпаки, доводить реальність явища. І останнім часом фінно-угорський світ стає більше, ніж натяком або культурологічним феноменом. Напевно, не буде перебільшенням сказати, що ми спостерігаємо формування нового фактора у європейській політиці. Фактора, пов’язаного з черговим злетом національної свідомості цих народів та перетворенням простої цікавості європейців до їхніх фолькмотивів на розуміння у політиків можливості перетворити культурологію на політичний козир.

Українське святкування (уперше такий День відзначався в 1928 році тільки у Фінляндії) підтверджує думку про появу фінно-угорського чинника в європейській політиці. Практично вперше разом зібралися Київське товариство культури народів фінно-пермської групи, Київське естонське товариство культури, Київське товариство угорців та Посли трьох фінно-угорських країн – Естонії, Угорщини та Фінляндії. Посол Королівства Норвегія сприяв проведенню заходу, адже походить з місць, де мешкають фінно-угри саамі та квени й де „фінно-угорський фактор” досить відчутний.

Світ проживання

Фінно-угорські народи спромоглися створити лише три держави. І навіть ці острівці – Угорщина, Естонія, Фінляндія – значно відрізняються одне від одного, хоча й належать до західного світу. Давня традиція власної державності притаманна центральноєвропейській Угорщині. В Естонії цей досвід найменший. Фінляндія здолала шлях кривавих воєн за незалежність та балансування між головними геополітичними гравцями. Всі інші існують хіба що з різноманітними формами автономій. Цілковита більшість фінно-угрів мешкає у Росії. Північні саамі розпорошені між Норвегією, Фінляндією, Швецією та Росією. Сучасні фінно-угри значно відрізняються одне від одного навіть за расою. Наприклад, зауральські ханти і мансі мають монголоїдні риси, фіни та естонці типові біляві європейці.

Не зрозуміють один одного і представники різних мовних груп фінно-угрів, яких орієнтовно налічується до 24-х. Скажімо, така офіційно визнана національність, як „мордва” існує у вигляді двох етнічних спільнот – ерзя і мокша із двома самостійними літературними мовами та різною матеріальною культурою. Ані фахівці, ані самі представники цих людських утворень не дійшли згоди – чим є: окремими народами чи субетносами однієї національності. Невизначеною є ситуація із сету, які на думку одних фахівців є естонцями, що відрізняються від усього естонського лютеранського загалу православним сповіданням, інші ж вважають їх окремим народом. Чи, скажімо, чанго – проживаючи у Румунії, розмовляють угорською, мають власну національну самосвідомість, але там їх не вважають окремим народом. Існують квени, які живуть у Норвегії та говорять старофінською. Мова саамів давно вже розпалася на кілька окремих діалектів, які дедалі більше набувають (ба, навіть набули) рис офіційно визнаних самостійних мов.

Господарство фінно-угрів зазвичай аграрне та близьке до природи. За великим рахунком, це стосується й державників угорців, фінів та естонців, й зникаючих балтійських лівів, водян та іжорців, а також їх поволзьких та уральських родичів. Самодійські народи: ненці, енці, нганасани та селькупи разом із уграми мансі та хантами майстерно пристосувалися до умов життя на півночі й у тайзі. У східних фінно-угрів близькість до природи зумовила й тривале збереження язичницьких вірувань. Крім екзотичних на європейський погляд самодійців, хантів та мансі, значною мірою це стосується таких класичних фінно-угрів, як, наприклад, поволзьких марійців, язичництво яких наразі переживає свого роду ренесанс. Інші фінно-угри зазвичай хри-

стияни: католики та протестанти-реформати (угорці), лютерани (естонці, фіни та ліви) та православні (цілковита більшість російських фінно-угрів).

Невблаганна статистика

Загалом статистика для фінно-угорських народів у світі є невтішною. З негативної динаміки їхньої чисельності за останні двадцять років випадають нечисленні самодійські народи у РФ. Там сталося абсолютно нелогічне та, на перший погляд, незрозуміле зростання. Про це – нижче.

Деяку динаміку чисельності фінно-угорських народів у світі видно з таблиці, підготовленої естонськими фахівцями. В основному вона містить порівняльні дані для фінно-угорських народів РФ за відомостями переписів 1989 та 2002 років. Щодо інших фінно-угорських народів, у таблиці містяться лише відомості про їхню чисельність та країни проживання та деяка інша довідкова інформація.

Шляхи російських фінно-угрів

Отже таблиця наочно демонструє зниження чисельності абсолютної більшості фінно-угорських народів Росії. До того ж помітним стає зниження чисельності саме більш чисельних народів та тих народів, які мешкають у розвинених частинах Російської Федерації. У європейській частині РФ цей процес відбувається, головним чином, не за рахунок механічного вимирання або еміграції (хоча це також не слід виключати), а через асиміляцію.

Як і для усіх народів колишнього Радянського Союзу, кінець 80-х – початок 90-х рр. минулого століття для угро-фінів Росії став періодом підйому. Зросла активність національних організацій, люди почали цікавитися своєю історією та культурою, вивчалися рідні мови. В ті часи проводилися великі з'їзди та збори письменників та творчої інтелігенції, на яких визначалися „магістральні шляхи" розвитку народів. Однак подальший період скорочення чисельності цих народів на п'яту частину і навіть на третину став жорстокою реалією. У багатьох випадках процес супроводжується зменшенням частки людей, які розмовляють рідною мовою. Тобто молоде покоління залишається представниками свого народу лише номінально. Хоча, звичайно, ситуацію не можна узагальнювати. І практично в кожному випадку існують свої нюанси[2]. Перш за все, „винними" у тому, що відбувається, є економічні проблеми та соціально-політичні перетворення після розвалу радянської влади. Наприклад, в дослідженні фінських експертів, у рамках програми з підтримки культур фінно-угорських народів Росії, зазначається, що за десять років (1990–2000 рр.) сталося зниження випуску книжок Марійським видавництвом зі 120 назв на рік (у тому числі, 40 назв підручників та навчально-методичної літератури марійською мовою) до десяти. Хоча, звичайно, дається взнаки й певна упередженість центральної влади, побоювання сепаратистських тенденцій. Звідси – намагання згорнути національні автономії або хоча б зменшити їхні права. Як це сталося, наприклад, з Комі-Перм'яцьким Автономним округом, який нині став складовою частиною Пермського краю та перестав виступати як суб'єкт фе-

Народ	Чисельність	Зростання або скорочення протягом 1989-2002 рр.	Країни
Угорці	15 000000		Угорщина, Румунія, Словаччина, Австрія, Україна та ін.
Фіни	5 000000		Фінляндія, Швеція, РФ, Естонія та ін.
Естонці	1 000000		Естонія (частина етнографічної групи сету в РФ)
Мордва (ерзя та мокша разом)	843 400	-22%	РФ
Удмурти	636 900	-11%	РФ
Марійці	604 300	-6%	РФ
Комі-зиряни	293 400	-13%	РФ
Комі-перм'яки	125 200	-15%	РФ
Карели	93 300	-27%	РФ
Саамі	55 000 – 100 000		РФ, Швеція, Норвегія, Фінляндія
Ненці	41 300	+21%	РФ
Ханти	28 700	+28%	РФ
Чанго	20 000 – 60 000 (не визнаються офіційним Бухарестом, значна частина є румунізованою, за деякими оцінками є частиною угорського народу разом з іншою групою румунських угорців – секеями)		Румунія
Мансі	11 400	+37%	РФ
Квени	10 000		Норвегія
Вепси	8 200	-33%	РФ
Селькупи	4 200	+16%	РФ
Бесермяни	3 000	1989 не враховувалися	РФ
Нганасани	800	-38%	РФ
Іжорці	700	-12%	РФ
Енці	300	+50%	РФ
Ліви	250		Латвія
Водь	100	1989 р. не враховувалися	РФ

Презентація естонського товариства

Посли Естонії, Фінляндії, Угорщини, Норвегії – на святкуванні Міжнародного Дня фінно-угорських народів

дерації. Тим паче, що на тлі складної демографічної ситуації для слов'янського населення РФ, фінно-угри Поволжя та Північно-Західного регіону можуть розглядатися як надійне джерело для поповнення чисельності „титульної нації", як це було протягом усієї російської історії. Наприклад, Мордовія, маючи третину корінного населення, розглядається у спеціальній федеральній програмі як територія, куди спрямовуються потоки „співвітчизників" із колишнього СРСР. Зрозуміло, що навіть незначний перекіс у міжетнічному балансі погіршить і без того складну ситуацію для ерзян та мокшан. Раніше фінно-угорські народи могли виправляти ситуацію за рахунок внутрішнього резерву, рідного ландшафту та системи господарювання. У глобалізованому ж світі резерву не залишилося.

Економіка стає визначальним фактором, а близькість до розвинених центрів пришвидшує процес асиміляції як через об'єктивні (відтік працездатного населення) так і суб'єктивні фактори (перехід на ринкові механізми знищив систему підтримки національної культури). Унікальність народів, що зникають, потребує підтримки не пов'язаної з ринковою економікою. Частковим підтвердженням тези „гроші вирішують усе" в сучасному світі, є стрімке зростання чисельності самодійських народів Півночі, які раніше стабільно вимирали. Транснаціональні корпорації, що видобувають тут газ та нафту, вимушені вносити деяку компенсацію корінному населенню. І бути, скажімо, хантом стало вигідно! Почалося повальне повернення до лав північних угрів та самодійців колишніх слов'ян-метисів. Частково ж теза не підтверджується через те, що вплив держави відчутний і в цьому процесі також. Російському керівництву не здаються страшними сепаратистські тенденції вкрай нечисленних, розпорошених на величезних просторах народів Півночі. А заразом потрібна яскрава вивіска для демонстрації світові, як добре живеться фінно-угорським народам.

Фінно-угри у великій політиці та у великій грі

Фінно-угорський чинник віднедавна став помітним у європейській політиці. Цілком логічно, що Угорщина, Фінляндія та Естонія займаються підтримкою своїх діаспор та громад, розпорошених у світі. Захищаючи та зміцнюючи їхні позиції у світі, вони дбають й про власні інтереси. Також фінно-угорською темою активно займається Росія. Минулого року їй випало проводити Всесвітній Конгрес фінно-угорських народів. Він символічно відбувся у Ханти-Мансійську як продовження саміту Росія–ЄС. Усе цілком логічно з огляду на те, що в Європі інколи на доволі високому рівні пригадують Кремлю недбалість стосовно своїх фінно-угорських громадян. Зокрема, у 2005 році Європейський Парламент прийняв декларацію про порушення прав людини в Марій Ел[3].

Якщо Фінляндія традиційно є центром фінно-угристики й завжди провадила програми з підтримки споріднених народностей, то поява у цій площині Естонії та Угорщини є новим явищем. Звичайно, що Естонія є більш активною, оскільки у неї, як маленької, нещодавно відновленої держави не надто багато важелів впливу на міжнародну ситуацію. Тим паче, через те, що значна частина фінно-угрів зосереджена у Росії, політика Естонії в цьому напрямі стає, водночас й політикою балтійської країни стосовно свого сусіда. Водночас, дана тема в естонському виконанні стосовно Росії стає естонською візитною карткою в загальноєвропейській політиці та її суттєвим доповненням. Зокрема, широко відомими та коментованими стали заяви Президента Естонії Т.Ільвеса, які він проголосив під час вже згадуваного 5-го Всесвітнього конгресу фінно-угорських народів у Ханти-Мансійську. Тоді він закликав фінно-угорські народи боротися за незалежність та здобути її, як це зробили естонці. Борючись між собою за право бути „справжньою батьківщиною" для фінно-угрів світу та впливати на сусідів, і Естонія, і Фінляндія, і Росія, і трохи відсторонена Угорщина, справді вимушені впроваджувати у життя Програми з підтримки фінно-угорських народів. Найдієвішою є Фінляндська програма культур фінно-угорських народів Росії. Існує менш масштабна Естонська Програма споріднених народів. Для цих нечисленних людських спільнот, які перебувають у кризовому стані, ці програми стали надійною підтримкою. Зокрема, завдяки Фінляндії, надається допомога у навчанні національним мовам, підтримується видавнича та перекладацька діяльність, відбувається сприяння ЗМІ та музеям. Сотні аспірантів, студентів та викладачів проходять стажування у Фінляндії та беруть участь у міжнародних наукових заходах.

Україна VS Ураїна?

Сьогодні Україна не має контактної зони зі східними та прибалтійськими фінно-уграми. Краєчком вона стикається з частиною фінно-угорського світу у Закарпатті, де проходить кордон з Угорщиною та де компактно мешкає 151 тисяча із 156 тисяч угорців України. Саме ж Закарпаття тісно пов'язане з історією Угорщини, що значною мірою обумовило колорит регіону. У свою чергу, впродовж усієї своєї європейської історії, з моменту приходу приблизно у тисячному році на Дунай угорських (мадярських) племен, Угорщина є відірваною від основного масиву фінно-угорських земель. Її оточують з усіх боків слов'яни, румуни та німці. При

Лунає угорська народна пісня

цьому не сталося якогось поглинання мадяр сусідами. Навпаки, найзахідніші фінно-угри завжди демонстрували здатність до виживання та асиміляції інших етнічних утворень. Це спростовує міф про недержавність та культурну неприваблівість фінно-угорських народів. Саме угорському феномену присвячено кілька сторінок у книжці київського лінгвіста-академіка Ореста Ткаченко „Листи до далекого друга", презентація якої відбулася під час святкування Дня фінно-угорських народів 19 жовтня[4].

Природно, що в Україні Угорщину хвилює становище, в якому перебуває саме угорська громада, всі інші фінно-угорські меншини України цікаві Будапешту лише опосередковано. Угорська політика щодо своїх закордонних співвітчизників традиційно була активною та наступальною. Водночас, тепер ми сміливо можемо сказати, що після вступу до ЄС в Угорщини з'явилися нові козирі для активізації на українському напрямі й поширення свого впливу у Закарпатті шляхом залучення угорської громади до угорського культурного, економічного та політичного просторів. Недарма угорські громадські діячі та офіційні представники, у тому числі й під час святкування Дня фінно-угорських народів, нагадують про необхідність впровадження Україною тестування угорською мовою випускників угорських шкіл Закарпаття і натякають, що в іншому разі Угорщина може звернутися до євроінституцій. Фінно-угорський вимір загалом, у такому випадку, є цікавим для угорців, передовсім, як привід для демонстрації своїх прагнень українській стороні та задля формування власного позитивного іміджу в очах партнерів по Європейському Союзу.

У спадок від СРСР, крім угорців, у нас залишилося кілька фінно-угорських діаспор. Зокрема, естонська. Це близько трьох тисяч чоловік по всій Україні та близько двох сотень у Києві. Вони згуртовані й, що головне, отримують допомогу від Естонії. Хоча слід зазначити, що київські естонці часто-густо скаржаться на непослідовність допомоги з історичної батьківщини. Майже уся увага урядових кіл та громадськості Естонії спрямовується у бік кримських естонців, які там мешкають з другої половини XIX століття. Нині здійснюється кілька культурних програм. На навчання до інститутів Таллінн залучає кримську естонську молодь, направляє до естонських сіл вчителів, які там живуть вахтовим методом протягом року. Пояснити таку увагу можна культурологічним феноменом, оскільки естонська інтелігенція, вихована на літературних творах своїх класиків, які наприкінці XIX століття епічно описали процес переселення частини народу на південь Російської імперії.

Більшість інших фінно-угорських діаспор України не об'єднані. Це зумовлено: слабкістю ментальних традицій до гуртування; відсутністю дієвої допомоги з боку метрополії – Росії фінно-угорським співвітчизникам[5]; значною розпорошеністю фінно-угрів, які походять із РФ територією України, без чітко окреслених регіонів з компактним проживанням (на кшталт Закарпаття для угорців та Криму для естонців України); слабким зв'язком з рідними краями, обумовленим негативними тенденціями на історичній батьківщині. Незважаючи на це, існує доволі дієве Київське товариство культури народів фінно-пермської групи, яке об'єднує представників фінно-угорських народів, що походять із Росії, в багатьох випадках представників другого та навіть третього поколінь українських фінно-угрів. Звичайно, у таких умовах не може йтися про формування повноцінного культурного та громадського життя, але робота, спрямована на збереження пам'яті про національну ідентичність предків та культурницька діяльність здійснюється. Це певною мірою відкриває українцям фінно-угорський світ. Як показує практика, найбільш активними у цій роботі є представники комі та ерзя.

Загалом же статистика по чисельності фінно-угорських народів в Україні, яку дав останній перепис населення, є фантастичною, якщо не сказати казковою. Наприклад, у нас нарахували 235 лівів, представників невеличкого нині народу, який мешкає в латвійській історичній області Курземе. Хоча колись саме завдяки ним з'явилися такі поняття, як Лівонія та Лівонський орден. Цікаво, що у самій Латвії лівів нараховують приблизно стільки ж (до 250). Серед них мовою володіють щось до десятка осіб похилого віку! Або інший приклад, коли мордви (ерзя і мокша) у нас нарахували 9331 особу, а останній перепис радянського періоду (1989 рік) давав число рівно на десять тисяч більше. Подібною до мордви в українській статистиці є ситуація з іншими фінно-угорськими народами. Тобто в багатьох випадках цифра бралася „зі стелі".

Необхідно відзначити, що відкриття світу східних, умовно кажучи, російських фінно-угрів є вкрай необхідним явищем для сучасної України. Річ у тім, що останніми роками у вітчизняному політикумі та масовій свідомості вкоренилися кілька небезпечних міфів про східних фінно-угрів. Що вони, будучи дикунами сплюндрували вдачу українців, які прийшли на терени нинішньої Росії у Середньовіччі. В результаті, сучасні росіяни є насправді не слов'янами, а

нащадками усіляких мордовських, чудських та інших фінно-угорських племен, які сприймаються як одноманітна дикунська чорна хмара, що знаходиться „по той бік добра та зла" порівняно з українським світом. Міф стверджує, що немає нічого спільного між Україною та усілякою мордвою. Мовляв, українці лише конфліктували з підступними фінно-уграми, які сформували Російську імперію. На появу цього міфу вплинули така книга, як „Країна Моксель" Белинського та відсутність досвіду спільного життя з фінно-уграми у галицької інтелігенції. Насправді ж, питання набагато складніше і глибше. Культура та світосприйняття фінно-угрів є повноцінними, немає якогось спільного загалу „чуді". Кожен народ спромігся сформувати своє повноцінне життя та світогляд. Також потребують окремого глибокого дослідження зв'язки між Україною та фінно-угорськими народами Росії. Навіть побіжний погляд на історію тільки українсько-мордовських стосунків переконує в тому, що взаємовплив двох народів та спільне життя має набагато глибше коріння ніж можна уявити. Вплив українського православ'я через українських козаків на службі у московських царів на мордовські землі призвів до формування саме у мордовському середовищі ідеї про необхідність церковної реформи, ідеологом котрої став мордвин патріарх Никон. Перший жіночий монастир на мордовських землях, заснований втікачками від унії у XVII столітті, містив у назві слово Київський... Однак українці контактували не лише з мордовою, про що свідчить поширене українське прізвище Черемис, що є старою назвою марійців. Таких прикладів, які вибудовуються у систему, безліч. Більше того, профінансовані Британією нещодавні масові генетичні дослідження довели, що українці Східної та Центральної України мають багато спільного з мешканцями Європейської Росії, як із фінно-уграми так і зі слов'янами...

Чи вплине „фінно-угорський ренесанс" на Україну?

За великим рахунком, фінно-угорський чинник в Україні навряд чи стане відігравати значну роль у внутрішній політиці. Угорське питання більшою мірою залишиться питанням для двосторонніх відносин. Ймовірно, що Будапешт використовуватиме його як важіль впливу при розбудові наших відносин з Європою. Україна ж може використати свої фінно-угорські громади угорців та естонців при побудові неформальних відносин із їхніми країнами-метрополіями, призвичаюючи європейців до того, що Україна є країною європейського культурно-політичного простору, де є місце всім. Також Україна має приділити увагу фінно-уграм, чия метрополія залишилася в Росії, знову-таки, для формування власного іміджу в ЄС та побудови відносин із фінно-уграми Росії, які безумовно ще переживатимуть свій Ренесанс.

---

[1] *Існує практика розгляду власне фінно-угрів разом із самодійськими народами, які становлять другу гілку уральської мовної сім'ї.*

[2] *Зазначимо, що навіть для більшості росіян із європейської частини РФ, їхня Фінно-Угорщина залишається чимось далеким та несподіваним. Хоча варто проїхати кілька годин електричкою із Санкт-Петербурга, щоб потрапити до „Вепсляндії", де розмовляють вепською. Мало хто замислюється над тим, що ще на початку двадцятого століття іжорська мова в тому самому Петербурзі абсолютно не викликала здивування у перехожих.*

[3] *Зазвичай намагаються порівнювати долю російських фінно-угрів з долею такої меншини Фінляндії, Норвегії, Швеції як саамі, які мають власне самоврядування, про яких піклуються перелічені держави. Насправді ж реалії глобального світу свідчать, що проблеми малих народів є глибинними, а задекларованих державою бажань вкрай недостатньо. Деякі з саамських мов у країнах Скандинавії вже вимерли, сприяння іншим держава не в змозі забезпечити. Так, інарі-саамською у відповідному районі Фінляндії можуть розмовляти лише 10% чиновників, а самою мовою володіють лише 400 осіб похилого віку.*

[4] *Академік Орест Борисович Ткаченко є всесвітньо відомим філологом. Його діяльність з вивчення мов фінно-угорських народів є унікальною, оскільки саме він зумів частково реконструювати мерянську мову, яка вимерла у середньовіччі (була поширеною на території нинішньої Центральної Росії). Книга „Листи до далекого друга" є збіркою листів до ерзянської поетеси Марізь Кемаль, які виходили у газеті „Ерзянь Мастор" у Мордовії і торкалися проблем сьогодення та історії фінно-угорських народів та України.*

5 Взагалі помітна настороженість російської сторони по відношенню до фінно-угорських культурно-просвітницьких організацій укупі з небажанням визнавати їх співвітчизниками.

Житомирський “Гегевальд”, *або* Спроба колонізації українських земель нацистською Німеччиною

Володимир ГІНДА, кандидат історичних наук

Заселення України німецькими селянами з огляду на її природне багатство займало не останнє місце в планах верхівки ІІІ рейху. Згідно з генеральним планом «Ост» тільки до Сибіру передбачалося виселити 65% західноукраїнського населення, а на їх місце заселити німців[1].

Керівництво Німеччини, враховуючи свої історичні традиції, вбачало в таких заходах укріплення сільськогосподарської галузі німецької нації.

Якими мали стати майбутні колонії нацистських селян у своїх висловлюваннях чітко окреслювали А. Гітлер та рейхсфюрер СС Г. Гіммлер.

Перший, торкаючись цієї теми, зазначав: «При заселенні російського простору ми маємо забезпечити «імперських селян» надзвичайно розкішним житлом. Німецькі заклади повинні розміщуватися у величних приміщеннях – губернаторських замках. Навкруги них вирощуватимуть усе необхідне для життя німців. Навколо міста в радіусі 30–40 кілометрів розкинуться німецькі села, які вражатимуть своєю красотою та будуть з’єднані хорошими дорогами. Виникне інший світ, в якому росіянам буде дозволено жити, як їм хочеться, але за однієї умови – панами будемо ми. У випадку повстання нам досить буде скинути кілька бомб на їхні міста й справу буде зроблено»[2].

Дещо по-іншому бачив освоєння східного простору Гіммлер. Він, зокрема, вважаючи, що Схід допоможе зміцнити сільське господарство німецької нації, був одержимий ідеєю створення колоній, заселених озброєними німецькими селянами. Завдання таких поселень рейхсфюрер чітко окреслив у приватній розмові зі своїм особистим лікарем Ф. Керстеном: «Села, заселенні озброєними селянами, стануть основою наших поселень на Сході й одночасно їх захистом, вони будуть фундаментом великої європейської оборонної стіни, яку фюрер збудує після переможного завершення війни... Це буде грандіозній проект, який тільки бачив світ, до того ж зв’язаний з благородним і важливим завданням – захистом західного світу від вторгнення з Азії»[3].

Кожна така колонія, згідно з його задумом, мала включати в себе від 30 до 40 господарств, з наділами в 300 акрів землі залежно від родючості ґрунту. Окрім захисту від експансії з Азії, метою таких заходів також було створення фінансово сильних і незалежних землевласників[4].

Своє бачення колонізації східних земель керівник СС висловив фюреру під час зустрічі з ним 16 липня 1942 р. у командно-польовій ставці «Вервольф» під Вінницею і отримав схвальні відгуки на свою адресу від свого патрона[5], що стало сигналом для початку організації німецьких поселень в Україні.

У планах колонізації України нацисти особливо розраховували на допомогу етнічних німців, які проживали на території СРСР, – так званих фольксдойче. Головним чином така допомога зводилася до виконання управлінських функцій на окупованих територіях і ведення приватного сільського господарства.

Звісно за умов воєнних дій нацистам не доводилося сподіватися на реалізацію даних задумів у повному обсязі, тим паче, що Гіммлер передбачав їх втілення впродовж 20 років. Утім перші спроби в цій царині німецьким керівництвом були зроблені ще в ході німецько-радянської війни, зокрема, влітку 1942 року. За даними історика М. Коваля, нацисти передбачали в період окупації створити низку компактних поселень українських німців у районах «Гегевальд», поблизу Житомира, «Ферстерштадт» між Коростенем і Черняховом та «Вервольф» неподалік Вінниці (тут Коваль допустився неточностей – «Вервольф» це назва командно-польової ставки А. Гітлера, а німецьке поселення носило назву «Келенфельд» і розташовувалося в районі містечка Калинівка. – **Авт.)** [6].

Загалом окупанти передбачали створення колоній фольксдойче поблизу таких великих міст, як Житомир, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Миколаїв, Одеса та в Криму. Між тим вони намагалися переселяти на українські землі не лише українських німців, а й представників інших «нордичних» народів. Так, з жовтня 1942 р. й до кінця окупації в рейхскомісаріаті «Україна» було розселено 369 селян-голландців[7].

Власне перша директива про створення німецьких колоній на території України була видана 19 серпня 1942 р., під грифом «цілком таємно», міністерством Східних територій на чолі з А. Розенбергом і адресувалася рейхскомісару Е. Коху, командуючому СД в Україні та керівнику охоронними військами південного армійського сектора – генералу Фрідеріці. У документі зазначалося: «Виходячи з принципів генеральної німецької політики на Сході, проголошеної фюрером Адольфом Гітлером як генеральний план «Ост» на території рейхскомісаріату «Україна», вже зараз повинні створюватися передумови переселення нордичної раси. Прошу без зволікань надіслати свої міркування: а) які саме райони і зони мають заселятися, б) в якій спосіб вони можуть бути якнайшвидше вивільнені від тубільного населення та передані спеціальним службам для заселення німцями, які покликані закласти основи майбутньої арійської імперії Остготії. З товариським привітом рейхсляйтер Розенберг»[8].

У цьому самому місяці Гіммлер віддав наказ на організації німецького поселення на території між Жи-

томиром та Бердичевом, яке отримало назву «Гегевальд». Колонія створювалася за зразком вже існуючої в Польщі в районі Любліна. Згодом сюди навіть з польського поселення приїздили управлінці[9]. Уповноважений у справах освіти в «Гегевальді» К. Швінгель пояснював даний крок наступним чином: «Рехсфюрер СС зробив усе, щоб не тільки онімечити цих людей, які проживають у колонії, а зробити їх справжніми німецькими селянами. Народні німецькі поселення мали бути форпостами онімечення українського населення»[10].

Прийнявши до уваги дану директиву Е. Кох 15 жовтня 1942 р. надіслав на ім'я очільника Житомирського генерального округу Лайзера розпорядження, за яким німцям у регіоні надавалися в користування сільськогосподарські та інші земельні угіддя, будинки, промислові підприємства. Приналежність до німецької національності встановлював Кох відповідно з застосуванням точного змісту постанов про німецький реєстр, також рейхскомісар вказував, який гебітскомісар мав вести справу про забезпечення прав на майно. Всі справи оформлювалися чітко в адміністративному порядку[11].

На основі цього розпорядження генерал-комісаром Лайзером 16 листопада 1942 р. було видано наказ про створення на території на південь від Житомира, до північної частини Бердичівського гебіту, нового адміністративного округу «Гегевальд», який мав заселюватися виключно фольксдойче[12].

Колонія знаходилася під особистим контролем Гіммлера, який намагався на цій території втілити в життя свої задуми, озвучені ним своєму особистому лікарю. В окрузі навіть була спроба організувати військові загони самооборони селян, як планував рейхсфюрер. Так, німецький історик Майр Бухсвайлер стверджує, що всі чоловіки житомирської колонії мали на руках зброю та були організовані в батальйони[13]. Окрім цього поселення знаходилася на постійному контролі СС. За ним здійснювали ретельний нагляд 272 есесовці[14].

Спочатку «Гегевальд» планувалося створити з 20 селищ у Коростенському районі, де проживали б близько 6500 тис. німців-колоністів[15]. Однак, згодом зупинилися на території між Житомиром та Бердичевом. Вибір на цю місцевість, на нашу думку, впав із кількох причин. По-перше, тут в селі Зарічани (Житомирський район) знаходилася командно-польова ставка Гіммлера «Гегевальд» (саме від неї отримала свою назву німецька колонія. – **Авт.**), що давало можливість керівнику СС тримати під особистим контролем всю роботу з організації округу; по-друге, в даному регіоні значно менший лісовий покров, ніж в Коростенському районі, що зменшувало можливість постійних нападів радянських партизан; по-третє, важливу роль відігравала й безпосередня близькість житомирського та бердичівського військових гарнізонів, які зменшували до мінімуму можливість різноманітних диверсій.

Новий округ в територіальному відношенні на відміну від всіх окупованих земель рейхскомісаріату «Україна» мав власну систему ділення. Зокрема, «Гегевальд», до складу якого ввійшло 29 населених пунктів, ділився на гібітскомісаріати та опорні пункти (області), яких налічувалося чотири. 1) Маєнфельд (центр розташовувався в селі Сінгури), йому підпорядковувалося 6 сіл; 2) Троя (центр село Троянів), в підпорядкуванні знаходилося 9 сіл; 3) Штюц-пункт (центр село Рудне) підпорядковувалося 10 населених пунктів; 4) Ам Хюгель (на жаль, центр дислокації пункту нам встановити не вдалося. – **Авт.**) підпорядковувалося 4 села[16].

На чолі колонії стояв гебітсгауптман (обласний начальник), який підпорядковувався генерал-комісару. На ланку нижче стояли бургомістри, які призначалися особисто Гімлером із переселених фольксдойче та виконували функції місцевої влади[17]. За задумом, бургомістри, окрім адміністративних функцій, виконували також функції військових командирів у своїх селах[18]. В окрузі діяли виключно німецькі закони. Всі накази, розпорядження, що мали відношення до жителів «Гегевальду», направлялися на розгляд гебітсгауптману. Зв'язатися з керівництвом можна було через телефон житомирської міської поліції або військової комендатури[19].

Заселення території «Гегевальду», підготовленої для німців-колоністів, розпочалося після того, як генерал-комісаром Лайзером 25 лютого 1943 р. видав наказ «Про особливе матеріальне і духовне обслуговування фольксдойче». Згідно з документом першочерговому переселенню підлягали німці, яким загрожувала небезпека від місцевого населення. Причому Лайзер вказував, що досягти мети виховання фольксдойче в німецькому дусі можна лише за умови їх переселення в одне місце. Залишати східних німців на старих місцях проживання генерал-комісар не рекомендував, тим, хто хотів залишитися, дозволялося це лише у виняткових випадках і за умови, що місцеві гебітскомісари забезпечать таким сім'ям безпеку, а також навчання дітей в німецьких школах. Допомогу при переселенні мали надавати гебітскомісари, з території яких проводилося виселення[20].

Взяття окупованого колгоспу «під опіку» німецького вермахту, серпень 1941 р.

Через рік після створення «Гегевальда» Лайзерс видав розпорядження від 23 вересня 1943 р. про створення наступної колонії українських німців «Ферстерштадт» з центром у Черняхові. До її складу ввійшли райони: Черняхівський (з селами Щеніїв, Забріддя, Городище, Вишпіль, Людмилівка, Ланок, Верболіз, Іванків, Вільськ, Щербини, Краснище), Володар-Волинський, (Олександрівка, Іванівка) Червоноармійський, частина Новоград-Волинського, Довбишивського, Коростенського (Кам'яний Брід, Рудня Фасова, Краснецька колонія, Федорівська колонія, Березівка, Давидівка, Дворище, Рогівка, Свидя, Видибор, Коростелівка, Бражанка, Салець) і Потіївського (тепер Радомишльський район. – **Авт.**)[21].

Гебітсгауптманом цього округу був призначений оберфюрер СС Чімтке[22].

Нова колонія була значно більшою від попередньої. Протяжність «Ферстерштадту» з півдня на північ досягала понад 90 квадратних км, тоді як територія «Гегевальду» сягала 45 км. Таким чином з півдня на північ від Бердичева через Житомир до Коростеня знаходилася територія площею в 6750 квадратних км, в яку включалися повністю або частково 9 районів, де проживало майже триста тисяч селян, що становило четверту частину населення області[23].

Карл Швінгель у своєму звіті писав, що завдяки створенню німецьких колоній на Житомирщині були врятовані від занепаду приблизно 30 тис. німців[24].

Жителі сіл, які потрапляли під юрисдикцію округів за планами Е. Коха і Лайзера підлягали повному або частковому виселенню, а їх земля переходила у власність німецьких колоністів.

На виставці «Будівництво та планування на Сході» рейхсфюрер СС Генріх Гіммлер як рейхскомісар зі зміцнення німецької народності демонструє Рудольфу Гессу проект поселення на завойованих територіях

Насильне переселення українських селян розпочалося з кінця 1942 року і тривало до осені 1943 р. За цей проміжок часу з вище згаданих районів було переселено та відібрано майно більш ніж у десяти тисяч селянських господарств. Лише в Черняхівському районі 5,5 тис., Володар-Волинському – 1798[25].

Місцеве населення направлялося для проживання в Київську та Дніпропетровську області. Наприклад, з села Сінгури, Житомирського району, у жовтні 1942 р. у примусовому порядку було виселено 120 господарств у Дніпропетровську область, а в березні 1943 р. 42 господарства в Київську. З села Піски, цього самого району, в листопаді 1942 р. переселили в Дніпропетровську область 82 господарства, а в квітні 1943 р. ще 15 – у Київську[26]. У звільнені від українського населення будинки заселялися фольксдойче. Співвідношення німців і корінного населення тут становило 1:3[27].

Такі операції окупанти проводили таємно та без попередження. Сам процес проходив наступним чином: як правило, на світанку село оточували збройними загонами німецької поліції. Німецький комендант у супроводі охорони заходив у двори, які підлягали виселенню, і наказував негайно звільняти садиби. З собою дозволяли брати тільки найнеобхідніші речі та одну підводу, запряжену коровою. Коней заборонялося забирати, враховуючи їх необхідність при обробітці землі. На таку підводу селяни не завжди могли посадити дітей чи людей похилого віку, не кажучи вже про речі. До 10-ї години ранку сім'я мала залишити своє помешкання, хто не встигав, ризикував бути жорстоко покараний німцями. Тільки в селі Сингурі за несвоєчасне звільнення садиби та спробу взяти з собою більше дозволеного майна селяни: Т. Базносюк, Д. Кошлецький, І. Трохимець були побиті німцями та вигнані за село[28].

Відразу після виселення українців заселялися німці-колоністи. Ще до приїзду було вирішено, де хто проживатиме. На воротях звільнених садиб комендант, керуючий переселенням, писав крейдою прізвище сім'ї , що мала проживати в будинку. Згідно з задумом кожний фольксдойче, заїжджаючи в двір, ставав власником всього рухомого і нерухомого майна. Свідки розповідали, що траплялися випадки, коли в окремих будинках навіть ще топилися печі, в яких німці знаходили собі готовий гарячий обід[29].

Слід зазначити, що переселення фольксдойче проводилося не тільки з України, а й Білорусі та Кавказу, що спричиняло окупантам певні труднощі при транспортуванні. Значна частина таких колоністів були діти й люди похилого віку, які не могли належним чином господарювати на нових місцях. Унтерштурфюрер СС Даннер наголошував, що переселення таких німців слід призупинити. Він, зокрема, в своєму повідомленні від 21 квітня 1943 р. зазначав наступне: «На вокзал Калинівки прибув ешелон фольксдойче в кількості 6 тис. чоловік. Із шести тисяч розмовляють німецькою тільки 400 чоловік. Інші взагалі не викликають довіри. Причому багато дітей і стариків, які не в змозі виконувати тяжку роботу. Вважаю, що подальше переселення проводити поки що не слід»[30]. Також на цю проблему звертав увагу Розенберга і Коха, на нараді в Вінниці 17 червня 1943 р., начальник відділу продовольства при генерал-комісарі в Житомирі К. Йогнігк. У своїй доповіді він зазначав: «Розселення німців наштовхується на труднощі, так одна частина сімей є працеспроможною, а інша ні»[31].

Нерідко переселенці в своїх нових господарствах знаходили умови проживання набагато гірші від попередніх, що також спричиняло труднощі. Генерал-комісар Лайзерс у своєму звіті за травень 1942 р., передбачаючи такі проблеми, пропонував переселяти німців з попередніх місць лише тоді, коли на новому місці їх чекають умови життя кращі за попередні. Щоб хоч якось вирішити цю проблему, окупанти забороняли українським селянам під час виселення забирати з собою майно, худобу, запаси продуктів харчування і кращий

одяг, які ставали власністю фольксдойче[32].

Кожний німець, який оселився в округах «Гегевальд» і «Форстерштадт», одержував пересічно на своє господарство 20 га орної землі, не рахуючи лугів та інших угідь[33].

Розуміючи, що фольксдойче тривалий час жили при комуністичній системі й, відповідно, піддавалися більшовицькій ідеологічній обробці, німці намагалися перевиховати молодь на націонал-соціалістичних засадах. Спеціально з цією метою в колоніях намагалися налагодити освітнє життя за німецьким зразком. Згідно з даними уповноваженого в справах освіти в «Гегевальді» К. Швінгля, в колонії перебувало 2100 дітей, які мали ходити до школи. Загалом вони становили 56 класів. Також уповноважений відзначав, що в окрузі не вистачає вчителів та обслуговуючого персоналу. Ті ж вчителі, що були, мали слабкі методичні знання[34].

Намагаючись вирішити проблему з відсутністю кваліфікованих освітян нацисти неодноразово організовували в німецьких колоніях курси перекваліфікації. Так, у «Гегевальді» їх було проведено двічі (за активної підтримки її керівника оберфюрера СС Юнгнуца і Швінгеля)[35].

Вчителі на відповідних курсах піддавалися сильній ідеологічній обробці. Ось план одного з таких заходів, запропонованого учителям на курсах у «Гегевальді», на тему «Де стоїть німець, там стоїть вірність». Першим передбачався виступ начальника табору, потім загальний спів пісні «Німеччина – святе слово», після чого кілька учителів мали зачитати підготовлені реферати про видатних німецьких діячів і наприкінці учасникам читалася лекція про всезагальну віру в фюрера та німецький народ[36].

Утім потрібно зазначити, що заходи окупантів як у сфері освіти, так і в організації «Гегевальду», не мали такого успіху, на який розраховували німці. В основному, через суту організаційні моменти та несприятливу для Вермахта обстановку на фронті. Власне саме через провал німецьких військ під Сталінградом облаштування колонії певною мірою втратило інтерес Гіммлера.

Бункер «Гегевальд» («Заповідний ліс») рейхсфюрера СС Генріха Гіммлера під Житомиром – одна з трьох підземних ставок для вищих чинів вермахту на території України. Знаходиться на місці селища Гуйва. Резиденція була огороджена від зовнішнього світу трьома тисячами метрів колючого дроту. Загальну територію ставки – 1,2 тис. квадратних метрів – замаскували згори насадженням дерев, горіхових кущів, дерном

Отже, німецьке керівництво в окупованій Україні з метою колонізації відповідних територій організовувало поселення німецьких селян-фольксдойче. Створення таких колоній передбачало ведення приватного сільського господарства за німецьким зразком. Окрім цього, за задумом нацистської партійної верхівки дані утворення в майбутньому мали стати своєрідною захисною стіною між Азійським світом та Європою. Саме одна з таких експериментальних колоній восени 1942 р., з ініціативи Гіммлера, була створена на Житомирщині.

---

[1] *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж–Нью-Йорк–Львів, 1993. – с.246.*
[2] *Пикер Г. Застольные разговоры Гитлера. – Смоленск, 1997. – с.36–37.*
[3] *Керстен Ф. Пять лет рядом с Гиммлером. Воспоминания личного врача 1940–1945. – М., 2004. – с.177.*
[4] *Там само. – с.178.*
[5] *Там само. – с.176.*
[6] *Коваль М. Україна у Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.). – К., 1999. – с.133.*
[7] *Іванов О. Іваньков І. Політика нацистського режиму стосовно етнічних німців України // Український історичний журнл. – 2005. – №3. – С.88.*
[8] *Шмуневський Г. Житомирський Wervolf залізного Генріха // Комсомольська зірка. – 14 грудня. – 1989.*
[9] *Wendy Lower. Nazi Empire – Buildinh and the Holocaust in Ukraine. The University of North Carolina Press. – 2005. – S.163.*
[10] *Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВОУ). – Ф.3676. – Оп.4. – Спр.43. – Арк.1–2.*
[11] *ЦДАВОУ. – Ф.4620. – Оп.3. – Спр.262. – Арк.15–16.*
[12] *Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО). – Ф.1151. – Оп. 1. – Спр.42. – Арк.31.*
[13] *Buchsweiler M. Volksdeutsche in der Ukraine am Vorabend und Beginn des Zweiten Weltkriegs ein Fall dopplter Loyalitat? – 1. Aufl. – Gerlinger? 1984. – S.335, 336.*
[14] *Wendy Lower. Nazi Empire – Buildinh and the Holocaust in Ukraine. The University of North Carolina Press. – 2005. – S.164.*
[15] *Іванов О. Іваньков І. Вказана праця. – С.88.*
[16] *ЦДАВОУ – Ф.3676. – Оп.4. – Спр.43. – Арк.7.*
[17] *ЦДАВОУ. – Ф.4620. – Оп.3. Спр.264. – Арк.68.*
[18] *Керстен Ф. Пять лет рядом с Гиммлером. Воспоминания личного врача 1940–1945. – М., 2004. – с.179.*
[19] *ЦДАВОУ. – Ф.4620. – Оп.3. – Спр.264. –Арк.69.*
[20] *Там само. – Спр.262. – Арк.17–18.*
[21] *ДАЖО. – Ф. 1151. – Оп.1. – Спр.148. – Арк. 18–8зв.*
[22] *ЦДАВОУ. – Ф.4620. – Оп.3. – Спр.264. – Арк. 70.*
[23] *Там само.*
[24] *ЦДАВОУ. – Ф.3676. – Оп.4. – Спр.43. – Арк.2.*
[25] *ЦДАВОУ. – Ф.4620. – Оп.3. – Спр.264. – Арк.71.*
[26] *Там само. – Арк.72.*
[27] *ЦДАВОУ. – Ф.3676. – Оп.4. – Спр.43. – Арк.2.*
[28] *ЦДАВОУ. – Ф.4620. – Оп.3. – Спр.264. – Арк.72.*
[29] *Там само. – Арк.73.*
[30] *Соколов Б. Оккупация. – М., 2002. – с.30.*
[31] *ЦДАВОУ. – КМФ-8. – Оп.1. – Спр. 6. – Арк. 284*
[32] *ЦДАВОУ. – Ф.4620. – Оп.3. – Спр.264. – Арк.72.*
[33] *Там само. – Арк.71.*
[34] *ЦДАВОУ. – Ф.3676. – Оп.4. – Спр.43. – Арк.2.*
[35] *Там само. – Спр.94. –Арк. 7.*
[36] *Там само.*

**Ірина МАТЯШ,
д. і. н., проф.,
заслужений діяч науки
і техніки України**

Ad fontes

Продовжуємо друкувати архівні матеріали, підготовлені доктором історичних наук, професором Іриною МАТЯШ про організацію консульської служби, розпочату профільним міністерством Центральної Ради. Дана публікація присвячена аналізу політичної ситуації та становищу громадян України в Поволжі в 1918 р., зробленому віце-консулом Пилипом Бочилом. У документах частково зберігаються синтаксичні та граматичні мовні норми, характерні для тогочасної доби.

Лист консульського агента Української Держави в Казані П. Бочила до Міністерства закордонних справ про політичну ситуацію та становище громадян України в Поволжі

19 вересня 1918 р. Казань

Будучи призначеним од Міністерства закордонних Справ Консул-Агентом в Казані, з перших днів липня сього року я виїхав до Москви в Генеральне Консульство, котрим був зарекомендований для признання Совітською владою.

Признаний владою Російської Республіки я виїхав до Казані, і з першого серпня вступив виконувати обов'язки, освідомивши о цім Генеральне Консульство для оповіщення [в] своє Міністерство.

До п'ятого серпня я успів наладити технічно канцелярію і зробить деякі допомоги Українським громадянам, а більше всього біженцям. П'ятого серпня не гадано для всіх підступили Чехословаки1 і до 8 числа йшла2 кровава колотнеча за м. Казань. Сього числа Чехословаки овладіли Казанню і з ранку того ж дня я був у Особоуповноваженного Влади Установчого зібрання. На другий день (9 серпня) була об'явлена мобілізація всіх офіцерів, а через два дні новобранців двох років (1897 і 1898 рр.)

До мене стали поступати заяви від Українських громадян. 10 серпня я звернувсь до Влади за поясненням сього становища і одержав відповідь, що вони, не призначаючи Українського суверенітету, призивають всіх без розбору.

Сього ж дня я звернувсь до Особоуповноваженого Комітетом Членів Установчого Зібрання по м. Казані з рішучим протестом проти мобілізації Українських громадян. В своїй заяві я сказав, що ні один Український громадянин не може бути мобілізований ні якою владою, крім Української Держави.

Особоуповноважений дав відповідь, що Влада Установчого Зібрання не визнає Української Держави і громадян її рахує громадянами єдиної неділимої Росії і що на основі сього Українські громадяни не можуть бути звільнені від несення військових обов'язків. На всі ж останні принципові вопроси може дати [відповідь] Комітет Установчого зібрання у Самарі, куди мені треба звернутись для вияснення свого становища.

17 серпня я виїхав до Самари і звернувсь до проф.[есера] Багрія, котрий, як мені було добре відомо, був призначений Міністерством Консулом у Самарі. Але Багрій зложив свої обов'язки ще у Москві у Генерального Консула, як тільки почув, що в Самарі Чехословаки, і приїхав до Самари зовсім приватним чоловіком; за то там оказавсь другий тимчасовий консул – п. Яковлєв, про котрого Багрій передав мені, що він теж зложив свої обов'язки, але перед Комітетом Установчого Зібрання. Між іншим, Багрій освідомив мене, що :

1) З піддержання Влади Установчого Зібрання, в перших днях серпня у Самарі був Український З'їзд, на котрім було пропонування про формірования національних Українських військових частин.

2) Ця думка найшла дуже велику приємність у місцевої влади і, навіть, сам Голова Комітету Членів Установчого Зібрання Брушвіт (Член установчого Зібрання від Самарської губернії) випустив возвання до Українців Поволжя, в котрім закликав усіх Українців в Народне військо і пропонував формірования національних військових частин.

3) На з'їзді була зібрана рада, Особоуповноваженим котрої добродій Кошовий був вибраний для зносин з місцевою владою, а товаришем Голови Ради був вибраний Яковлєв (бувший Консул). Сам Багрій одказавсь від праці в новій Раді.

Крім цього п[ан] Багрій дав мені заяву о звоженні їм Консульських обов'язків, котру при цьому прикладаю, а також три тисячі карбованців грошей. Останні гроші передасть Міністерству при першій можливості.

Ось яке становище у Самарі.

На другій день я звернувсь до Комітету членів Установчого Зібрання у Самарі. Мене прийняв сам Голова Комітету Брушвіт, котрий почувши, що я з Казані, відразу сказав, що у нас теж був Консул Яковлєв, з котрим ми покінчили сімейним ладом і він зложив перед Комітетом свої обов'язки, пропонував про зібране його т[овариш] Голови на з'їзді (?), і тепер працюємо в контакті не визнаючи ні Совітської Влади, ні Української Держави.

Я заявив, що виходки та погляди п. Яковлєва є цілком приступні з боку його обов'язків, котрі він зложив перед Вами і котрих не мали права прийняти, як влада не давши їх йому. Мої погляди, як дипломатичного представника Української Держави, зовсім не в'яжуться з таким несправедливим шляхом міжнародних взаємовідношень, при котрому Ви знаходитесь в контакті з чоловіком, явно змінившому своєму долгу і Батьківщині. Приймаючи на увагу поступки п. Яковлєва, як факт, за котрий він сам дасть відповідь, я рішуче протестую проти насильної мобілізації Українських громадян і прошу дати мені відповідь. Крім цього я прошу дати офіціальну відповідь на можливість чи не можливість наших взаємовідношень.

Голова Комітету Брушвіт мені дав відповідь, що по своїй декларації ми не визнаємо ні Совітської влади, ні Української Держави, наш лозунг: "єдіная нєдєлімая Росія", і всіх

громадян ми рахуємо Російськими громадянами. Вас як представника Української держави теж признати не можемо. Вислухавши його я заявив, що не відповідаючи за дальнійше становище Українських громадян в районі їх влади, я повинен оставити межи чехословацької окупації і прошу зробить все для безперечного і пильного мого виїзду. Тут же мені була дана охранна грамота для виїзду. Всі попитки, щоб доручити охорону Українських громадян кому-небудь з дипломатичних представників другої держави не закінчились успіхом, позаяк всі виїхали до Челябінська на Державне Совіщання. Зробивши оповістки в часописах о своєму виїзді, 28 серпня я оставив Самару. Прямував я Волгою на Хвалинськ. З Хвилинська до Вольська (де вже Совітська влада) на конях я об'їзжав фронт на протязі 275 верств. З Вольська по залізниці приїхав до Москви в Генеральне Консульство, де мною був зроблений обо всім доклад. Генеральне Консульство висловлювало свої бажання, щоб я виїхав постійним консулом до Курська, чи до Воронежа, або до Пермі. Та після докладу цілком підтримало мій погляд поїхати раніш до Києва і зробить про те все доклад [в] Міністерстві Закордонних

Справ, а також виконати деякі доручення Генерального Консульства. Приїхав 15 сього вересня до Києва і тут є звістки, що Казань знов находиться в межах Совітської влади. Маючи на увазі велику кількість Українських громадян, українське майно і десятки тисяч Українських біженців, а також і те, що на Поволжі нема Консульства, через що у Казанському Консульстві буде мати багато роботи, я пропоную перевести Українське Консульство у Казані в перший розряд, перейменувати його в Консульство Поволжя з осідком у Казані і по погляду, в другім місці. Свої останні бажання я висловлюю на погляд Міністерства Закордонних Справ.

Консуль-Агент в Казані ***Бочило***

На документі відбиток круглої печатки Консульського агента Української Держави в Казані

ЦДАВО ф. 3766, оп. 1, спр. 87, арк. 20-21зв
Машинопис. Оригінал.

На фото: Бойове судно Волзької військової флотилії «Ваня-комуніст»

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Інститут зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України

Нові видання

Важливим науковим доробком у сфері міжнародних відносин стало чергове видання Щорічника **«Зовнішня політика України – 2008: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети»** (україномовне видання, творчий колектив, під редакцією д.п.н. проф. Перепелиці Г.М.), травень, 2009. – 336 с.

Щорічник започаткований Інститутом зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України. Він призначений насамперед для вітчизняного дипломатичного корпусу, посольств України за кордоном та іноземних представництв в Україні, а також міжнародних організацій та аналітичних центрів. Мета щорічника – дати комплексний аналіз зовнішньої політики України, ключових тенденцій, властивих їй упродовж минулого року, та викласти прогнозні сценарії їх розвитку, а також окреслити пріоритетні напрями реалізації зовнішньополітичного курсу країни. За своїм змістом книжка повністю віддзеркалює основні напрями зовнішньої політики. У ній подано неупереджений аналіз міжнародних подій, зовнішньополітичних рішень, успіхів і проблем у реалізації зовнішньополітичного курсу України за 2008 р.

У роботі викладено комплексну оцінку місця та ролі України в регіональних і глобальних системах безпеки. Визначені глобальні та регіональні загрози, актуальні для національної та міжнародної безпеки протягом минулого року. Запропоновано шляхи розв'язання проблем і досягнення цілей європейської та євроатлантичної інтеграції України. Проаналізовано підсумки реалізації стратегічних напрямів зовнішньої політики України у 2008 р. Дано оцінку стану та перспектив політичного діалогу Україна – ЄС, а також наведено характеристику розвитку економічних відносин України та Європейського Союзу у 2008 р.

У книжці читач також знайде важливу інформацію та системний аналіз двосторонніх відносин України з іншими державами. Зокрема, подано розгорнуту характеристику стану українсько-російських відносин і тенденцій їх розвитку. Належну увагу приділено характеристиці та оцінкам двостороннього співробітництва з провідними країнами Європейського Союзу, США, Канадою та країнами – регіональними лідерами Азії, Латиноамериканського й Азійсько-Тихоокеанського регіонів.

У додатку до щорічника вміщено перелік міжнародних багатосторонніх і двосторонніх документів, підписаних Україною впродовж 2008 р.

International Review № 1(9) (березень 2009)
«Відносини Україна–ЄС: у фокусі енергетичної безпеки».

У цьому номері квартальника публікуються результати моніторингу відносин Україна–ЄС присвяченого енергетичним питанням і можливим варіантам створення зони вільної торгівлі України з ЄС. Також приділено увагу одному з проектів диверсифікації постачання енергоресурсів в Україну так званому проекту газопроводу «Білий потік» або GUEU (Грузія – Україна – Євросоюз). Відзначається, що цей проект розглядається експертами як найбільш перспективний і реалістичний з огляду на велику зацікавленість в його здійсненні з боку Євросоюзу.

У щоквартальнику публікуються результати аналізу газового конфлікту, який розгорнувся між Україною та Росією на початку 2009 р., та його впливу на стан енергетичної безпеки Євросоюзу.

Від туристичних маршрутів Чернігівщини – до розширення міжнародної співпраці

Кажуть, щоб зрозуміти сучасність, треба знати історію. І хто, як не дипломати, мають можливість у цьому переконатися. Тому Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв в Україні продовжує знайомити зарубіжних гостей зі славетною історією українською краю. Цього разу делегація Надзвичайних та Повноважних Послів і Почесних консулів іноземних держав у супроводі в. о. першого заступника Міністра закордонних справ України Юрія Костенка та Генерального директора з обслуговування диппредставництв Павла Кривоноса мандрувала Чернігівщиною – колискою князівства та козацтва України. Впродовж двох днів представники дипломатичного корпусу оглянули собор Різдва Богородиці у Козельці, національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця» в Батурині, стародавній Вал та Антонієві печери у Чернігові.

Подорожуючи маршрутом Козелець–Батурин–Чернігів, іноземні гості мали унікальну можливість доторкнутися до духовних святинь давньоруської землі – відвідати численні храми та церкви, які є справжніми шедеврами світового зодчества. До речі, саме Чернігівщину називають церковною Меккою України. «Мені особливо подобаються тутешні собори, вони такі старовинні», — поділився враженнями посол Республіки Ліван в Україні Юссеф Садака, який уже вчетверте бере участь у таких мандрівках.

Особливе враження на гостей справив Батурин та об'єкти національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця». Понад 300 років тому Батурин був великим містом і гетьманською столицею – резиденцією чотирьох гетьманів: Дем'яна Многогрішного, Івана Самойловича, Івана Мазепи та Кирила Розумовського. Сьогодні місто приваблює особливою аурою таємничості та загадковості. Адже суперечки навколо його особистостей та ролі в історії не вщухають і досі. Гості з великим зацікавленням відвідали перлину Батурина – цитадель Батуринської фортеці, відновлену у 2008 році. Оборонні стіни фортеці побудовані з дерева, на них пішло близько 3-х тис. кубів дуба. На території заповідника у пам'ять про загиблих невинних жінок та дітей зведено великий хрест з терновим вінком на звороті. Дипломати та представники МЗС України вшанували пам'ять жертв батуринської трагедії та поклали квіти до монумента.

Іноземні гості не тільки пізнавали історію, а й самі залюбки брали участь у процесі. Зокрема, вчилися вишивати на українському полотні.

Особливо цікаво це відбувалося в чоловіків. Гостям продемонстрували гордість українського народу — «Рушник національної єдності» — полотно завдовжки 9 метрів, на якому вишивали жителі всіх областей України.

Також високоповажна делегація зустрілася з керівництвом регіону та представниками Чернігівської регіональної торговельно-промислової палати. Заступник голови облдержадміністрації Володимир Приходько ознайомив гостей з різноманітною аргументацією щодо вибору Чернігівщини як інвестиційного об'єкта. Він наголосив на економічній і туристичній привабливості області. У свою чергу в. о. першого заступника Міністра закордонних справ України Юрій Костенко підсумував: «Всю корисну інформацію про потенціал регіону дипломати мають, тож є сподівання, що наслідком цієї поїздки будуть конкретні справи». Отже, можна сміливо сказати – місію виконано: Україна продовжує приваблювати представників світової спільноти та відкривати нові перспективи розширення міжнародної співпраці.

Леся САВЧИН

Позитивний імідж України на крилах поезії

Хоч як парадоксально, але в нас уже стало якоюсь перманентною потребою говорити про негативний імідж України. Мовляв, що поробиш – і політична круговерть, і фінансово-економічна криза, і газові війни, і корупційні скандали. Чи додає цей негатив нам сил і витривалості, чи робить нас мудрішими і щасливішими? Чи не краще подивитися на світ крізь призму позитиву. Адже добре відомо, що ні об'єктивності щастя, ні об'єктивності нещастя не існує взагалі. Є наше ставлення до життя. Ця єдина об'єктивність, яка, до речі, повністю залежить від нас, і робить із нас або оптимістичних дітей світла, або назавжди упосліджених дітей темряви.

Ми хочемо вам розповісти про переможний марафон української поезії від Заходу до Сходу, про останні книжки відомої української поетеси і вченого, перекладача і культуролога, Заслуженого діяча мистецтв України, лауреата багатьох міжнародних премій Людмили Скирди. Її книжки сьогодні в світі видані англійською, німецькою, російською, грецькою, японською, арабською, італійською, корейською та іншими мовами.

Людмила Скирда відповідає на запитання відомого українського поета і видавця, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, заслуженого діяча мистецтв України Петра Перебийноса.

Сподіваємося, що діалог шановних авторів навчить нас бачити позитив у житті, цінувати його, радіти йому.

На презентації були присутні високі державні посадовці, духівництво, творча інтелігенція, дипломатичний корпус, а головне, багато українців. Греко-українська Палата видала окрему афішу та програму цього вечора з текстами виступів учасників грецькою та українською мовами

Черга за автографами поетеси

Петро Перебийніс: Людмило, весна цього року у Вашому житті була просто казковою. Ваші книжки вийшли в Кореї, Італії, ОАЕ, Греції. Як бачимо, розмови про кризу в українській поезії явно перебільшені. Як Ви самі оцінюєте це достоту цікаве явище, цей переможний поетичний марафон?

Людмила Скирда: З певністю можу сказати, що мої персональні заслуги в цьому мінімальні. Це інтерес насамперед до України. Україна стає дедалі цікавішою для світу, і саме тому мої книжки долали відстані в тисячі кілометрів так легко, ніби метелик перелітав із квітки на квітку. Хоча, справді, Ви маєте рацію – якийсь елемент дива тут все-таки присутній.

ПП: Щойно Ви повернулися з великого європейського туру. Розкажіть, будь ласка, про Ваші враження і нехай енергія Ваших успіхів поширюється на всіх наших читачів.

ЛС: Петре, Ви мислите, як справжній біоенергетик, що мені надзвичайно імпонує. У Японії, скажімо, немає нічого ціннішого та важливішого для процвітання і окремої людини, і країни, і навіть цілої планети, ніж добра вість. Це, по суті, єдиний енергетичний креатив у нашому житті після краси природи.

ПП: Тож давайте наслідувати цей чудовий приклад. З якою метою Ви відвідували Грецію?

ЛС: 27 квітня в Афінах відбулася презентація моєї книжки «Елліністичні елегії» грецькою мовою. Я надзвичайно вдячна нашим грецьким друзям за це незабутнє свято, за любов до України, за увагу.

ПП: А як відбувалася сама презентація?

Ідея цієї акції належить Послу України в Греції Валерію Цибуху

ЛС: Цей вечір проходив у чудовому концертному залі Барона Кімона Раллі Пірейської асоціації. На презентації були присутні високі державні посадовці, духівництво, творча інтелігенція, дипломатичний корпус, а головне, багато українців.

В гостях у отця Афанасія
(справа наліво: радник ПУ в Греції Н.Косенко, дружина Посла України в Греції І.Цибух, Посол України в Греції В.Цибух, настоятель Собору Святого Нектарія – отець Афанасій, заступник Генерального секретаря Греко-Української Палати Г.Бугас, поетеса Л.Скирда)

Греко-українська Палата видала окрему афішу та програму цього вечора з текстами виступів учасників грецькою та українською мовами. Були запрошені майстри мистецтв – славетна співачка Електра Варга, піаністка Фофі Маньядакі і молода українська виконавиця Людмила Бондаренко. З доповіддю про мою творчість виступив професор Феодор Катсікарос. На вечері панувала хороша атмосфера доброзичливості та щирого захвату. І я, і керівники греко-української Палати – Герасімус Бугас і Іоанніс Поліхронопулос – були приємно вражені щирим інтересом греків до України.

Я підписала понад сотні книжок, відповіла на безліч запитань, дала масу інтерв'ю. Це була перша імпреза сучасної української поезії в Греції, і, слід сказати, що вона пройшла досить успішно, оскільки більше 10 грецьких газет на неї добре прореагувало. І головне – ідея цієї акції належить Послові України в Греції Валерію Цибуху та раднику Посольства Наталії Косенко, за що я їм безмірно вдячна.

ПП: Красиво працюють українські дипломати! «Елліністичні елегії» – це книжка, судячи з назви, про Грецію? Як, яким чином Ви її написали?

ЛС: Сказати, що я написала книжку про Грецію, це не зовсім точно. Ця книжка з'явилася в результаті того, що протягом усього життя, від перших віршів і до сьогодні, у моїх творах періодично з'являються якісь елліністичні мотиви, реміниценції, асоціації і т.п. Це некерований процес. Я схиляюсь, аби назвати його підсвідомим.

Вочевидь, масив елліністичної культури ще на світанку мого життя так сильно зачарував юне романтичне серце, що впродовж років і років став якоюсь невід'ємною субстанцією, частиною чи моєї душі, чи мого інтелекту, чи взагалі інтуїції. Грецькі редактори книжок самі знаходили ці вірші й компанували збірку.

ПП: Не можу не процитувати чудове есе професора Катсікароса, який надзвичайно тонко наголошує саме на цих моментах, говорячи науковою мовою – явищах рецепції: «...Ця поезія нас гіпнотично вабить і кличе притаманними їй глибиною і вірністю класичному духу, проте без небезпеки захоплення класицистичним наслідуванням, що нерідко чатує на поетів, які пишуть про Грецію. Вона трансформує особистий досвід в поетичне усвідомлення світу, багате яскравими картинами життя і глибокими філософськими узагальненнями».

Так, в першій частині збірки «Елліністичні Елегії», присвяченій спогадам про Крит, крім любові та глибокого захоплення Грецією, зокрема Критом, проявляються і особлива закоханість поетеси у острів, що дав початок Мінойській цивілізації, і її філлелінський дух, що зовсім не схожий на байронівську модель початкового поклоніння Античності та її подальшого нехтування («Гяур», 9–12: Tis Greece, but kiving Greece ni more).

Варто зауважити, що елегійні вірші поетеси віддзеркалюють не тільки її особисте захоплення культурою, що стала колискою європейської цивілізації, а й її відданість елліністичній духовній традиції, яка ніколи не переривалася.

Людмила Скирда поети-

Храм Атеї, Острів Еггіна
(справа наліво: віце-мер Еггіна Й.Калакентіс, Посол України в Греції В.Цибух, заступник Генерального секретаря Греко-Української палати Г.Бугас, дружина Посла України в Греції І.Цибух, поетеса Л.Скирда, філософ О.Тютюн)

Під час відвідин Собору Святого Нектарія на острові Еггіна
(справа наліво: радник ПУ в Греції Н.Косенко, дружина Посла України в Греції І.Цибух, Посол України в Греції В.Цибух, поетеса Л.Скирда, заступник Генерального секретаря Греко-Української Палати Г.Бугас, філософ О.Тютюн)

Олег Цибенко – не лише блискучий перекладач, а й популярний грецький прозаїк (ліворуч); дружина О.Цибенко – Мзія (праворуч)

зує не Грецію, яка існувала колись і якої сьогодні вже не існує, своїм поетичним оком вона охоплює всі позачасові аспекти, які з'єднують минуле та сьогодення, віддзеркалюють живу гуманістичну традицію, котра крізь Давнину і крізь Відродження збереглася до наших днів».

Що не кажіть, а греки все-таки молодці! Знаєте, що вони спробували ще раз довести? Що елліністична культура подарувала світові таку неймовірну кількість Краси, такі незліченні масиви Знань, таку могутню Літературу, таку безсмертну Культуру, що й сьогодні ця божественна енергетика є невід'ємною складовою становлення кожної освітченої людини. Де Греція – де Україна... А невидимі ниті нас, вочевидь, єднають. Не згадуватимемо нині про пелазгів, але...

ЛС: Ви маєте цілковиту рацію, адже відомо, що не в політиці й не в економіці здійснюються високі духовні цілі суспільства, вони реалізуються тільки в культурі.

Цивілізація та культура далеко не ідентичні поняття. Цивілізація забезпечує утилітарні комфорт і доцільність. Культура концентрує дух нації, створює певну символічну субстанцію, що, безперечно, має релігійні основи. Ось чому, хоч би на яких ракетах ми літали б, які б інтернет-мережі ловили б нас у свої сіті, великі культури завжди просякатимуть цивілізаційні шари і світитимуть нам, як сонце!

ПП: Важко з Вами не погодитися. А хто перекладав «Елліністичні елегії»?

ЛС: Олег Цибенко – наш співвітчизник, українець, живе близько двадцяти років у Греції. Він не лише блискучий перекладач, а й популярний грецький прозаїк. Його романи грецькою мовою розходяться великими накладами. Олег знає Грецію так глибоко, так проникливо відчуває красу цієї землі, так невтомно продовжує вивчати її історію і культуру, що сьогодні став у Греції одним із найдосвідченіших елліністів.

ПП: Я гадаю, що цю пристрасть Олега, його закоханість в Елладу можна зрозуміти. Колись славетний японець, Нобелівський лауреат Ясунарі Кавабата сказав: «Споглядання краси породжує величне почуття захвату і любові, і тоді слово «людина» звучить як слово «друг». От і наша людина стала другом чужої краси, але вся суть полягає в тому, що краса чужою не буває.

ЛС: Я на власному досвіді переконалася в справедливості цієї тези. Коли роками живеш далеко від Батьківщини, починаєш розуміти, що від ностальгії є лише одні ліки – краса. Краса – це завжди радість, завжди гармонія, завжди подарунок. Саме греки навчили Захід розуміти й цінувати красу. З 582 року до н.е. у Греції були запроваджені Дельфійські ігри – ігри у сфері мистецтва. Симптоматично, що вони проводилися на рівні з Олімпійськими.

Цього року Дельфійські ігри відбудуться в корейському місті Чеджу. На іграх очікується півтори тисячі гостей з семидесяти країн світу. І мені надзвичайно приємно, що я отримала запрошення до участі у цьому Всесвітньому фестивалі мистецтв, отже, краси, де я виступлю у рамках двох програм із рецитаціями власних віршів у перекладі англійською мовою і доповіддю «Поезія у сучасному світі».

ПП: Після Греції Ви вилетіли до Парижа, де у Вас відбувся вечір в українському культурному центрі. Це була зустріч з українцями?

ЛС: Саме так. Не можу знайти слова, аби передати ту теплоту, ту увагу і любов, з якою мене зустріли наші співвітчизники, читали мої вірші, ставили цікаві неординарні запитання, розповідали про себе, жартували, сміялися, раділи. Відчуття світла не залишало мене кілька днів. Між нами панувала рідкісна злагода, що завжди править за фундамент для істинної гармонії.

Про що це свідчить? Насамперед про те, що наші люди перебувають у прекрасній енергетичній формі, про моральне здоров'я, про духовність, про те, що ці люди не відірвались від України, вони залишаються, справді, українцями, і вони щомиті посилають Україні свою любов. А любов, як ніщо, відсвіжує енергетичний простір, любов – це колосальний конструктивний імпульс.

ПП: Якщо я Вас правильно зрозумів, Ви вбачаєте у четвертій хвилі міграції певний позитивний зміст?

ЛС: Я абсолютно переконана, що за умов сучасних інформаційних технологій наша еміграція перебуває у постійному контакті з Батьківщиною, що по суті кардинально змінює і емоційне, і інтелектуальне наповнення її життя на чужині. Отого трагізму стефаниківського «камінного хреста» в житті цих людей нема й бути не може. Вони вивчають іноземні мови, отримують професійні знання, прекрасно адаптуються в цивілізованому середовищі, поступово стають людьми «european thinking». Новий позитивний досвід, нові знання, нові заміри – все це так чи інакше потрапляє в Україну, проростає на національному ґрунті, дає свої позитивні плоди.

ПП: І ще важливий момент. Ці люди своєю чесною працею, м'яким характером, доброзичливістю, толерантністю, красою, кмітливістю, законнослухняністю, щирістю і добротою безперечно сприяють утвердженню позитивного образу українця в світі. А що Ви думаєте про можливість повернення цих людей додому, чи це, взагалі, можливо?

Не можу знайти слова, аби передати ту теплоту, ту увагу й любов, з якою мене зустріли наші співвітчизники у Парижі

ЛС: Це цілком можливо, але не сьогодні й не завтра. Проблема полягає у правничому полі. Що не кажіть, а людина, яка провела кілька років за кордоном, від нашого правничого безладу кайфу не отримає, понад те, просто не зможе адаптуватись у наш соціум. Я переконана, що як тільки з'являться найменші ознаки налагодження порядку, розпочнеться процес повернення наших людей на Батьківщину й процес цей дасть колосальні продуктивні результати для країни.

ПП: А поки, що...

ЛС: А поки що люди гуртуються довкола наших культурних центрів, і це надзвичайно позитивне явище. Я відвідала українські культурні центри в Афінах і Парижі, і ще раз переконалася у тому, наскільки ці інституції потрібні за кордоном саме зараз.

Недільні школи, гуртки, студії, зустрічі з цікавими людьми з Батьківщини, перегляди кінофільмів, виступи майстрів мистецтв, організація виставок, концертів і т.п. Вся ця колосальна робота покликана створити максимально можливі за умов чужої країни турботу, теплоту, увагу Батьківщини до своїх дітей.

ПП: Треба віддати належне нашим дипломатам, адже цю роботу, справді, важко переоцінити. І далі Ваш шлях лежав до Цюриха, якщо я не помиляюся?

ЛС: Саме так. Наприкінці червня на Цюріхському озері відбувся щорічний міжнародний фестиваль мистецтв, у рамках якого була презентована моя книжка «Квіти і метелики» італійською мовою, нещодавно видана в Римі.

ПП: Як цікаво складається Ваше життя! І Захід, і Схід, в буквальному значенні цих слів, стали Вашою творчою Батьківщиною. Перефразуючи Павла Тичину, скажу, що Ви, справді, володієте «аркодужним переви-сання до народів». З великим задоволення довідався, що нещодавно вийшла Ваша книжка в Кореї.

ЛС: Спасибі, що Ви згадали мою корейську книжку, яка також з'явилася друком цієї весни завдяки зусиллям двох чудесних людей – професорів Хо Сун Чола (колишнього Посла Кореї в Україні) і Кім Сун Вонга (першого перекладача творів Тараса Шевченка в Кореї).

ПП: Я читав, що в Сеулі четвертого червня відбулася презентація цієї книжки, на якій виступаючі підкреслили, що «Сливовий дощ» – це перша книжка сучасного українського поета, перекладена в країні.

ЛС: Я, на жаль, у цей час була в Європі, і не змогла взяти участі в заході, але так саме, як і Ви, з преси довідалася, що на презентації моєї книжки були присутні й депутати Національної Асамблеї РК, і ректори університетів: «Хан'янг», «Ханкун», «Вонкванг», і кореспонденти газет: «Кйонгхянг сінмун», «Чунганг ільбо», «The Korea Herald», «The Korea Times» та одна з найбільших телекомпаній CBS і агентство новин «News». Та головне, на презентації були присутні всі українські студенти, які вивчають корейську мову.

ПП: Не знаю, що писали корейськомовні газети, а от в англомовній газеті «The Korea Times», я із задоволенням прочитав статтю, присвячену виходу Вашої книжки, відомого літератора Кім Се-джонг, який цитує славетний рядок Роберта Фроста – «Poetry is what gets lost in translation». Як Ви самі оцінюєте «якість» перекладів Ваших віршів корейською мовою?

ЛС: Мені складно відповісти, я не знаю корейської мови, але спеціалісти вважають переклади професора Кім Сунг Вонга просто досконалими. Всі автори усіх статей наголошують на моменті, який виказує, що переклад доніс найголовніший флер моїх віршів – українську духовність і орієнтальну чуттєвість.

ПП: А тому вихід «Сливового дощу» в чомусь все-таки закономірний. Ви пригадуєте естетичний постулат корейського мистецтва – ніщо не може бути прекраснішим за «чотирьох доброді-їв»: квітів сливи, цвіту орхідеї, світла хризантем та енергії бамбука. Це і про Ваші вірші також:

Квіти і птахи
Чотирьох сезонів...
У цьому світі
Немає нічого
Красивішого...

А соціальні мотиви, а громадянська лірика.

ЛС: Я вже давно перестала сприймати соціально заангажоване мистецтво. Недавно в Парижі відвідала виставку українця Василя Кандинського, це не птахи чотирьох сезонів за формою, а за змістом – вони... Вільний політ, і фантазії, і емоцій, і духу... Дедалі більше хочеться жити в ритмі природи, любити її, обожнювати, черпати в ній і сили, і натхнення, адже все створене Богом – прекрасне! І найпрекрасніша – Україна!

Людмила Скирда під час обговорення презентації в Цюріху та з колективом Посольства України в Швейцарії, м. Берн

Посол Італії в Україні П.Дж.Доннічі презентує італійське видання книжки Людмили Скирди «Метелики і квіти» під час поетичного «soiree» в резиденції Посла Австрії.
(зліва направо, верхній ряд: Посол Австрії в Україні М.Вукетіч, Посол Голландії в Україні Р.Келлер, Посол Італії в Україні П.Доннічі, В.о. Першого заступника Міністра закордонних справ України Ю.Костенко, Посол Держави Ізраїль в Україні З.Калай-Клайтман, Посол Естонії в Україні Я.Хейн, В.Костенко, Посол Норвегії в Україні О.Берстадт; нижній ряд: Етелка Маркус, Людмила Скирда, Сюзанна Келлер, Хелена Берстадт)

Голуби миру над полем бою

Увечері на території заповідника „Поле Полтавської битви", поблизу відновленого редуту, на полтавців і гостей міста чекало театралізоване дійство „Полтава-2009". Попри спеку, подивитися на виставу під відкритим небом приїхали майже 30 тисяч людей.

У дійстві, яке тривало до години, взяли участь понад 200 осіб (представники громадської організації „Хортиця" (Запоріжжя), Ліги каскадерів із Києва, Кременчука, полтавські митці). Режисер – Олександр Любченко (художній керівник обласного театру імені М. Гоголя).

Спочатку глядачам показали військове вміння козаків – захисників Вітчизни.

Потім було відтворено фрагмент битви – шведи штурмують редути, відтак у дію вступає їхня та російська кіннота, зав'язується рукопашний бій.

Головний акцент організатори зробили на тому, щоб поле бою перетворилося на поле добра, взаєморозуміння та творчості. Цьому був підпорядкований увесь задум, який гідно вивершив фінальний злет у мирне небо Полтави 300 голубів.

А в центрі міста, на Театральній площі, увечері відбувся мистецький проект „Благословенна будь, моя Полтаво!" У ньому взяли участь творчі колективи з України, Росії та Швеції.

Полтавський підхід до відзначення ювілею – панацея для всієї України

(з прес-конференції А.Матковського в УНІАН)

У Києві в Українському незалежному інформаційному агентстві новин (УНІАН) відбулася прес-конференція, присвячена відзначенню 300-річчя Полтавської битви і, власне, результатам, якими може пишатися Полтава, та перспективам, що відкриваються перед нею в майбутньому у зв'язку з проведенням Євро-2012. На ній міський голова Андрій Матковський підбив остаточні підсумки та оприлюднив цікаві статистичні дані.

Мер міста наголосив: надворі сьогодні фінансова криза, але є шляхи її подолання та залучення додаткових коштів, інвестицій до України і таких міст, як Полтава. Від самого початку, коли розпочалася підготовка до 300-річчя Полтавської битви, депутати міської ради домовилися, що не політизуватимуть ситуацію. Були розроблені плани заходів, котрі об'єднували людей, політичні партії та всіх гостей. За три дні (26, 27 та 28 червня) на Поле Полтавської битви приїхали понад 60 тисяч людей, майже половина з них – гості міста, 5 тисяч іноземних туристів (передовсім, це росіяни, шведи, фіни, датчани, американці). Прибуло 28 іноземних офіційних делегацій. Лише театралізоване дійство „Полтава – 2009", яке відбулося на полі Полтавської битви 27 червня, прийшло подивитися майже 30 тисяч людей. Тобто сьогодні з упевненістю можна сказати: люди не хочуть більше політики, мітингів, а хочуть працювати й гарно та добре відпочивати. На заходи в Полтаві було акредитовано понад 100 засобів масової інформації, у тому числі з Росії, Фінляндії, Швеції, Польщі, США, Канади, провідні інформаційні агенції, майже 600 журналістів.

Місто за ці три дні отримало чималі прибутки. За попередніми оцінками експертів, це становить додатково майже 20 млн. грн. Лише за готельні послуги гості сплатили понад мільйон гривень. Сувенірів реалізовано на суму 220 тис. грн. Тільки за один із цих трьох днів музеї відвідало стільки гостей, скільки за попередній місяць. На полі Полтавської битви у так званому Торговельному містечку було продано більше як 2 тонни шашликів, півтори тонни галушок, вареників та інших національних страв. Нове „живе" непастеризоване пиво було реалізоване в обсязі 5 тис. літрів. У самій Полтаві готельний комплекс щодня обслуговував майже 1200 туристів та офіційних осіб. Ними лише на проживання було витрачено майже один мільйон гривень. Кафе, бари та ресторани міста в ці дні реалізували продукції на 4,5 млн. гривень.

Міська влада та мешканці міста не реагували на жодні політичні провокації, а спокійно працювали, проводили заходи, які об'єднували людей. Головне, зауважив міський голова, ми мали можливість довести й Україні, і українським політикам, і закордонним гостям, що Полтава – справжнє європейське місто, яке на сучасному європейському рівні може вшановувати визначні історичні події, що підтвердило святкування 300-річчя Полтавської битви.

У місті активно втілюється в життя стратегічний план економічного розвитку. Згідно з ним Полтава має стати справжнім туристичним центром України європейського рівня. Тож наступним вагомим кроком міської влади є підготовка до проведення Євро-2012. Полтава є партнером Харкова, і, згідно з підписаною угодою, готується зустрічати кілька тисяч туристів та одну–дві футбольні команди, котрі братимуть участь у чемпіонаті. 300-річчя Полтавської битви можна вважати чудовою репетицією та яскравим прикладом того, що навіть у кризовий рік можна залучати інвестиції, привертати увагу не тільки українських, а й іноземних інвесторів.

На думку Андрія Матковського, цьогорічний ювілей Полтавської битви став прикладом для деяких політиків та всіх міст України.

Дякуємо за допомогу у підготовці матеріалів працівників Полтавської міськдержадміністрації